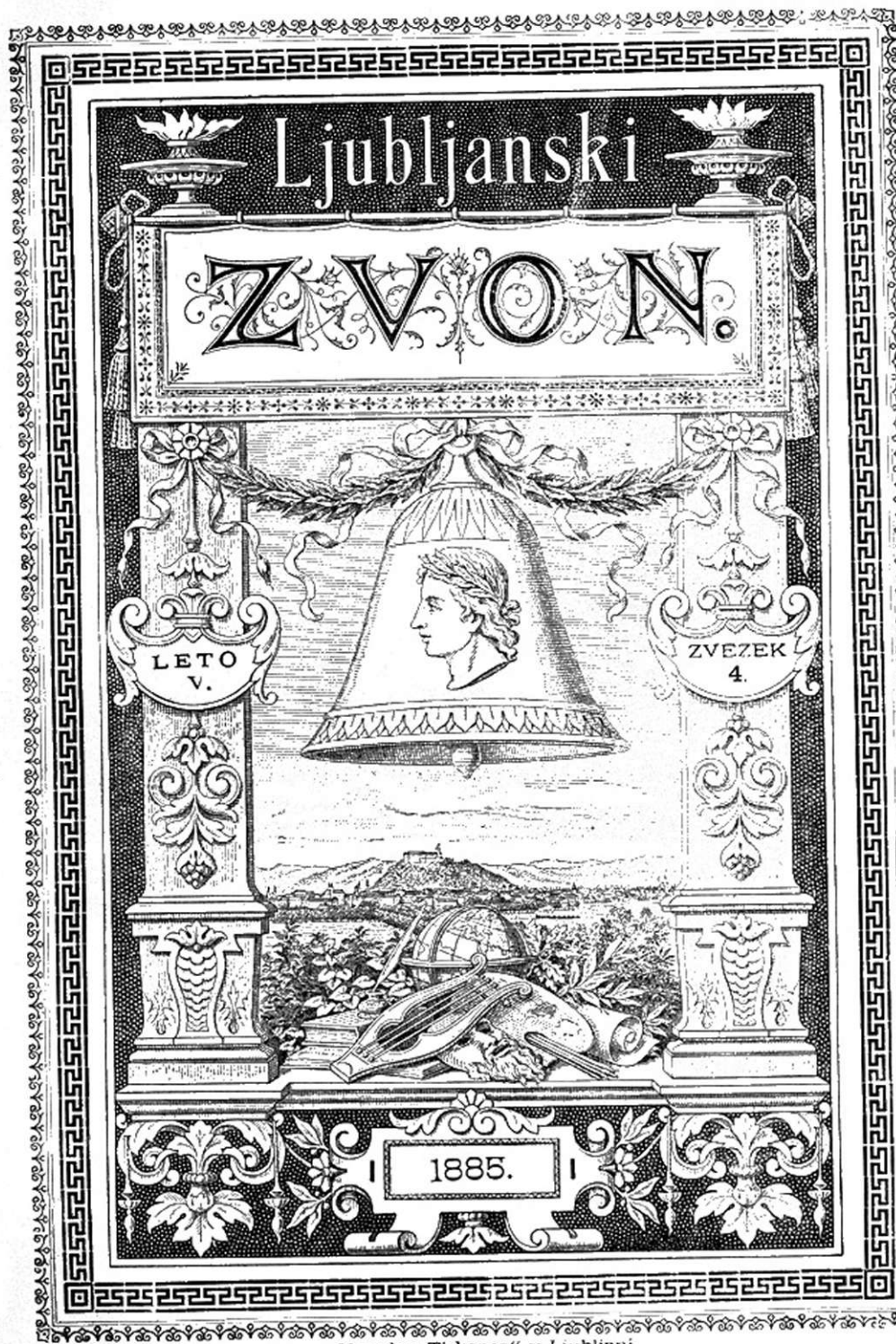

Vsebina 4. zvezka :

1. Juan de Granada: Balada o potresu	193
2. J. Stritar: Kje si, mirú obljubljen dežela? Pesem . . .	194
3. Dr. Fr. Detela: Véliki grof. Zgodovinski roman. (Dalje.)	195
4. J. Trdina: Bajke in povesti o Gorjancih. 22. Pod hruško.	206
5. J. Kržišnik: Žaloba. Pesem	210
6. J. Cimperman: Oséhlo cvetje. Sonetje	211
7. S. Rutar: Reka — Timava	211
8. Fr. Wiesthaler: Slavni Slovenci. I. Dr. Jakob Zupan. .	217
9. J. Stritar: Pogovori. II.	220
10. Dr. K. Štrekelj: Jožef Pagliaruzzi — Krilan. †	223
11. Janko Kersnik: Agitator. Roman. (Dalje).	231
12. Književna poročila:	
II Dr. K. Štrekelj: Slovenska slovnica za srednje	
šole. (Dalje.)	236
13. Slovenski glasnik: Nove knjige slovenske. — Jurčičevi zbrani	
spisi. — Viktor Smolè. — Literarna zapuščina Krilanova.	
— Josip Petkovšek. — Društvo slovenskih pisateljev. —	
Za „Narodno Šolo“. — Razne novice. — Pogled na cer-	
kveno književnost slovensko leta 1884. (Dalje.) — Glas-	
bena Matica. — Vaclav Brožik — Srbska književnost. —	
Popravek.	244
14. Janko Kalan: Šah.	256

Denašnje številko pošiljamo še vsem četrletnim go-
spodom naročnikom; 5. št. prejmo samo tisti, ki o pravem
času plačajo naročnino.

Razpošiljatelj našega lista v „Narodni Tiskarni“ je
zadnjič nakaznično golico zmotno poslal tudi neka-
terim takim gg. naročnikom, ki imajo naročnino že pla-
čano. Naj mu dotični gospodje to zmoto blagovoljno
oprostite.

Listnica. G. D. F. v T. Spet smo prišli s prostorom tako
v zadrego, da se je moral Vaš spis odložiti za prihodnjič. — G.
J. V. n. D. Tudi tako. — G. K. Č. v V. G. Hvala! O priliki; zdaj
nimamo prostora za narodno blago. — G. H. S. v Z. za Savo:
Tisto pesem je zložil američanski misijonar Pírc; A. P. jo je naj-
brž samo prepisal.

Balada o potresu.

Prapori vihrájo, zvonovi pojó,
Procésija dolga se vije
Peváje, moléč litanije,
In péva in moli in prosi takó:
„O čuj nas, Bog, v sveta nebesa,
Obváruj nas potresa!“

„Svetniki, svetnice, uslišite nas,
Prijátelji vsi nad zvezdámi,
O bédite véрно nad nami!
K vam vspénja molitve goreče se glas
In k tebi, Bog, v sveta nebesa,
Obváruj nas potresa!“

„Uslišanja vredni, oj, nismo pač mi, —
Uslišanja vredna jedina
Nedolžna je naša mladina;
Njé prošnja, preblaženi, k vam naj kípí,
Njó sliši, Bog, v sveta nebesa,
Obváruj nas potresa!“

Prapóri vihrájo, zvonovi pojó,
Procésija v cerkev se vije,
Pobožno moléč litanije,
In staro in mladó prepeva srčnó,
In pésem se óri v nebesa:
„Obváruj nas potresa!“

In orglje mogočno s korú zadoné,
In mašnik v ornatu mašuje,
Presveto darítev daruje;
On z národom moli, ne moli za sé,
Goreče vzdihuje v nebesa:
„Obváruj nas potresa!“

„Kraljica svetníkov, o čuj nas, o čuj!

Devica brez greha spočeta,

Čuj, rómarjev kliče te četa:

Tí naše vzdihljáje Sinóvi darúj,

Gor nesi jih v sveta nebesa,

Obvárúj nas potresa!“

In orglje doníjo in pevci pojó,

In mašnik ves v zlatu mašuje —

Podzémeljski grom se začuje! . . .

Marija v oltárji se zmaje močno . . .

Zamólkel, čuj, klík do nebesa:

„Obvárúj nas potresa!“

Vse tiho? . . . Kjú cerkev? . . . Glej, zemlja zijá!

Iz brezdna štrlé podrtine . . .

Vse tiho na dnu globočine?

Ne! — Glásno mrliči vpíjó do Bogá,

Tisóči kričijo v nebesa:

„Obvárúj nas potresa!“

Juan de Granada.

Kje si, mirú obljubljená deželá?

No Noe je izpustil bil golóba,
Veselo razprostré peroti čile:
Sedáj je konec sužnjosti nemile,
Nastala nova je, vesela dóba!

A ko okrog obrača pláh pogléde,
Praznota pusta, néma ga obdaja;
Nad njim nebó, vodé pod njim brez kraja,
Ne najde, kamor naj utrujen séde.

Tu klásja gôrko ne zori poletje,
Zaman mladike išče zeleneče;
Plahó perót mu in srcé trepeče, —
Nazaj, nazaj spet v ladije zavetje!

Moj duh takó razpél je krila svoja;
Nemirno kraj za krajem obletava;
Na desno hrepeneč, na levo plava,
Mirú želján in sladkega pokoja.

Po tihem, srečnem kotu se ozira,
Zatišja išče, kjer vihar mirúje;
Zamán! Odljudno, pusto vse in tuje,
Prepira, hrupa dom in dom nemira!

Domačega tu doli ni mu sêla,
Kjêr hrepenenje večno si uteši!
Iz té tujine kdo ga skóraj reši?
Kje si, mirú obljubljená deželá?

J. Stritar.

Vélikí grof.

Zgodovinski roman.

Spisal Dr. Fr. Detela.

VI.

Druzega dné je bilo vse mesto po konci. Množica ljudij je šla iz mesta grofu naproti in se vračala z njegovimi četami nazaj; drugi so postajali po ulicah ali se zbirali po oknih, da vidijo slovesni vhod. Prah, ki se je vzdigoval proti jugu, gostil se je vedno bolj in kmalu se je začul šum in ropot in piskanje in trobenje in bobnanje. Prva je pridirjala s svojim banderom četa lahkih hrvaških in ogerskih konjikov, na čelu jim vitez Ahac Čič; za temi dolga vrsta samostrelcev s pletenimi ščiti, katere so v boji z železno ostjó vbadali v zemljo; pred njimi sta stopala dva piskača in dva bobnarja, zapovedoval pa jim je vitez Gašpar Kelec. Pred krdelom strelcev s puškami sta korakala zopet po dva piskača in bobnarja, poveljnik jim je bil Lenart Škus. Pušek pa niso nosili na ramah, ampak za krdelom se je peljala vrsta voz, na katerih je bilo naloženo to težko orožje s strelivom. Za temi so prišli kopjaniki v okovanih usnjatih oklopih, železnih kapah in z dolgimi sulicami. Jedro vse armade, viteška konjica, bila je zadnja. Kako se je zemlja tresla, kako se je vse svetilo in bliskalo, popisuje nam naš kronist jako na tanko, a radodarnost njegova z zlatom, srebrom in dragim kamenjem zdí se nam neverjetna, trditev pa, da bi bil ta vojni blišč lepši polovici celjskega prebivalstva oči jemal, naravnost neresnična.

Na čelu vitezov svojih je jezdil vranega konja grof Ureh, visoka veličastna postava na vrhunci moške moči. Zali obraz, kateri so obdajali lepo skodrani lasje, razodeval je ponosno ljubeznivost. Mirno je vodil svojega konja in odzdravljaj pozdravljajoči množici. Grofu na strani pa je nosil svilen bandero, tri zlate zvezde, v modrem polji, vitez Miroslov Lambergar, najvernejši prijatelj Urhov, dasi mnogo mlajši od štiridesetletnega grofa. Za gostim krdelom vitezov pa so jezdili njih hlapeci, katerih vsak je vodil po več konj za rabo gospodov svojih. Za

vojsko pa se je vrstilo neštevilno vozóvje z mnogovrstnim živežem in vsakovrstnim orodjem in za tem je tiščala s krikom in vikom tolpa branjevcev in branjevč.

Pri križi, kjer drži cesta proti celjskemu gradu, pozdravil je grofa s svojim vojaštvom Vitovec, njegov general, in Hohenwart, grajski poveljnik. Med veselim zvonjenjem se je bližal sprevod prazničnemu mestu, pred čegar vrati so se bile zbrale meščanske deputacije s sodnikom na čelu, cerkveni in posvetni dostojanstveniki in poleg belo oblečenih deklic tudi poslanstvo barona Eizingerja.

Vse je potihnilo, ko je pričel sodnik s slovesnim glasom:

Qualis ubi Atrides, Danaum rex ille, Agamemnon

Aulidis in portu populos cogebat Achivum;

Et iam Pelides, iam ingens Telamonius Aiax

Conveniunt, venit exitio Teucrum acer Ulixes:

Troia tremuit Priamusque deum frustra insidet aris:

Govornik je nekoliko prestal, kakor ga je bil Petacij poučil, češ, da dobi visoki poslušalec časa dobro preudariti te globoke misli. Grof pa hitro porabi priliko. „Vrlo dobro, ljubi moj!“ pohvali sodnika in mu poda roko. „Vrlo dobro! Nadejamo se pa, da bomo cesarja prej ukrotili kakor Grki Trojo.“ Inako se je storilo Petaciju, ko je videl, kaj se je pripetilo njegovemu umotvoru; pošepetal bi bil rad sodniku, naj nadaljuje, toda ta — oh! ta je bil vesel, da je sitnost pri kraju.

Grof, ki je bil oddal svojega konja nadkonjarju Rožekarju, ogovarjal je po prijaznem odgovoru na sodnikove besede razne veljake, opata iz Gornjega Grada, župnika celjskega, gvardijana; najprisrčneje pa je pozdravil mladega Eizingerja. In ko je govornica izmed deklic stopila predenj in vsa zbegana ponudila mu šopek svoj, vzel ga ji je grof s priljudno zahvalo in podaril ga Žigi Eizingerju: „Bratrancu mojega drazega prijatelja in zaveznika,“ dejal je, „prvi dar; jaz si poiščem družega.“ Grofovo oko pa je pogledovalo po mladostnih postavah in obviselo na cvetočem lici sivooke deklice, ki je stala najzadnja v beli vrsti. Kornelija se je zarudela ob tem pogledu in pošesila svetle oči; grof pa je stopil k nji, ljubeznivo ji pogledal v oko, ki je boječe zrlo izpod dolgih žametastih vejic, in z besedami: „Tvoja kita je najkrasnejša, dete ljubo,“ vzprejel dišeči dar.

Grofov grad v mestu je bil ves v cvetličji in zelenji. Pri vhodu je vzprejela družina svojega gospodarja, pri stopnicah pa je čakala kneginja sama, lepa in ponosna kakor Junona. Prekrasna obleka ni zakrivala krasne rasti, dragocen diadem je lepšal temne lase, do tal pa se je zibal z zlatom pretkani ovoj. Na desni ji je stal sin Herman, krepak deček, kacij trinajst let star, ljubljeneč deda Friderika, pri ka-

terem je navadno bival; na levi hči Elizabeta. Maršalu knezovemu pa se je bil pridružil grški menih Jeronim v svoji dolgi halji in visoki kapi. Kneginja, hči srbskega vladarja Brankoviča in sestra turške carice, bila je pravoslavne vere in v ti odgajala tudi svojo hčer, tedaj že zaročeno z Matjažem, poznejšim kraljem ogerskim.

„O predragi soprog, gospod milostivi moj, bodi pozdravljen po tako dolgi ločitvi!“ nagovorila je kneginja svojega moža, ki ji je dvorljivo poljubil roko. Z veselim krikom je objel sin očeta svojega, ki ga je pritiskal na svoje srce; hčerka pa je boječe zraven stala in držala se matere, da jo je grof poljubil in pogladil ji mehke lasce. Kneginjo je spremil potem do njenih sob, tam pa se poslovil, da se otrese potnega prahu, in hitel v stanovanje svoje. Sluge, ki so mu pomagali pri oblačenju, odpravil je, in sam nadkonjar je ostal pri njem.

„Priatelj Rožekar,“ dejal je zaupljivo, „ti poznaš vse, kar je lepega v našem mestu: kdo je ta krasotica, poslednja je stala med deklicami in trepetala, da smo ji sami morali vzeti dišečo kitico?“

Nadkonjar pa je marljivo pripovedal vse, kar je vedel in znal o Korneliji in končal z vprašanjem, kje in kdaj bode milostivi knez blagovolił govoriti s srečno deklico. Grof se je prijazno nasmehnil in zvesti sluga je skakal okrog njega in opravljal ga in govoril mu. Ko pa se je naznanilo, da želi doktor Lenart Pistor o važni in nujni reči govoriti z grofom, poslovil se je nadkonjar.

„Toda, čuješ, brez vsega hrupa!“ zaklical mu je naklonjeni njegov gospod.

V sobo, kjer je grof dajal svoje privatne avdijence, stopil je pa z globokimi pokloni doktor Lenart in začel obširno in temeljito razlagati vse dogodke zadnjih dni, kako je bil trgovec Filip Holzer, ki je prišel z Dunaja z jako važnimi poročili in pismi, katerih ne dá nikomur iz rok razven grofu samemu, zavrtno napaden po lopovih, katere je najelo Eizingerjevo poslanstvo; kako se jeden napadnik prikriva v samostanu, kjer ga je branil sodnik sam z oboroženo silo, in kako se mu hoče dati prostost.

„In na kaj se opira to ravnanje sodnikovo?“ vprašal je grof in jeza ga je začela grabiti.

„Na izpoved Eizingerjevo, ki je, sam sokrivec, debeloglavemu sodniku natvezel, da je ubežnik nedolžen. Milostivi knez, prosim, le pomislite —.“

„Ne, ne,“ branil je grof; „reč je pri kraji. Sodnikova glava je pogodila pravo. Proti poslancem se ne sme nezaupno postopati, in kar se je razžaljivega dogodilo, izkušali bomo poravnati. Pokličite mi nazaj Rožekarja!“

Temu pa je naročil, naj takoj odpravi stražo izpred samostana, gvardijanu izreče njegovo knežjo zadovoljnost in poroči, da je ubežnik prost. „Vendar pa ne sme uiti,“ pristavil je, „ampak ti sam mi ga pripelješ na tihem semkaj; in če ne gre zadovoljen —“ grof je zamahnil z roko in nadkonjar se je priklonil in dobil še posebna naročila kar se tiče trgovca Filipa.

Krasen je bil grof, ko je prišel pred slovesno avdijenco k svoji ženi. Svila in žamet, zlato in srebro se je poganjalo olupšati mogočno postavo. Suknja, po hrvaški šegi preprežena z zlatimi vrvicami, nosila je široke drage zobce za vratom in za pestjó, kjer so jih po nekoliko pokrivalo dolge rokavice. Bodalo neprecenljive vrednosti je viselo ob pasu, od kape, obšite s hermelinjo kožo, vsipalo se je pa perje s smaragdno grafo pritrjeno.

Kneginja je vstala svojemu možu naproti; ljubezen in občudovanje je sijalo iz velikih očí in roki sta se iztegnili, kakor bi ga hotela objeti. Toda sramežljivost ali ponos jo je zadržal; grof pa jo je peljal k mehjemu sedežu in sédel ji nasproti. Izrazil ji je svoje priznanje in zadovoljnost z njenim odločnim in modrim ravnanjem o priliki mestnega razpora, in ob enem pristavil obžalovanje, da ne more zaradi mnogih opravil muditi se dalje časa pri nji. Mirno je zrl v rosne očí svoje žene, ki je tožila, da on živi za vse ljudi na svetu, le zánjo ne. Grof jo je tolažil in vprašal, kje sta otroka.

„V kapeli molita,“ dejala je, „za srečo očeta svojega, ki zopet odhaja v nevarnost in v boj proti cesarju svojemu in nas zapušča morebiti za vselej.“

„Katinka,“ rekel je grof in prijel jo za roke, „ne teži srca sebi in meni. Stokrat mi je pretela večja nevarnost kakor sedaj, a nikdar se nisva ne jaz ne ti nevarnosti toliko bala kakor sramote. Nikar sama sebe ne varaj in ne misli, da bi mogla spoštovati možá, ki bi voljno prenašal razžaljenje. Moč in slavo so nam zapustili predniki in Bog ne daj, da bi mi zmanjšano oddali svojim potomcem. Jutri odrinemo proti Dunaju; oprosti torej, da ne morem, kakor bi iz srca rad, vsega svojega časa tebi posvetiti. Poslanci me čakajo in s tvojim dovoljenjem počastil jih bodem, da jih povabim k mizi tvoji.“

Sama je ostala kneginja in si zakrila obraz. Otroka sta pritekla in jela povpraševati po očetu, ona pa ja je poljubovala in objemala in tolažila, da bosta videla očeta zvečer, če bosta pridna in lepo se učila. —

V veliki dvorani z visokimi gotskimi okni, katerih slikano steklo je v pisan sómrak razsipalo solnčne žarke, sedel je na knežjem prestolu, ogrnen v bliščeči plašč, grof Ureh, sredi orožja in trofej in podob svojih

prednikov, in poslušal nagovor Žige Eizingerja, ki je v imeni avstrijskih stanov prišel konečno skleniti zvezo z grofom, s katerim se je bil glavár upornih Avstrijcev že preje pogodil in dogovoril, in počastiti ga z dragocenimi darili novih zaveznikov. Krog prestola stali so odlični vazali grofovi; Eberhard, Hohenwart, grajski poveljnik držal mu je ščit, Vitovec čelado, meč Galenbergar in Lambergar zastavo, in poleg resnega obličja sodnikovega se je videl tudi smehljajoči obraz Lenartov.

Grof je vrnil pozdrav poslancem in poudarjal v govoru svojem, kako je pravice svojega sorodnika, kralja Ladislava, od rojstva njegovega že branil, in kako ga tudi sedaj čast in dolžnost veže v prvo vrsto njegovih braniteljev se postaviti; hudo je napadel cesarjeve svetovalce, Ungnade im Neiperge, ter pohvalil odločnost avstrijskih stanov in zlasti njih voditelja Eizingerja.

Pogodba se je podpisala in poslanci so se šli poklanjat kneginji; grof pa se je posvetoval s svojimi tajnimi svetovalci, Lambergarjem, Vitovcem in Lenartom, in odkazoval vsakemu delokrog svoj. Omenil je, da treba hiteti, kajti gubernator Podjebrad ponuja cesarju pomoč ter se pogaja z njim ob odškodovanji. „Upam sicer,“ dejal je, „da se njegovega veličanstva skopost ne bo udala zahtevam češkega gubernatorja; a bojim se, da nas ne bi ta tudi napadel brezplačno, kajti njegovemu kraljevanju žuga konec. Zatorej odrinemo vsi jutri dopoludne; za osebno stražo pa nam boste odstopili, gospod Vitovec, petdeset konjиков, katere ste vi učili strogega reda. Poveljnika imenujte jim sami.“

Vitovec je imenoval Lazarja, ki se dobro bije in malo govori. Grof pa je ukazal, da mora le-ta takoj popoludne odjezditi, da ogleda pot in pripravi stajališče vojski.

Ko pa se je skončalo posvetovanje, naznanil je sluga grofu, da čaka nadkonjar s tujim možem in prosi zaslišanja. Na povelje vstopil je Filip Holzer, bled in slab, in med globokimi pokloni izročil grofu spomenico, v kateri se meščanstvo dunajsko in mnogo drugih veljakov pritožuje o prevzetnem in krivičnem postopanju barona Urha Eizingerja in prosi grofa, naj pride kmalu z izdatno pomočjo in jih reši priseljenega predrzneža.

Z veliko zadovoljnostjo čul je grof to izjavo, posebno milostno odgovoril je poslancu in odlikoval ga s krasnimi darovi. Gledé napada pa je dejal: „Če nam naše namere zdaj branijo maščevati to razžaljenje, ki je bolj mene zadelo nego vas, zagotavljam Vas, da krivci ne odidejo kazni svoji. Na Dunaji pa mi boste dovolili nekoliko poplačati Vašo zaslugo.“

Lenart je omenil, da preti pač trgovcu maščevanje Eizingerjevo, in da ga meščanstvo ne bo moglo braniti; na kar mu je grof predlagal, naj izstopi iz mestne občine.

„Ali hočete biti celjskih grofov vazal?“ vprašal je grof.

Filip je pritrdil.

„Ali obetate odkritosrčno zvest in udan biti meni, kakor je dolžan vazal gospodu svojemu?“

„Obetam!“

„Ali obetate prijatelj biti gospodovim prijateljem in sovražnik njegovim sovražnikom, ter mu vedno ostati dober in pošten pomočnik?“

„Obetam,“ dejal je trgovec, na kar mu je grof segel v roko. Na te besede je prisegel potem pred Lenartom najnovejši grofov vazal, podpisal obljubo in nehal biti dunajski meščan.

VII.

Petacijevi učenci pa so obhajali obletni svoj praznik, ko so šli v log „virgatum“, to je po šibe za prihodnje leto. To je bil vesel dan. Grofov oskrbnik v lovskem gradu zunaj mesta je moral preskrbeti, taka je bila navada, jedi in pijače bodočim učenjakom, katerim se je pridruževala obilica ljudij iz mesta, da se pod milim nebom veselí z mladino. Posebno mnogo spremljevalcev in spremljevalk je imelo ta dan živo krdelo, kajti marsikoga je gnala radovednost ogledat si vojaških šatorov, mimo katerih je peljala pot. Učitelji so komaj krotili preširno mladost, ki je vriskala in prepevala proti grofovemu grádu ob žalski cesti. Polone se ve da se pri takem izletu ni moglo pogrešati. V družini jednakomislečih žensk je razvijala živahno svoje nazore o tedanjem svetu. Mladina ji je bila prerazposajena, možje preošabni, ženske prenečimurne in Kornelija, ki je potrpežljivo korakala poleg nje, preposvetna in preradovedna. A dasi je imela vse svoje misli obrnene na važen predmet, vendar ostremu njenemu očesu nikdo mimogredočih ni ušel, nikar da bi bila prezrla Lazarjevega hlapca Jarneja. Takoj se je ustavila, da mu pové, kam gredó.

„Jarnej, Jarnej,“ klicala je, „ali slišiš, ali ne?“

Jarnej pa se je na pol obrnil in vzdignil roko: „Odlazi, izkušnjava stara!“

„Glej ga, dedca!“ razhudila se je Polona; „starost mi očita, farizej; ki vidi pezdír v očesu svojega bližnjega, bruna v svojem pa ne.“

Jarnej pa je ponosno korakal proti mestu, in dasi se je premagoval, pregrešna zloradost se je polastila njegovega srca, ko je videl svojega gospoda, kako trka zastonj na šolska vrata.

Učenci so se bili razpršili po logu, tekali, skakali, igrali in rezali šibe; Lazar je zapuščal mesto s krdelom konjikov; grof pa je gostil v velikanski dvorani poveljnike in viteze svoje. Dve mizi sta stali po dolgem, jedna počez za izborne grofove goste. On sam je sedel tukaj poleg poslancev in imenitnejših vazalov in očaroval družino s svojo ljubeznivostjo. Tako šaljivo in smešno je omenil dogodkov zadnjih dni in Boštjana v samostanu, da se je Eizingerju od veselja smijalo srce. Največ pa je bilo slišati doktorja Lenarta, ki je obširno in dovtipno razkladal svoje mnenje o vseh rečeh na svetu in še o mnogih drugih, in v veliko zabavo mladega Eizingerja dražil s svojimi nazori duhovnega dostojanstvenika, ter se delal mnogo bolj brezverskega, kakor je bil v resnici.

„Kar se tiče ženskih in filozofije,“ dejal je in nagnil kupico, „držim se eklektičnega načela: vse poskusiti in najboljše izbrati. Zaradi duše pa mi ugaja najbolj Pitagora in dušno njegovo preseljevanje.“

„In v kaj se mislite Vi izpremeniti po smrti?“ vpraša župnik Grojn.

„Brez dvojbe v volka, ki bo Vaši čestitljivosti stregel po življenji“ bil je odgovor. — „Toda brez šale, gospod župnik, ali ne mislite tudi Vi s tem starim modrijanom, da razloček med človekom in živaljo nikakor ni tako laškavo velik, da bi se mogli zaradi njega prevzeti? Človek spada po mojem mnenji med živalstvo.“

„Ne vsak, gospod doktor,“ odgovoril je župnik in branil se jezičnega nadležneža. Radosten hrup se je razlegal od drugih miz, kjer so si hrabri vitezi napijali, bahali in bratili se. Nekaterim vinskim bratcem je prišlo na misel noge pod mizo skup zvezati, da ne bi nikdo mogel vstati od pijače. Z veselim kričem pozdravila je ta in ona družina duhoviti predlog in junaki so sedeli in pili do belega dne.

Ko pa je nadkonjar stopil v dvorano in spogledal se z grofom zapustil je ta svoje goste in šel za Rožekarjem. V mali, trdno zavarovani grajski sobici je stal skesan in potrt naš Boštjan. Ves se je zgenil, ko so zarožljali ključi in se odprla vrata. Ko pa je grof stopil predenj in pogledal ga s svojimi ostrimi očmi, vztrepetal je in vrgel se na tla in jel jokati in prositi odpuščanja.

„Lopov, kaj si imel z Eizingerjem?“ vprašal je grof; Boštjan pa je hitel povedati vse, kar se je bilo zgodilo in še le, ko ga je Rožekar sunil, naj vstane in se pripravi, da pojezdi z njim, verjel je, da je še živ. V prostosti se ve da mu je vzrastel zopet pogum in nikakor se ni mogel zdržati, da ne bi z vso močjo se zadell ob zdravnika Hajdingerja, ki je zamišljen stopal po trgu.

Po grofovem logu pa je rajalo staro in mlado in veselilo se lepega dne in družih božjih darov. Kakor rožica med trnjem je sedela Kor-

nelija sredi čestitljivih ženâ, ki se v svoji seji nikakor niso dale motiti po sitni Poloni. Ti se je namreč že vse to posvetno veselje predolgo zdelo. „Kar postopam, kar postopam,“ godla je v jedno mér in priganjala domov, da je deklico res spravila s sabo. Ko tako hodita svojo pot proti gradiču, sreča ji nadkonjar Rožekar.

„O kaka sreča, krasna gospodična,“ vzklikne, „da mi prihajate naproti. Kakor sokolar svojega ptiča po grlico, tako me pošlje prijatelj Lazar po Vas. Proti Ogerskemu ga pošilja grofovo pošilja, pa poslovil bi se rad. Pisanje bi bil dal z mano, a godí se mu kakor marsikakemu drugemu poštenjaku, ki pisati ne zna. Prstan je izročil poslancu svojemu, in zdaj zdaj ima priti sem v grad, kamor sem jaz obljubil Vas pripeljati, ako Vas najdem. Revež pač zasluži, gospodična, da se mu bridka ločitev malo osladi.“

Rudečica je polila Kornelijo od sramežljivosti in nejevolje pri tem predrznem pozdravu, a predno je še kaj odgovorila, zahvaljevala se je že Polonina zgovornost postrežljivemu gospodu in prosila, naj ji nemudoma pelje k dobremu Lazarju. Polone kot spremljevalke vitez Rožekar ni bil vesel, kakor bi je mnogokateri drugi ne bil; a malokomu bi se bilo posrečilo tako hitro se je odkrižati. Vrata v grajsko kapelo so bila slučajno odprta. „Oh, preljuba cerkvica!“ vzdihnila je Polona.

„Loretanske matere božje,“ pristavil je nadkonjar, „trije oltarji, hudo blagoslovljeni, odpustkov dosti!“

Polona je bila že v kapeli.

Lazarja ni bilo nikjer; Rožekar pa je ponudil Korneliji, naj si med čakanjem ogleda grajske sobe, če jih ni še videla. Deklica se je branila, a on je odklenil blestečo dvorano, opozoril jo na krasno pohištvo, slopeče slike, dragoceno posodje in bojazen se je umaknila zvedavosti. Iz prve sobe sta prišla v drugo, v tretjo in potem zopet v veliko dvorano. Tu pa se je poslovil vitez, da gre Polone klicat in gledat, če je Lazar že prišel. Hotela je ž njim, a z največjo ljubeznjivostjo ji je ubranil, naj se nikar ne trudi; in ogledovala je dalje stare podobe celjskih gospodarjev, ki so visele ob stenah. Rožekar se je dolgo mudil, in ker se je že temnilo, bilo je Kornelije malo groza same v prostorni dvorani, kjer je odmev ponavljal vsako stopinjo. Nemirna hiti k vratom, a kako ostrmi, kak strah jo obide, ko najde zaklenena. Hotela je zaklicati Polono, a sramovala se je vpiti in silila si misel v glavo, da se je nadkonjar zmotil in da skoraj pride. A silno ji je bilo srce in zapustil jo je ves pogum. Kaj, ko bi bil to hudoben naklep? Ko bi ne bil Lazar poslal nadkonjarja? Toda prstan je bil njegov. O nikdar še ni Kornelija tako želela Polone k sebi kakor sedaj! Razbur-

jena je sedla k mizi pod oknom, skozi katero se je, ker je bilo tako visoko od tal, videlo le mračno nebo; a srčna tesnoba jo je spravila zopet po konci in gnala poskušat, če se vrata morebiti vendar odpro. Poskušala je in mučila se in otiščala si roki, a zapah se ni genil. Vlekla je na uho, kdaj se bo kakov korak približal, da bi ga ustavila s svojim klicem; a slišal se je vedno le nerazločen šum kakor od dreves, katera maje veter. Rastoča tema je naznanjevala bližnjo noč in jemala rečem po dvorani določno obliko. Živa domišljija ji je jela slikati strašne podobe v črne okvirje na stenah. Kadar je kako orodje počilo ali premaknilo se, zganila se je. Počela je trdo hoditi po sobani, a strašil jo je odmev njenih stopinj. Zopet je sedla in poskušala moliti; toda v strahu in grozi ni mogla zbrati mislij svojih in začela je klicati svojo teto, očeta, Vita Lazarja. Njen klic se je oglašal od visokih sten; živa duša mu ni odgovarjala. Kar se je mogla, stisnila se je v kot plaha deklica, zatisnila si obraz in milo jokala.

Učenci pa so se vračali veselo vriskaje v mesto. Vsak je nosil butaro šib na rami, in prepevali so staro latinsko pesem:

Betularum spolia,
Onus umerorum,
Optima sunt scholia
Veterum scriptorum.

Ko pa se je Polona za silo namolila in hotela h Korneliji, zadržal jo je nadkonjar in ji povedal, da je šla gospodična že domov in da jo je vitez Lazar spremil.

„Potem grem pa nazaj v kapelo,“ dejala je Polona in se obrnila.

Kornelija pa je vsa otrpla od bridkosti in strahu pripravljala se na smrt, in na misel so ji hodile pravljice o jetnikih, ki so pozabljeni v podzemeljskih ječah umirali od gladi in žeje. Na jedenkrat se začujejo stopinje v prednji sobi; vrata se odpro in z lučjo v roci vstopi nadkonjar in se prične na žive in mrtve izgovarjati in prositi odpuščanja, da jo je bil pustil toliko časa čakati. Grof ga je bil na naglem pozval in tam se je bil še le spomnil, da je zaklenil vrata. Kakor hitro so mu dopustila nujna opravila, pritekel je, da jo reši. In Rožekar je bil res ves zasopen. Kornelijo pa je le skrbelo, kaj poreče Petacij, v kakem strahu bode gotovo zarad nje in hitela je z nadkonjarjem iz strahotnih dvoran vesela svoje prostosti.

Ko pa je stopila pred grad, čakala je tam nosilnica, v katero sta bila uprežena dva mežga, in pri vratih je držal konjik osedlanega konja.

„Milostiva gospodična,“ začne Rožekar, „jaz sem, dasi le posredno, kriv, da ste se toliko časa zamudili: dovolite, da to krivdo nekoliko poravnam. Pač si ne domišljujem, da bi Vam bila moja družčina ob ti uri

ljuba, a vem, kaj sem dolžan Vam in Vašemu imenu. Zatorej Vas prosim, milostiva, stopite v nosilnico in zagnite zaveso. Jaz pojezdím poleg Vas in nihče Vas ne bo nadlegoval.“

Korneliji se je vse to ravnanje zdelo čudno, sumljivo, a kaj je mogla boljšega storiti kakor ubogati. Rožekar je skočil na konja in ukazal pognati; kmalu so se mu pridružili še trije konjiki. Kornelijo so obhajale razne neprijetne misli in nepotrpežljivo je čakala, kdaj pride domov. Odgrnila je zaveso in pogledala skozi okno.

„Oh,“ vzklikne prestrašena, „saj ne gremo proti mestu.“

A takoj je bil vitez pri nosilnici. „Tiho, tiho, gospodična!“ govoril je poluglasno. „Pred mestom imajo vojaki šatore, in tega divjega in predrznega ljudstva se moramo ogniti. Izvolil sem torej daljšo, a varnejšo pot.“

Rekši zagrne okno. Kornelije pa se je polastil velik nemir in mislila je klicati na pomoč. A kdo bi ji bil pomagal? V bližini so se svetili ognji vojaškega tabora; a vojaki so bili surovi ljudje. Kar koli je sklenila, vse se ji je zdelo neizpeljivo, tem bolj, ker se je vedno tolažila, da pride zdaj zdaj v mesto. Molče so nadaljevali svojo pot. Pozno je že bilo po noči; nebo na pol oblačno in mesec se je zdaj pokazal, zdaj skril za oblaki in z lučjo se je izpreminjala okolica ob potu. Prijezdili so bili do malega griča, ki se je dvigal nad cesto in čegar goli vrh je posebno zanimal oči vojakov, spremljevalcev Rožekarjevih. V slabem svitu se je razločilo gori troje visokih stebrov in tramovje počez, na katerem je visela črna klada.

„Ali vidiš?“ šepne jeden vojak drugemu in migne z obrazom proti kraju, kjer je celjski krvavi sod zvrševal obsodbe svoje.

„In kako sova skoviče!“ odvrnil je oni tiho. V tem trenutju se je začulo od véšal sem pokanje in škripanje lesovja, in vojakom, ki so nehoté zrlí tja, videlo se ni nič drugače, kakor da leze kdo kvišku. „Hu,“ dejal je zopet jeden izmed vojakov in zobje so mu šklepetali, „hudič je prišel ponj.“ — V mesečini sta se prikazali dve podobi na konjih, ki sta se vedno vekšali in vekšali. Na griči pa se je vzdignilo tako kričanje in tuljenje, da je pretreslo vsem mozeg in kosti.

„Bog in sveti križ božji!“ vzkliknil je jeden jezdec in vzpodbodel konja, in za njim je zbežal tudi drugi. Vodnik nosilnice je hotel tudi zapustiti svojega mezga, toda Boštjan je izdrl meč, bodi si iz pogumnosti, ali ker se je bal sam ostati, in mu zastavil pot. Kornelija pa je v ti zmešnjavi vsa preplašena skočila iz nosilnice, da bi zbežala. A Rožekar jo je prestregel.

„Vi ste lažnjivec in slepar!“ zavpila je deklica nánj in počela klicati na pomoč. V tem sta bila pridirjala po cesti konjika z na-

merjenima sulicama. „Podajte se!“ kričal je jeden; Rožekar pa je zaklel in nagnil sulico in vzpodbodel konja nasproti. Kopje je zaškripalo ob oklopu in Rožekar se je zvrnil raz konja. Da je pri takih okoliščinah izginil Boštjan, to se razumeje.

Kornelija pa je povzdignila roki in prosila: „Oh, gospod, kdor koli ste, usmilite se me in rešite me!“

„Gospodična Kornelija tu?“ začudi se jezdec in skoči s konja. „Ali me ne poznate več? Jaz Vam vendar ne morem biti kdor si bodi!“

„Veseli me, gospodična, če sem Vam skazal kako uslugo,“ dejal je pristopivši Viljem Vranjebrski; „toda opravka imamo z grofovimi ljudmi, ki nam bodo vsak čas za petami. Prisedite k mojemu prijatelju Caheju ali pa k meni, da se brž odpravimo.“

Mudilo se je pač, kajti po cesti sem se je slišalo konjsko kopito. S pomočjo Caheja, ki je zastoj ponujal svojega močnejšega konja, sedla je deklica pred Viljema in prijatelja sta oddirjala proti severu.

„Oh, kako kratkega spomina so mlada dekleta,“ tožil je med potom Cahej in spominjal Kornelijo onih časov, ko sta se pri Petaciji skupaj igrala. Deklica pa je pripovedala svoj dogodek in zahvaljevala se je Viljemu, da jo je rešil iz rok Rožekarjevih.

„Rečite rajši grofovih,“ dejal je Viljem. Cahej pa je delal svoje opazke in opomnje, ki so se pa Viljemu zdele jako neslane. Tiho je tolažil deklico, ki se je boječe naslanjala na svojega rešitelja, naj je nikar preveč skrb ne peče zavoljo očeta, kateremu bode on takoj poslal poročilo o dragi Korneliji. Srečnega se je štel, da jo je mogel oreti iz grofovih rok. In kako krasna se mu je videla deklica in kako mu jo je še lepšala zavest, da je grofa samega premagala lepota njena. Korneliji pa se je v srci poleg žalosti zavolj magistra Petacija oglašal čut hvaležnosti proti dobrotniku, in ta čut ji ni bil neprijeten, in rada je premišljevala, koliko hvale je dolžna vrlemu mladeniču.

Kakor sta se pa izgubila naša prijatelja, bil je Boštjan zopet na bojišči in spravljaj nadkonjarja, omamljenega po nesrečnem padci po konci. Vmes se je jezil Boštjan na strašljivce, ki so bili zbežali in pripovedoval, kako se je boril z dvema, braneč nosilnico, dokler se mu ni zlomil meč. In meč njegov je bil zlomljen.

„In deklico sta odpeljala, praviš?“ zaječal je Rožekar in ruval si lase. „Oh, moja glava!“ mrmral je, „če bo jutri še na mojem vratu, potem se me trdno drži.“ Stokal je od bolečin in lezel v nosilnico in ukazal Boštjanu, naj mezga na povodci pelje proti Celju.

„In veste, gospod nadkonjar,“ oglesi se pogumni Boštjan, „kdo sta bila ona dva?“ Rožekar pa je stokal in klel. „Viljem z Vranjega

Brda je bil,“ razlaga Boštjan, „in pa hlapec njegov. Spoznal sem lista stega konja njegovega.“

Vznemirjajoča vest, da je izginila hči učiteljeva, raznesla pa se je bila hitro po mestu. Na tihem je marsikdo dolžil grofa samega, dasi je bil, kar se tiče ženskih, na boljšem glásu od očeta svojega; a da se je nasilstvo na skrivnem in zvijačno zvršilo, to se je zdelo večini proti grofovi naravi in zvrčali so je na tuje vojake, preširne motilce mestnega miru. Grof se je bil že poslovil od svoje žene in urejal poslednje svoje stvari, ko mu pride potolčeni nadkonjar s skesanim obrazom pred oči.

„Kaj pomeni to, prokleti pes?“ zarohní nánj grof, kateremu je kri napela žile na čelu in zalila mu oči, ki so se strašno bliskale. Rožekar pa je pobit in potrť pripovedoval svojo nezgodo in jezo grofovo speljal spretno na Vranjebdskega, Ungnadovega vazala, in na svoja dva hlapca, katera je bil strah pod véšali zgrabil.

„Daj ja obesit, da se jih privadita,“ velel je grof, „in pokličí Vitovca in Lenarta!“

Hitro se je splazil Rožekar stráni in nobena rana ga ni več bolela.

(Dalje prihodnjič.)

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal J. Trdina.

22. Pod hruško.

(Dalje.)

Ta Jožek je bil Stolarjev sin, ljudje so mu rekali zamórcék, ker je bil v obraz močno zagorel in skoraj črn. Jožek je hotel vse znati in videti kakor Knafljec. Če so prišli komedijantje, vrtil se je vedno okoli njih in bistro pazil, kako slepé in trapajo gledalce, da jim verjamejo. Kar se je od njih naučil, porabil je preizvrstno, ko ga je naprosil bratranec moj, da bi mu naredil o Božíči jaslice. Odložene je bilo zánje cele pol hiše od oгла do oгла, dalo se je torej Jožku dovolj prostora, da nam razkaže umetnost in znanost svojo. Jaslice je zložil prav lepo od kamena, grivine in mahu; hiše, ljudi in živali pa je izrezljal od lipovega lesa. Mnogo teh podob je dejal nekako na škipce in stojé za odrom potezal je za žimo, niti in žico in jih premikal in gonil sem ter tja. Gibale so se prav tako, kakor bi

bile žive. Kaj se godi za jasicami, ni videl nihče, pa lahko sami sodite, kako so gledalci zijali in ugibali, od kod dohaja tem lesenim, mrtvim stvarjem življenje. Glava Ježuškova, ki je ležal na sredi hlevca, bila je vsa v nekaki prečudni, rudeči svetlobi, ki je prišla Bog vé kako izza odra: vsaj jaz nisem mogla nobene svetilnice zapaziti. Marija in sv. Jožef sta se Vzveličarju poklanjala, sklepala roke in pogledala večkrat kvišku. Voliček in konjiček, ki sta stala vsak na jedni strani, sta kaj veselo zobala in kdaj tudi poskočila, da smo se vsi zasmeli. Precěj daleč od hlevca so se dvigale na levi prve hiše betlehemske, proti njim so jahali važno in počasno zamorci na konjih in kamelah. Po hribu je tekel navzdol med skalami in grmovjem studenec resnične vode in se izlival v jezero. Po jezeru so plavale zlate ribice, ki jih je posodila za ta večer neka bogata gospa. Na drugih dveh krajih je skakala voda v zrak in na bližnjem oklepu je visel za žebelj korček, ki smo ga jeden za drugim sneli, nastregli si vánj vode in se napili. Pastirji in ovce so hodili na vse strani kakor na kakem podgorskem pašniku v Gorjancih. Jeden teh fantičkov se je zavalil v mah, prevrnil štučo-kračo in zdrkljal napósled v dolino. Pes, ki je tu ležal, prestrašil se ga je in pobegnil. Ob kraji gore je raslo od vrha do tal gosto drevje, po njem skakali, peli in zvižgali so kosi, škorci, lisčki, žižki, kobilarji in tudi — slavček! Jožek je prelepo posnemal vsakega ptička. Znal je glas svoj povzdigniti in spustiti, zategniti in utegniti, razširiti in stisniti, naostriti in omeščati. Stojé za jasicami je zvižgal, pa se je slišalo, kakor bi pele v hosti resnične ptice. Slavčka je z usti nemogoče oponašati. Jožek si je bil kupil lončeno ribniško piščalko. Vánjo je dajal malo vode pa je začel ščeketati, potem vleči in pojemati z glasom, napósled pa drobiti in gostoléti prav tako kakor živ slavec v tih, pomladanski večer. Bil je taka glavica, da je pogodil nekoliko celó tisto otožno in sladko milovanje in ihtenje slavčeve, ki gre človeku tako globoko v dušo. Ko smo se načudili tem in drugim umetnostim, prileteli so iz višave nad jasli trije svetli angelci in zapeli s tenkim in zvonkim glasom staro božično pesem. To se ve da niti ti leseni angelci niso mogli peti sami. Jožek in dve pevki so se bili postavili za jasli v tak kraj, da se je čulo, kakor da bi prihajalo petje iz ust tem angelcem. Ljudi je bila polna hiša, pa smo vsi tako strmeli, kakor bi bili okamneli: nihče se ni ganil, nihče zinil ne besedice. Tako smo stali, gledali in poslušali gotovo četrť ure, če ne več, potem pa naš je vse zajedno premagal čút in me ženske začele smo na glas jokati. Meni in drugim se je zdelo, da nam je dobrotljivi Bog podelil neskončno milost, da gledamo v ravno tisti hlev, v katerem se je porodil pred več nego 1800 leti naš

Vzveličar. Ljudje so vreli sveti večer iz mesta in z dežele k bratrancu mojemu, da vidijo te čudovite jaslice. Jožku je padlo v žep marsikatero lepo darilo. Menj od groša mu ni dal nihče, bogatejši pa tudi desetico in dvajsetico. Prošt so mu stisnili v roko cel križavec, okrožni glavár mu je kupil sreberno uro, trgovec Marin pa vso praznično obleko in obutalo. Sam Bog vé, kamo je prešel ta bistroumni deček. Ker je bil nezakonski, ni se brigal nihče dosti zanj in za njegovo usodo. Najbrže so ga vzeli v vojake pa je padel v boji ali pa umrl v kaki bólnici. To, kar sem vam povedala, spada že v brložnico, to je med stare zgodbe, katerih se malokdo še spominja. Zdaj pa čujte nekaj novega, kar se je pripetilo v naši krčmi oni ponedeljek. Za jedno mizo so sedeli gospodje, ki pišejo v kresiji in v kržetiji, za drugo pa lepi, mladi fantje, šmihelski rokodelci. Tudi ti so bili oblečeni vsi prav čedno, po praznično, nekateri so se šopirili v novih, svetlih suknjah, da jih nihče ne bi bil razločil od meščanov. Gospodje so se pomenkovali za svojo mizo bolj tiho, dečki pa glasno, kar se le dá. Tako so se kratkočasili gospodje záse, rokodelci záse, ne brigaje se, kaj se godí za drugo mizo. Jaz sem sedela pri peči blizu fantov, razumela sem lahko vsako besedo njihovo. Pravili so si razne burke, nazdravljali ljubicom, sebi in slovenski domovini, naj več pa so prepevali in to same slovenske, tiste nove, ki gredo tako nekako rezno in v skok, da prizdignejo kdaj še starega človeka. Ko so se jim grla nekoliko skrhalo, tekla jim je beseda o slovenskih sovražnikih in o velikem napredku, ki so ga dosegli Slovenci navzlic njihovi hudobnosti z žilavostjo svojo in z božjo pomočjo. Napósled je vstal suh, tanek mladič in začel pridigati družbi svoji zgovorno in goreče, kako slabo se je godilo nam in bratom našim Savljanom (Slavjanom!) pretekla stoletja. Najbolj obširno razlagal nam je o vražjih Turkih in turških vojskah. Kar je pripovedoval, moralo je biti gotovo jako učeno in pametno, kajti so vsi gospodje umolknili in poslušali pridigo njegovo zvesto in pazljivo, kakor da so v cerkvi. Mene, ki se nisem nikoli nič učila, te reči od kraja niso mikale, kajti so mi bile preveč neznane, previsoke in sem ter tja povsem neumevne. Ali tudi jaz sem jela vleči na ušesa, ko je omenil uneti govorNIK Kosovo polje in da je ubil na njem oblič (= Hobel, strug) zlobnega sultana. Dejala sem: Hvala Bogu, da ga je, zakaj ga ni kresnil že prej, dokler je bila moja spodnjica še cela. To vidite pa je tako. Kosovo polje poznam, od kar živim v Novem Mestu. Nabrala sem na njem že dosti motovilca in Čuho sem pasla tamo skoraj vsak teden. Kosovi so mi to radi dovolili in tudi druge sitnosti nisem imela nikoli nobene na tem rodovitem polji, dokler niso dobili pri sosedu Sovanu

popadljivega psa Sultana. Od daleč je lajala mrcina vsak pot náme, bala se je pa vendar nič nisem, ker sem mislila, da je priklenen. V soboto pred Veliko mašo stali sva s Čuho na dolnjem konci Kosovega polja, kar priteče proti meni ta grdi Sultan. Predno sem še utegnila pobrati kamen, zažene mi se pod noge, moja, skoraj nova spodnjica dejala je: rsk in za mano se potegne po tleh za cel povoj platna. Brž ko ne bi me bil ugriznil tudi v nogo, da ga ni poklical gospodar še ob pravem času domov. Od takrat sem se ogibala Kosovega polja. Zdaj sami lahko presodite, zakaj sem se obveselila, ko sem čula, da je Sultana počekal oblič. Hi, hi, hi! Še zdaj mi pride vselej smeh, kadar se domislim čudne svoje zmote. Iz Šmihelčevih besed sem kmalu povzela, kako prazno in neumno je moje veselje, kajti ni pripovedoval o tem Kosovem polji, ki leži pri Ločni, pol ure od Novega Mesta, nego o nekakem drugem, ki je več sto ur od nas tamo nekje v daljni Turčiji. Sovanovemu psu ni prineslo smrti orodje, ki mu pravimo oblič, nego Oblič (Obilič!) zval se je srpski junak, ki je posekal na Kosovem polji turškega cesarja, ki so mu rekli sultan menda zato, ker je bil ves pasji. Ne veste, kako sem se smijala, da živé na svetu ljudje, ki se imenujejo Srpi (Srbi!). Ti Srpi so hudi vojščaki. Njihov vladar Duša (Dušan!) premagal je vse sovražnike in osnoval silno cesarstvo, ki je šlo od morja do morja. Na Kosovem polji pa so ustrahovali Srpe Turki s pomočjo izdajalca Frankoviča (Brankoviča!). Več sto let so jih strašno tlačili, dokler jih je dvignil in osvobodil Črni Jurij. V tem boji so dokazali Srpi, da jim ni bilo dano zaman to ime. Turke so želi, da je bilo veselje, in ob enem so jih precěj tudi omlatili. Srpi govoré po hrvaško in so staroverci. Iste vere so tudi njihovi sosedje Bolharji. Že ime kaže, da se sovražnikom niso mogli upirati. Turki so jih pritiskali še huje nego Srpe ali tudi njim je zasvetila zarja odrešenja. Usmilili so se jih Rusi, ki so pridrli ravno zdaj do poglobitnega turškega mesta. Šmihelec je pravil še o enem narodu, ki se je bojeval srdito s turškimi psoglavci. Ime sem mu pozabila, to pa dobro pomnim, da mu se je zval najslavnejši junak Kastrola, Škandrov pek (Kastriot Škender beg!) Za Škandrovo hišo vem, kje je, vrstnica moja, Anka je tamo služila; zato mi je ostal ta pridevek lahko v spominu, dasi nisem še nikoli slišala, da bi imeli pri Škandru kakega peka. Najbolj oduševljeno je govoril fant o Črnogorcih, katerih ni mogel Turčin nikoli premagati in podvreči. Črnogorci so taki korenjaki, da se jeden ne boji desetih Turkov. Pripetilo se je že čudo, da so njih štirji pridobili močno turško trdnjavo. Črnogorci stanujejo v skalovji na visoki gori. Pod goro raste grah in na tem Grahovem polji so posekali Črnogorci

Turkom toliko ljudij, da bi jih bilo dosti za tri velike župnije. O čem Črnogorci živé, nam pridigar ni povedal. Ker ni verjetno, da bi jedli kamenje, mislim, da mora biti v njih gori veliko zlata. To pa sodim po tem, ker se imenuje glavno njihovo mesto Cekinje. Šmihelski fant nam je pravil še veliko, veliko drugih prigodeb, ki so se vržile v stare in nove čase na Turškem in Savljanskem ali sem jih do malega pozabila, najbolj zato, ker stara glava moja ne ohrani več lahko, kar pride vánjo. Tudi je v ti pripovedki vse mrgolelo neznanih imen, ki se izmaknejo rada iz spomina še mlademu človeku, nikar meni sedemdesetletni pokveki. Ko je bila pridiga končana, nazdravili so si veseljaki še jedenkrat, potem pa so plačali in šli ne vem ali domov ali pa morebiti v kako drugo krčmo. Po njih odhodu pokliče sodnik natakarico in jo vpraša: Kaj ne, da je ta vrli mladič, ki nam je povedal toliko mičnih rečij, kakov dijak, ki se pripravlja v Gradci ali pa na Dunaji za profesorja? Naša Marijčka, ki je samopašno in malo preglasno dekle, zagrohota se gospodu na vse grlo in mu veli: Ta dečko se pripravlja za tistega profesorja, ki vam bo pomeril in urezal hlače in suknjo, ako ga boste hoteli počastiti s svojimi naročili: on je krojaški pomočnik. Gospodje so se začudili in z rokami počili, sodnik pa je dejal: Taka novica se ne sliši vsak dan. Blagor si ga župniji, katera ima tako zvedene rokodelce. Kadar bom fanta srečal, podal mu bom roko in čestital na učenosti. Uveril sem se zdaj in še v marsikateri drugi priliki, kako bistre in uka željne glave so prosti Dolenjci in da ne potrebujejo ničesa drugega nego pametnih učiteljev in zdušnih vodnikov. Do zdaj jih imajo še premalo ali sčasoma jih bodo dobili dovolj za vsako koristno delo in potem se bodo kósali lahko brez straha, da bi zaostali, tudi z najmodrejšimi in spretnnejšimi narodi našega cesarstva. —

(Dalje prihodnjič.)

Ž a l ô b a.

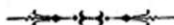
Prirôda mlada se raduje,
Po lôgu hodim tih in sam,
Srcé mi rahlo bol boluje,
A za zlató je vsè ne dam.

Vè duši milozlate sanje
Ljubó se mi narájajo,
Obrazi sreče nekedanje
Lehnó mi v duhu vstájajo.

Prijazno se v srcé prisméje
Nebesnolép in svéz obraz,
Milóto mi vè prsí véje,
Žalóbo tajno čitim jaz.

Prirôda mlada se raduje,
Po lôgu hodim tih in sam,
Srcé mi rahlo bol boluje,
A za zlato je vsè ne dam.

J. Kržišnik.

Oséhlo cvetje.

III.

Gospá mi imenitna in učena
 Bilá ti nisi, draga moja mati,
 Pridévkov telh ne smem ti jaz dajati,
 Ker préprosta si bila kmetska žena.

A tvoja neučnó mi govorjena
 Beseda jela v sreci kál je gnati,
 In tvoji so pouki blagi, zlati
 Svetí mi kakor knjig modrost nobena.

Ljubezni do ljudj me ti učila,
 Odstrla ti življenja si mi ničnost,
 Mož biti in pošten me ti prosila.

Kazóča laž, hinavstvo in sebičnost
 Dostavljati mi nisi ti zabila:
 Vračújs pravičnostjo vsegar krivičnost.

IV.

Bog dal je dušo mi krepkó in zdravo
 In že po mnogih bôjih, slast preblaga!
 Podala venec ti si meni, zmaga,
 Ker zvest resnici branil sem zastavo.

Lehkó bi dvigal mnogikrat bil glavo,
 Da strl sem kakor črva v prah sovraga,
 Kjer zaplodila se je ta nesnaga
 In kjer pretožno íma očetnjava.

A ko srcé vzkipeti je hotelo
 Ponosno moje, vselej ti z blažečo
 Besedo si je umirila, mati!

Zavráčala si me, da zgolj za srečo
 Sobratov je skrbeti moško delo,
 Ter ne sovražnika na tlá teptati.

Jos. Cimperman.

Reka — Timava.

Spisal S. Rutar.

Voda Reka, notranjska Reka, pripada i po svoji dolžini, i po svoji velikosti sicer le rekam tretje vrste naše lepe slovenske domovine; ali vendar je nam vsem znano, kakov pomen ima ona za precejšnji del slovenskega naroda. Prav sedaj se namreč govori, da hočejo Tržačani to vodo napeljati v svoje mesto. Toda prebivalci Bistriške doline, uvažujući, da je to vprašanje njih gmotne bodočnosti, branijo se odločno Reko prodati Tržačanom.

Poleg te sedanje zanimivosti pa ima Reka tudi stalno svojo važnost v zemljepisu in zgodovini. Teče namreč skozi jedno najromantičnejših dolin na Slovenskem; prepušča gonilno svojo moč bližnjim prebivalcem; gleda na svojem potovanju glasno govoreče razvaline, ki pričajo o nekdanjih bojnih dogodkih po teh krajih; izliva se potem v podzemeljske prostore in vije skozi temno kraljevstvo nepopisljivih okapninskih čudes ter se prikazuje napósled ob Jadranskem morji zopet kot starodavna, od klasičnih pisateljev opevana Timava.*)

*) Duhu slovenskega jezika ugaja bolje oblika Timava, nego Timav, ker so pri nas reke ženskega spola in torej tudi za „Dravus“ in „Savus“ rabimo jedino le Drava in Sava.

Reka izvira na jugo-zahodnih obronkih kranjskega Snežnika, na jugo-vzhodni strani vasi Žabiče, v cesarskem gozdu Dlet, blizu 600 m nad morsko površino. Od tod teče proti severo-zahodu 58 km daleč in se izliva 260 m nad morjem v škocjansko jamo. Nje pad znaša torej na ti progi po 5.7 m na vsak kilometer. Od tod teče Reka v isti smeri še 35 km daleč do Sv. Ivana pri Devinu. Da je Timava (ali „štivanska Reka“, kakor jo imenujejo domačini) samó nadaljevanje notranjske Reke, to je dandanašnji znanstveno in po dejansko izvedenih izkušnjah neovrljivo dokazano, dočim so starejši pisatelji to zvezo samó slutili.

Iz do sedaj povedanega spoznati je prav lahko, da pri naši Reki moramo razlikovati dva, po naravi različna toka. To razliko dela geološka sestava tál, po katerih ta voda teče. Vse zemljišče, po katerem se vije Reka od izvira do Nakla, blizu škocjanske jame, pripada namreč novejši terciarni tvorbi. Pri izviru teče Reka po gornjih eocenskih skladih, pozneje pa po dolnjih in po kozinskih plastéh. Pri Naklem pa se najedenkrat izpremeni vsa tvorba, od tu dalje celó do dolenje Soče pripada vse zemljišče krednati tvorbi. V ti poslednji pa si je Reka izdolbla vse drugačno korito, nego v prvi.

Oglejmo si najprej gorenji tok Reke.

Pri svojem izviru teče Reka po Kočanski dolini do istersko-kranjske meje. Na vzhodni strani obdajajo to dolino precéj visoke gore, n. pr. Kozlek, na zahodu pa nižji hribe, na katerih se vzdigujejo razvaline grada Gotnik ali Gutnik (nemški Gutenegg*), kateremu ljudstvo po domače pravi Bobanski grad. Sezidal ga je l. 1258. grof Vinter iz Pazina. Pozneje je bil lastnina Devincev do l. 1465., za temi ga je oskrbovala nekoliko časa vlada, potem ga izročila v najem grofom Barbo in baronom Lazzarini, kateri so ga obdržali do l. 1807. Sedaj stoji novi grad blizu vasi Žabiče, tik naše Reke, kateremu je sedaj lastnik g. Fischer, nekdanji oskrbnik Jablanske graščine. Ta poslednja leži že na Kranjskem, ob vztočnem obronku precéj široke in dobro namočene doline. Razvaline tega starega gradu se vidijo više gori na pobočji Kozleka, nad cerkvijo Sv. Marije. Tem razvalinam nasproti se poznajo na gričih med gorenjim in dolenjim Zemonom ostanki starih gradišč in taborjev, ki imajo izvor svoj morebiti še v predhistoričnih časih.

Sploh je Bistriška dolina, ki se vleče od kranjske meje do Šembij, polna zgodovinskih spominov. Todi so korakale Avgustove

*) Valvasor izvaja to ime od „Guten-Eck“, češ, da je tu konec vsega dobrega!

čete, ko so bile uničevalen boj z Japodi; todi so se valili Franki, ko so, podjarmivši Slovence, razširili svojo oblast celó nad bližnjimi Hrvati med Reko in Dalmacijo. Od nasprotné strani pa so prihajali v XV. in XVI. stoletji divji Turki ter mnogokrat opustošili vso lepo, obrtno in poljedelsko dolino. Kaj čuda torej, ako nahajamo povsod sledove starih taborov, n. pr. na gori sv. Ahaca, nad Trnovim, na šembijškem hribu i. t. d.

Pod Šembijami prestopa Reka v Premščino in med Berkine, kateri so svoj narodni jezik zeló nepokvarjeno ohranili. Tu teče Reka zopet po ozki ali odprti dolini, ker se hribje na obeh straneh zeló polagoma vzdigujejo in na zadnje jedva presežejo višino 700 m. Na ti progi opazujemo najprej ob desnem bregu Reke pristavo premske graščine Radelsegg in malo više gori Kilovče (Küllenberga). Njima nasproti se vzdiga na mali, nosu podobni planoti starodavni Prem. Tudi on je pripadal v starih časih kakor Gotnik gospodom Devinskim, od katerih ga je podedoval l. 1465. cesar Friderik III. Od cesarske kamore so ga dobili potem gospodje Ravnaharji in l. 1627. knezi Porcija, kateri so že od l. 1571. posedovali graščino Senožee. Nad Kilovčami se vzdiguje precéj ostri greben Čepen, po katerem je vse polno starih gradišč, n. pr. na njegovem najvišjem vrhunci Gradišče (794 m), potem na imenitnem Šiler-taborji, katerega so l. 1471. sezidali gospodje Ravnaški s pomočjo bližnjih in dalnjih kmetov, da bi imeli tako varno pribežališče pred neusmiljenimi Turki (bilo je v njem nad 150 žitnic za vse sosedne vasi). Vrsto teh taborov sklepata gradišči na hribu sv. Primoža pri Radohovi Vasi in na griči nad šenpetersko postajo.

Na zahodni strani Šiler-taborja, kake tri kilometre daleč od Reke, ali samó 50 m nad njeno strugo, leži med zelenjem slavni grad Ravnah (na Ravnah). Po tem se imenuje v XV. in XVI. stoletji slavna rodovina Ravnaharjev,*) ki je bila s početka Devincem podložna in je navadno v njih imeni zvrševala glavársko oblast na Premu in Reki. Pridobila si je pa tudi lastna posestva, n. pr. Momjak v Istri, Prem in Schwarzenegg, (poslednjo graščino od goriškega grofa Henrika IV.). Na severo-zahodni strani Ravnaha leži prestara fara Košanska, za katero so se v XV. stoletji Devinci-Walsee s tržaškim kapiteljem presdito prepirali.

Blizu tam, kjer jemlje Reka slovó od solnčne svetlobe, vzdigajo se tik njenega desnega brega razvaline grada Neukoffel (t. j. Na školji.)

*) Czörnig, Geschichte von Görz, pg. 686, pripoveduje, da je prišla ta rodovina iz Italije!

Kake štiri kilometre južneje pa zapaziš pri goriški vasici Podgrad razvaline gradu Schwarzenegga. Ta je imel s početka svoje plemiče, ki so bili vazali akvilejskih patrijarhov in goriških grofov. Ko je domača rodovina izumrla, imeli so Goričani na Schwarzeneggu svoje oskrbnike, ki so vršili nižje sodstvo po vsi bližnji okolici. Tako je bilo tudi po l. 1500., ko je graščina pripadla vladarjem avstrijskim. L. 1626. pa kupi to gospostvo tržaški plemič Benvenuto Petazzi. V njegovi rodovini je ostal Schwarzenegg do l. 1817.

Po teh, zgodovinskih spominov tako bogatih krajih vzprejema Reka naslednje pritoke, in sicer z desne strani: vodepolno Bistrice pri vasi jednakega imena, potem Narinski potok izpod Čepna in Sušico s Strženskim potokom izpod Ravnaha. Večje število in večjih potokov pa vzprejema Reka z leve strani. Ti so: Mola s Kljunikom, ki izvira na vzhodni strani Hrušice v Istri in se izliva nasproti Bistrice v Reko; Požrt, ki izvira pod Karlovico v Istri; Brčki potok; Brzi potok, in zadnjič Sušica, ki teče ob goriško-kranjski meji in postaje od Suhorice (izvirajoče tudi izpod Karlovice) in Padeža, ki prihaja izpod Gržišča nad Markovščino v Istri.

Sedaj pogledjmo natančneje, kako se gubi Reka v podzemeljske prostore.

Pod vasjo Naklo, med Matavunom in Brezcem se vzdiga 130 m visoka, skoraj navpična stena od kredatega vapnenca, ki obdaja konec doline v podobi poluokroga. Ob obeh straneh spremljajo tu reško strugo velikanske skale celo do navpične stene. V ti se odpira 8 m široka in 15 m visoka luknja, v katero se izliva Reka z veliko hitrostjo čez skale in kamenje. Pogled tega izliva je ravno tako veličasten, kakor slikovit. Visoko gori (426 m nad morjem), skoraj ravno na robu stene, vidi se cerkva sv. Kancijana, kakor nema priča dolbeče in izpirajoče vodene sile, ki nikoli ne miruje in se nikdar ne ustavi. Skoraj neznatna, na videz tako mirna voda je bila vendar tako močna, da si je izlizala in izdolblja svojo pot skozi trdo steno, ki je tu prvokrat ovirala njen tok in ustavljala njeno vodo.

Stena, na kateri stojita vasičata Matavun in Sv. Kancijan, debela je dobrih 200 m. Sredi nje, pri prvih hišah škocijanskih, zija okroglo, 10 m v premeru široko brezdno, ki se spušča napično doli do Reke. Ko ta na drugi strani stene zopet prihaja na dan, teče najpoprej 130 m daleč po malem „dolu“*). Na njegovi zahodni strani stoji druga, ali

*) Ranjki, Slovencem dobro znani profesor dr. Klun je imenoval ljuču podobne okrogle udrtine po Krasu doline in ta izraz je ostal „terminus technicus“ za slične pojave tudi pri drugih narodih. Ali Kraševci imenujejo take udrtine dol, kajti „dolina“ pomenja vsem Slovencem „Thal“, torej drugačno geološko tvorbo.

veliko ožja in nižja stena. Skozi to si je izdolbila Reka 100 m visoko, ali le 7—8 m široko razpoko. Iz te razpoke pada voda v 10 m nižje ležeči veliki škocjanski dol ter napravlja tako prav mičen slapič. Ta večji dol je podoben ogromnemu kotlu, ki ga zagrajajo od treh strani navpične, celó nad dol viseče stene. Zapadna od teh je 160 m visoka. Le južna stran je pri vrhu bolj položena in s travo obrastena. Ali tudi ta zvršuje prav strmo in pada skoraj navpično 80 m globoko k dnu dola. To dno je vse pokrito z vodo in torej podobno malemu smaragdnu jezeru. In tu se ponuja opazovalčevemu očesu še veličastnejši in slikovitejši prizor, nego na vzhodni strani prve stene.

Reka teče potem čez velikanske skale, ki so od zgoraj doli na dno dola padle, in se bliža zahodni 160 m visoki steni. Skozi to si je izdolbila voda 25 m visok rov in po tem se izliva Reka v pravo škocjansko jamo. Jama ima dva, ljuce podobna, po 95 in 152 m globoka brezna, po katerih se lahko pride na dno, kjer se potem voda obrne na zapadno stran. Njen tok je preiskoval l. 1850. za 500 m daleč dr. Schmidt, ki je prvi odkril učenemu svetu kraška podzemeljska čuda. Za njim je obiskovalo škocjansko jamo še mnogo drugih občudovalcev prirodnih lepôt in zdaj je za blizu kilometer dalje znana in preiskana.

Novjša preiskovanja so pokazala, da se podzemeljski tok Reke kmalu na zapadni strani Škocjana razcepi in po dveh različnih strugah sili proti morju. Južnejši drži nad vasi Lokva (Corgnale), Trebiče in Občina ter dospe pod Nabrežino v morje tam, kjer društvo vodovoda „Aurisina“ zajema svojo vodo in jo po tem pošilja v Trst. Ta južni rokav se je zasledil in preiskal že na več mestih. Gotovo je, da mora tudi na dnu letos najdene divaške „okapnice“^{*)} (jugo-zapadno od železniške postaje Divača) teči jeden del Reke, kajti omenjena okapnica leži baš v tu omenjenem pravcu Škocjan-Nabrežina. Tako teče Reka tudi pod lokvarsko okapnico, Vilenica imenovano, ki je sestavljena iz več vzporednih hodnikov in ki je bila do sedaj okoli 300 m daleč preiskovana. Jednako se more slediti Reka na dnu trebičanske jame, ki je 126,1 m globoka ter se nahaja med vasima Trebiče in Orlek. V ti jami so preiskovali Rečin tok že 360 m daleč.

Severni rokav Reke, kateri se pa do sedaj še ni preiskoval, drži na zapadni strani vasij Divače in Povira mimo Sežane tja gori proti Dutovljam in potem nadalje kakor pelje globoki brazdi podobna udrtina med vasi Pliskovica in Veliki Dol, Brje in Gorjansko, Dol in Brestovica. Na južni strani Jamelj (Jamiano, gotovo pome-

*) Prav dober izraz za tujko „Grotte“!

napolno ime!) leži tu opisana udrtnina le še samih 26 m nad morjem, dočim so bližnji hribi 150—200 m in še več visoki. Blizu Jamelj mora se podzemeljski tok Reke obrniti proti jugu, da tako dospè v tiste rove, iz katerih se napósled prikazuje Timava.

Timava izvira dan danes popolnoma brez šuma iz treh jam izpod kraških sten, in sicer tako nizko, da vró izvirkí izpod vode navzgor. Voda njena je vedno motna in zjutraj hlapi iz jam z vodo vred tudi gosta megla. Timava ima navadno več vode, nego notranjska reka, ker se v njeni strugi zbirajo vse vode, ki se pod dolenjím Krasom podzemeljsko odtekajo. Zato je Timava tako velika, da po nji lahko ladje plavajo celó do njenega izvira. Ali že po kratkem (1½ km) dolgem toku izliva še skozi tri rokave v najsevernejši zaliv Jadranskega morja.

Čeravno je Timava dan danes tako pohlevna, svetu malo poznana reka, vendar se je v starih časih razlegala njena slava od ust do ust vseh tedanjih učenjakov. Menda ga ni pesnika, zemljepisca in zgodovinarja med Rimljani, da bi se ne spominjal Timave kot velikega čuda. In celó grški zemljepisec Skylax, ki je živel 500 let pred Kr., omenja že reko Timavo. Plinij nazivlje med vsemi gorenje-italijanskimi rekami samó Timavo „amnis“, t. j. veletok. Strabo pripoveduje, da izvira Timava iz sedmih jam, iz katerih prihaja vode za širok veletok, in Polybij dodaje, da se ta reka zavoljo množine svoje vode navadno smatra kot „mati morja“. Ta vera je bila med starimi pisatelji splošno razširjena in utemeljena, ker je ravno na najožjem in najskrajnejšem zalivu jadranskem najedenkrat toliko vode izviralo in z velikim šumom morje kar polnilo.

Najlepše pa opisuje Timavo Vergil, spominjajoč se je na več mestih, ki trdi, da je celó izvirala iz devetih jam:

„Antenor potuit
 fontem superare Timavi,
 Unde per ora novem, vasto cum murmure montis
 It mare proruptum et pelago premit arva sonanti.“

(Aeneis I. 244.)

Pa tudi najstarejši zgodovinski spomini, ki sezajo celó v drugo tisočletje pred Kr., združeni so pretesno z imenom Timava. Prestare pripovedi o seljenji narodov iz vzhodne v zapadno Evropo omenjajo že Timavo in prvi žarki kulturnega življenja zapadne Evrope obsevajo že to na pol mitično ime. O tracijskem junaku in polbogú Dijomedu se pripoveduje, da je tukaj ustavil svoje dolgo potovanje, naselil se ob Timavi, začel zemljo obdelovati in ljudstva učiti umetne konjereje. Zato pa mu je bil narod hvaležen, postavil mu je po smrti hram Timavum imenovan in žrtvoval mu same bele konje. Tudi argivska Junona in

Dijana imeli sta tukaj svoja hrama. Kmalu je nastala ob Timavi kupčijska naselbina in poleg nje kopališče, ki je bilo v starem veku zelo na glasu. Lepa okolica, hladni gozdi, čist zrak, dobro vino in zdravilne kopeli so privabile v kratkem času toliko ljudij, da je bila vsa okolica timavska kakor pozemelski raj prav gosto naseljena.

Ali vse to je minilo! Od vsega blišča in šuma ni ostalo drugega, nego ropotanje bližnjega málina, ter jedini zvonik stare svetioivanske cerkve s kopico hiš oznanja potniku, vozečemu se po mimo drdrajoči železnici, da ondukaj teče staroslavna, nekdanj tako povzdigovana klasična reka Timava!

Slavni Slovenci.

I.

Dr. Jakob Zupan.

O stoletnici njegovega rojstva.

Spisal Fr. Wiesthaler.

(Dalje.)

Tukaj podajem čestitim „Zvonovim“ čitateljem Zupanove še nenatisnene epigrame v neizpremenjenem rokopisnem redu in natančno po matici posneti obliki, dostavljajoč sem ter tam kako opazko v pojasnilo.

2.

Šlovénfhína peftinam v' Iblani.

Vam hvala, hzhirize!

Lah ozhe pazhít:

Vé fil'te mi fhkrize

Lepó govorit!

(? *)

Šlovénzi med Masharji.

Po letu orali,

Paftirji smo bli,

Po simi tékali,

Prek mire krotki.

Is Asje perdére

Na Tifo potop:

Kar mamó, pobére

Nam Masharfski trop.

7. **)

U defni amrele,

Na glavi metlé,

U levi kodéle:

Pod ferzam? ne vé.

9.

Istra.

Rob Lahi preliti,

Šerzé je Slovan:

Lah! ozhefh kaj biti,

Špet bodi 'lirjan.

*) Številka z lista gornjo polovico odtrgana.

**) Naslov s številko vred odtrgan.

13.

Gerki Šlovénzam.

Mi dali vam viro,
Zhlovehftva dari:
Vi p'hate heshiro
'S Helenfkih ftrani.

14.

Evropa Gerku od Turzhie.

Oh! nehaj me kléti,
Nerefhni brat!
She mogla b' jo vséti,
Ne morem fhe dat.

15.

Obetun (prim. „Kr. Čebel.“

I. str. 83).

16.

Obetun, drugazh
Gospofko obéta,
Gospofko ne dà:
Rad mami dekléta,
Var', Metka! se ga!

17.

Trud, ftrahop***liv.

Na purgarje vpie,
O mraku ftrafhno:
Pred berkam' jo vlie;
O vojfki kaj bo?

20.

Kmet gladan od jézh.

Ukasan je pafli
Kradune Forlân:
Tolk ozhem ukrafti,
De v' réjo bom djan.

21.

Zhernofholza:

Radozhaj.
Uzhiti rod ozhem,
Rafvétit shelim:
Šlepariti nozhem,
Raj béro sgubím.

22.

Silnaj.

Bit vizefrait nozhem,
Brat note se vzhím:
Pét glorio ozhem,
V zerku hitim.

27.

Obradovizh Turkam.

Pertifikate silno
Šlovénfko vodó,
Potezhe obilno
Salila vaf bo.

28.

Herder od Šlovénza boshan.

Posabi rodbíno,
Zhlovéka zení:
On upat Šlavino,
Terpinko, uzhi.

29.

Ogram.

Od Herdra se vzhíte,
Narode zenit:
Šlovénze sazhnite
Sa s'miro profit.

32.

Morjé posteljam.

Ve, vabte Polone,
Pred mano bëshjót:
De f' dovte miljone,
Jef malokrat fto.

33.

Iblana opravlizvam po kongrefu.

Švét dobèr bom dala:
Utihnite nam;
Evropa smèjala
Po fhodu b' se vam.

34.

Nodier! *)

Ti hvalifh Iblano
Na ufta zelé:
Unukam bo snano
Nodjera imé.

*) Charles Nodier, sloveč književnik francoski in za Napoleonovega gospodstva v Iliriji urednik vladnemu časopisu „Télégraphe“ v Ljubljani; porojen 28. aprila 1780. v Besançonu, umrl l. 1844. (Glej Aug. Dimitz, Geschichte Krains, IV. II. Theil pag. 354. in naslednje.)

35.

Krajnzi.

Kdaj

Šo Šifke rêfh'vali,
Štrah Bofnii bli:
Pot Turkam kasali,
Lomili kofti.

Sdaj

Kar zéfte imajo
Do lushe flané,
Kar nov svét posnajo,
Se v' kupze premné.

36.

Kavzhizha, na sadne fhkofa, *)
fholarji v' Iblani, ob zhafu
Savitov.

Od Sámena pride
Vnét provinzial,
Na Dunej spét ide,
Tak Krajnze pohval':

To skufite biti,
Kar Blanzi fo shé,
Latink govorigi,
Ko tam govoré.

36. **)

Dobizhka lep duh.

Taft v' drashbo prodaja,
Kar shali nofi:
Sét s' glavizo maja,
Mén, lepa ta ní.

Sanj grabefh ne mara,
Besédam pregluh,
Poln slata pobara:
Ni lép mar ta duh?

39.

Dan lepo rasdelén.

Dan tréba rasd'liti:
Sdaj jefti, sdaj pit;
Sdaj norze loviti,
Sdaj malo pohzit.

41.

Isgled uzhi.

Mat raka svarila,
Ne ritinko it:
S' isglédam uzhila
Ga napak hodit.

42.

Karl VI.

Bil rojen na Šhpanskim,
Kupzhio budi,
Zéft ozhe, na Kranjskim
Dvor sidat sheli.

43.

Iblana od Franza I.
Evrope f-hod dalfha,
Nebo mi jasni,
Me fhiri, me salfha,
Zhernilze kroti.

44.

Krajnski svonovi, perterkovani.

Bil Plato samaknen,
U tebe, kovazh!
Nam kembel pertaknen,
B' ga mikal drugazh.

46.

Kdor ima, ne lashe.

Šzér lashe, pa ima
Zekine bedak:
Lefiza perkíma,
Molzhi mu vfak.

47.

Ofhabna.

Vifoko letála,
Sbirála prevezh:
Šamiza oftala,
Šnubazhi fo prez.

48.

Perklenjen pef.

Preblishe popade,
Vfe drugo pufti,
Uk, ferke! vam dade,
Beshati uzhi.

*) Pastiroval od l. 1807—1814 (22. škof ljubljanski).

Pis.

**) Napačno namesto „37“.

Pis.

49.

Šnubazh, flepar.

Na pofodbo vsame,
Perproste flepi,
Nevésto ujame,
Glad déte redí.

50.

Krajnzi Anglam 1804 od bibelfke
drushbe.

Med nami nehála,
Med vami sazhnè,
Velika nam hvála,
Od nas se uzhtë.

51.

Lepôta lohko omoshena.

Me Z'ganka rodíla,
Pa bélo, lepó:
Moshà fim dobíla
Na golo rokó.

(Konec prihodnjič.)

Pogovori.

II.

Staro že je spoznanje, da ni pokoja v prirodi. „Pánta rei“, pravi globoko-umni Heraklit; vse se neprestano giblje in premíče, izpreminja se, razvíja in gíne. Isti pomen ima grškega modri-jana beseda, ki pravi, da „ni moči stopiti dvakrat v isto reko“. Kar so le bolj srečno ugenili in slutili stari míselci, to, kakor znano, potrjuje in dokazuje novejša véda: bitje je gibanje. Isto velja o posameznem človeku, isto o vesoljnem človeštvu. Človeštvo se izpreminja, razvíja te-lesno, izpreminja in razvíja se tudi po duhu. Drugo lice dobíva člo-veško življenje od stoletja do stoletja. Kakor velo listje jeseni, odpadajo tu stare misli in ideje; umikajo se novim, katerim je čas tudi omejen. Kakor nošo život, tako menjava duh svoje nazore. Čudno, nedoumno, dà, smešno se nam često zdi, kar je bilo ponos in dika našim očakom. — Stare, znane resnice! Gotovo, ali nekaj je pa vendar posebno pouda-riti treba. Jednakoméрно po nepremenljivih zakonih daljša in krajša se dan vsako leto, a tako jednakoméрно se ne izpreminja človeštva življenje. Tudi tu na našem planetu biva vse v vedni izpremembi. A kaka razlika! Po zimi, ko je hudi mraz, kakor kaže, duške zaprl vsemu rastlinskemu življenju po zemlji, tudi tedaj ne mirujejo prirodne moči, tudi pod le-deno skorjo se giblje življenje, dasi nevidno človeškemu očesu. A ko

dahne po deželi gorka pomlad, káko veselo življenje se začne, káko burno gibanje in razvijanje! Jedna sama vlažnotopla noč izpremeni tu časi zemlji lice, z nežnim zelenjem in belim cvetjem pokrije drevje in grmovje, sinoči še vse tako golo, tako mrtvo!

Jaz se ne upam trditi, da smo doživeli sedaj neko novo pomlad v življenji in razvoji človeštva; tudi ne porečem z nemškim korenjakom, da so nam prišli časi, v katerih je „živeti pravo veselje.“ A to pa, menim, smemo reči, ne boječ se kake „optične prevare“, da človeštva zgodovina ne kaže mnogo dób, v katerih je bilo življenje tako izpremenljivo in tako pomenljivo, tako urno in krepko, tako vsebine polno, kakor je v naših dnevih. Pač se reči sme, da se v sedanjem času več zgodi v jednom letu, nego se je časi zgodilo prej v desetletjih in stoletjih! Ni ti treba imeti še pol stoletja na ramah, zamiži malo in pomisli, kake izpremembe si doživel! — Izpremembe, kamor se ozreš v duhu! Spomni se, kakšen je bil zemljevid, zlasti evropski, ko si ga ti še ogledaval na šolski klopi sedeč in kakšno lice ima danes! Ali si pred desetimi leti še slišal kaj o telefonu in fonografu? Pred petimi leti še, kaj bi bil rekel človeku, kateri bi ti bil pravil, da se bode skoraj zgodilo to: deklica bode pela v svoji sobi v Badnu, in mož v Korneuburgu bode, pri klavirji sedeč, spremljal njeno petje! In vendar smo to na svoja ušesa nedavno čuli na Dunaji. V naših dnevih so izsledili učenjaki, iz kakih tvarin sestoji solnce in Sirius-zvezda v neizmerni daljavi! — In naši pojmi o državi, o družabnem življenji — kaka izprememba! Včeraj še so nas učili neki ljudje sebi v prid in korist, da je vse prav tako, kakor je na svetu. Jedni narodi so ustvarjeni, da gospodujejo, drugi, da so jim hlapci. Jaz imam pravico, da jaham, tebi je dolžnost, da mi držiš stremen, ko zasadam konja! In káko nalogo ima država? Drži naj, zato menda imenuje se državo, siromaka, da ga dere, kdor ga je dobil v pest, ker je močnejši, kajti moč je pravica. Sto in sto, móž, žen in otrok, naj se trudi in strada „da jih Bog vidi,“ samó da jeden, brez dela, živi v vsi razkošnosti in preširnosti, „belega kruha pijan“, samó še „polževe krvi“ potreben in „ptičjega mleka!“ In zakaj vse to? — „Tako veléva neizpremenljiva, neizprosna, jeklena prirodna postava!“ In če se nam je hotel trditi ta nauk, žalostno to novo blagovestje; če nam je začelo svitati po glavi, da to vendar ni, da bi moralo vedno tako biti; zemlja in njeno blago, zakaj bi bila samó nekim v last, kateri so si, po katerem koli poti, pridobili neke predprave, njih vrstnikom krivice! Kaj bi se neki sami gostili in veselili, samó zato, ker so prehiteli druge, sedli prvi za mizo? Ostali pa, kateri nimajo tako krepkih pēt in komolcev, naj voglarijo in prežé pod oknom ter čakajo, da jim kak usmiljen gost sedaj pa sedaj vrže kako oglodano

skorjo, kako obrano kost skozi okno. In če se zánjo sprimejo in stepó, novo veselje, prijetna zabava glasnemu omizju! Če nam, pravim, ni hotelo v glávo, da je vse prav tako, kakor je, in da drugače tudi biti ne more, velevali so nam oblastno, naj beremo to in ono učeno, modroslovsko ali narodno-gospodarstveno knjigo, tam je vse to korenito razloženo in dokazano; same svete resnice! In če smo, bravši te učene razprave, še zmajavali in stresavali nezadovoljne glave, pitali so nas z nazadnjaki, mračnjaki, s temnoglavci in srednjevékarji, s katerimi ni govoriti. Mi pa smo napósled sramovali se in molčali ter mislili si: Beati possidentes!

Ti časi so minili, hvala Bogu, in minili so, kakor upamo, za vselej. Bolj in bolj prodira prepričanje, da ima vsak človek pravico od zemeljskega blaga zahtevati svoj delež, kakoršnega in kolikoršnega je potreben in vreden. Bolj in bolj prodira tudi pri naših državnikih prepričanje, da je treba kreniti na drugo pot, katera vodi do splošnje blaginje, kolikor je sploh doseči jo možno, ne pa delati samó v prid in korist neki peščici izvoljenih; prepričanje, da smo mi vsi država, ne pa samó tistih „gornjih deset tisoč“! Začelo je zavedati se ljudstvo, spoznavati je začelo, za koga dela in se trudi kakor črna živina; naveličalo se je vedno sejati, a nikdar žeti; spoznalo je, kaj so vse tiste blesteče „frazе“, vse tiste dražestne pravice in svoboščine, s katerimi so je slepili do zdaj, češ, poganjaj se za té drage svetinje, kri prelivaj zánje, mi pa se bomo v tem veselo gostili! Ne s sključenim prstom, z jekleno pestjo bije vam na duri neizprosno „socijalno vprašanje.“ Nič vam ne pomaga zatajevati se, da vas ni doma; nič vam ne koristi, če si mašite ušesa, da bi ne slišali strašnega glasu. Vseh vprašanj vprašanje za sedanji čas in za prihodnji je moč, grozovita moč, katera se ne dá pogovoriti in utešiti z lepimi besedami in obeti, niti pregnati in v beg zapoditi s pretenjem in bajoneti! Tu je treba nekrvavega, a korenitega prevrata! Nove podloge je treba vsemu državnemu in družabnemu življenju. Da se je začela ta resnica spoznavati tudi pri nas, katerega poštenjaka bi to srčno ne veselilo!

Ne zaméri mi, blagovoljni bralec, da me je gorečnost moja zavédla malo v stran; ne huduj se, češ, da táko besedovanje ne pristoji leposlovnemu listu; jaz menim, da se smé časi malo zaropotati in zagrmeti tudi v krotkih „pogovorih.“ Česar je srce polno, rada usta govore, in jaz menim, da je vendar že čas tudi pri nas izprožiti razpravljanje tega preimennitnega vprašanja. Jaz se moram pač za zdaj ločiti od njega, dasi mi je težko, ter vrniti se k predmetu, o katerem sem sklenil govoriti v denšnjem pogovoru in pač tudi še v nekih prihodnjih. Ko vidimo ne samó na znanstvenem polji, nego tudi v družabnem in državnem življenji tako

imenitne, tako korenite izpremembe, kaj pa umetnost, ta blažena hči nebeška? Ko se vse predrugačuje, je li ona sama ostala neizpremenjena? Ko se vse nekako pretáka in prenavlja, ali imajo vsaj njeni zakoni še vedno staro veljavo? Ko se vse ziblje in maje, stoji li ona sama mirno in trdno kakor siva skala sredi valovja? — Kako bi bilo to možno? Kakor človek, izpreminja se tudi vse, kar je človeško, in umetnost si je človek sam ustvaril, prav iz sebe samega, po svoji podobi si jo je ustvaril. In ona bi se ne izpreminjala ž njim? Dà, izpremenila se je, in to kako hitro, kako silno! Pred kratkim še bil je Rafael vseh slikarjev slikar, jednoglasno se mu je prisojalo, da je došel do vrhunca v svoji umetnosti, da se skoraj ni nadejati večjega za njim. In sedaj? Imenuj Rafaelovo ime lasatemu učencu, ki stopa doli po kamenenih stopnicah slikarske akademije dunajske, kako čudno se ti nasmehne nadepolni mladenič! Gotovo, tudi Rafael ni bil napačen slikar, tudi on ima svoje kreposti, ali kako je vse to zastarelo! Priroda, priroda! V Pariz pojdi, če hočeš vedeti, kaj je umetnost; Makarta poglej, da bodeš vedel, kaj je barva, in če hočeš videti „resnico“, glej Vereščagina! Jaz sem videl nekaj francoskih „naturalistov“ in „impresionistov“, kdo bi se ne čudil njih tehniki! Tudi jaz sem gledal in strmел, okó je imelo tudi nekaj paše, tu bolj prijetne, tam menj, ali prazno, strašno prazno mi je ostalo srce! Vem, kaj mi porekó tu „novošolniki,“ da namreč umetnost nima nič opraviti s srcem; nji so deveta skrb misli, čuti in ideje! Znan mi je ta novi nauk, ali jaz se ga bodem branil, dokler mi bode moči; dà, pobijal bi ga in pobil ter zatrl bi ga, ko bi mogel, predno obvelja po svetu! Videl sem Makarta, vsaj poglobitna dela njegova, célo galerijo, pred nekimi dnevi. Toliko podob, vse tako slavljene, vse tako drage, in kaj sem imel od njih? Prazen sem zapustil glasovito zbirko, prazen sem šel iz umetnosti svetišča! Le jedne podobe ne, da bi me bila razveselila ali užalostila; ne jedne, da bi mi bila zbudila káko misel v glavi, ali kak čut v srci. — Ali okó, okó! — Tudi okó ni našlo prijetne paše, katere bi bil vsaj pričakoval. Še podobe, ki so mi nekdanj očarovale oko s svojo živo, blestečo, čudovito barvo, kako so zdaj medle! Zdaj, ko je obledela tista bleščoba, kaj je ostalo? Ničemurnost, sama ničemurnost. Tu se res lahko reče: Sic transit gloria mundi! Vse te nekdanj tolikanj slavljene podobe so zdaj prave „podobe brez milosti“, kakor pravi Nemec. Ali kdo bi bil mislil, da tako hitro preide in mine ta slava? Rad bi poznal moža, kateri bi se upal zdaj še trditi, da je Makart prekosil vse dosežanje slikarje, kar se je res trdilo vsaj na Dunaji. Mene je, naravnost povém, nekako veselila ta žalostna prikazen. Makart mi je živ dokaz, kaj je umetnost brez krepke vsebine, brez ideje, brez idejala!

Videl sem tudi Vereščagina. Kdo bi ne strmel o njegovi tehniki, o resničnosti njegovih podob! V tem oziru je slavni ruski slikar res prišel do skrajne meje in radi tega morali bi ga po pravici imenovati jednega največjih slikarjev. Ogledoval sem dolgo vrsto njegovih podob; srečno sem prišel mimo tiste velikanske piramide, zložene iz samih golih mrtvaških glav. Ali ko pridem do podobe: „Po boji“, dovolj mi je bil prvi pogled! Kar porečem sedaj, prosim, naj se mi veruje, da je gola istina. Okó bi bilo morebiti še hotelo, ali več ni hotel — želoдец! Hitel sem, kar sem mogel, pod milo nebo, v hladno večerno sapo, katere sem bil silno potreben. Pred Rafaela Sikstovo madono sem sedel, sam ne vem, koliko časa, in zdaj še se mi toži po nji. Jaz menim, da ostanem še dalje pri svojem starem Rafaelu.

In glasba! Kakor nevihta, pod katero se šibé in lomijo hrasti, zabučala je Wagnerjeva „neskončna melodija“ po vsem omikanem svetu, in skoraj ne bode čuti družega glasú. Dragi bralec, ali si že kdaj videl pravega Wagnerijanca? Jaz še nikoli nisem imel prilike pogovarjati se o veri z navdušenim Mahomedanom, kateri najrajši z bridko sabljo dokazuje in prepričuje, da je njegova jedino prava; ali bolj fanatičen ne more biti nego je pravi Wagnerijanec, kateri ne pozna glasbenika poleg svojega „gospoda in mojstra“. Ali jaz pravim, da Wagner ni velik skladatelj? Bog ne daj, še to pravim, da nekaj jednakega je moralo priti. Glasba, zlasti opera, potrebovala je res nekega moža rešitelja, da jo poživí in ji vlije nove moči v onemogle ude, da jo privéde zopet na pravo pot, katero je bila izgrešila. Velikanska prikazen na glasbenem polji je mali možiček s tistim navadnim nemškim imenom gotovo. Po pravici se sedaj slavi njegovo ime posvetu, tudi onkraj „vélike vode“; velik je Wagner povsod, kjer se po „sekiricah“ gode in poje. Tudi on širi sedaj po zemlji slavo nemškega imena. Veliko je on storil za glasbo, kar bode imelo vedno veljavo. Ali vendar meni se zdi, da on ni mož rešitelj, kateri „ima priti“ na svet. Novodobnemu slikarstvu sem očital, da nima idej; tega ne morem oporekati Wagnerjevi glasbi; ravno nasprotno! Wagner ima idej, lepih, poetičkih idej polno glavo; ali vse té ideje, hoče, da naj mu izrazi, utelesi glasba; in tu zahteva preveč od njé; naklada ji nalogo, katere ona ne zmore. Glasbe meje so bile preozke, pretesne njene oblike temu titanskemu duhu; razširil jih je siloma in tako se je zgodilo, da često ni več glasba, kar on podaja svojim poslušalcem. Naj se reče, kar se hoče, Wagnerjeva glasba je res navadnemu poslušalcu pretežka; a za same veščake in strokovnjake ne dela prava umetnost. Zdi se mi, da je to strastno navdušenje za nemškega skladatelja-proroka često nekoliko posiljeno, „narejeno“. S težko glavo grem jaz iz

Wagnerjeve opere; nekako pomlajen, poblažen, prijetno ubran iz Mozartove; in Beethovnova simfonija, Schubertova pesem ziblje mi dušo, kakor mati dete; igra se, dela z njo, da se sedaj joka, sedaj smeje, kakor hoče. Če to ni umetnosti pravi smoter in namen, če ni tak učinek pravo znamenje prave umetnosti, potem jaz rad priznavam, da ne vem, kaj je umetnost, rad sem stárokopitnež, ki se vedno starega drži in ne vé kaj je sedaj lepo!

Gredoč sem se nekaj več časa mudil pri predmetih, o katerih s konca nisem nameraval obširneje govoriti. Vsak posamezni téh predmetov bil bi vreden svoje posebne, korenitejše, kolikor je meni moči, razprave, zlasti pa prvi, ki mi je prav posebno pri srci. Ali Bog vé, kaj nanese čas; morebiti bode treba „zapreti prodajalnico“ prej, nego se misli. Kakor pena so vsi človeški upi in naklepi! — —

Hotel sem reči, da živimo v času splošnega prehoda in prevrata. Povsod se zapuščajo stara pota, in iščejo se nova, katera pa niso vedno prava. Po svetega pisma besedah vliva se novo vino v nove mehove; ali meni se zdi, da ti mehovi niso vsi trdni in trpežni; in kar se vliva vánje, ni zmerom dobro, zdravo, plemenito vino, tisto, ki razveseljuje srce človeško, kakor pravi tudi sv. pismo.

Kakor drugod, tako se nam oznanja nova vera tudi na slovstvenem polji. Ali je pa ta nova vera tudi prava, o tem preimenitnem vprašanji hočemo se pogovarjati prihodnjíč.

Dostavek. To je pa že kakor smola, katere se ne iznebiš z lahka, ko si se je jedenkrat po nesreči dotaknil. Vesel sem bil, da je že kedaj pri kraji neprijetno delo, s katerim sem se zadnjič prisiljen pečal. In sedaj mi ga je zopet vzeti v roko. Končavši ta spis, dobim iz daljne južne strani pismo, kakoršnega se nisem nadejal. V tem pismu me prosi gospod, naj mu pojasnim ali avtentično tolmačim neke besede v svojem prvem pogovoru. Tu namreč sem pisal na str. 158. tako: „V ti pesmi pravi pesnik, (sedaj še le vidim, da se je vrinila v ta stavek neprijetna tiskovna pomota; še tega je bilo treba! Beseda „stvarnik“ je skočila na prvo mesto stavka, pisano je bilo, in bere se naj: „da naj stvarnik“, ne pa: „stvarnik, da naj“, kar ne daje nikakega pravega smisla; ali pa sem pisal . . . „stvarniku, da naj . . .“); torej še jedenkrat: „V ti pesmi pravi pesnik stvarniku, da naj po njegovi smrti iz prahú njegovega ustvari cvetico ali pevko-tico; torej mu „svetuje“; v drugem delu pa mu „odsvetuje“, naj ne stvari človeka. Začetek je dober, a dalje, dalje!“ — Tako se bere v spisu mojem. Zdaj mi pa piše gospod dopisnik, da moj nasprotnik, gospod doktor Junij, sklepa iz

teh mojih beséd, da trdim tudi jaz to, kar on, in to je: da daje namreč pesnik res „svet“ Bogu; in ta koncesija je mojemu učenemu nasprotniku vredna več nego — „petdeset goldinarjev“! In gospod dopisnik še pristavlja: „Da ste tudi Vi mislili, da svetuje pesnik Bogu, zdi se, da sledi to iz naslednjih besed: „Začetek je dober“. —

Zdaj pa res več ne vém, kaj bi in kako bi! To je že kakor v poslanski zbornici — kitajski, kjer se, kakor pravijo, skoraj za vsako govorno besedo zahteva posebno pojasnilo in tolmačenje. Menda bode res že čas, da skoraj položim na stran to nesrečno svoje slovensko pero, ki mi nakopava samó preglavico in neprijetnosti brez konca in kraja, in da primem za drugo, priročnejše mi orodje. Gotovo pa bode najbolje, da tisto malo, kar mi je še ostalo iz boljših časov dobre volje in humora, hitro zakopljem, kje na kakem skrivnem kraju. — Gospod dopisnik je pač ugenil pravi pomen mojih besed; vodila so ga, kakor pravi sam, sosebno tista ušesca („—“), ki jih navadno spred in zad pritikamo tujim besedam, za katere nočemo biti odgovorni mi. Ta je tudi res, slovesno proglašam pred vsem svetom, jedino pravi pomen navedenih mojih besed. Gospod dr. Junij pravi tako, ne jaz! To je torej prav pogodil gospod dopisnik, ki je v neki posebni zvezi s to glasovito pravdo; ali še nismo pri kraju. Pristavka mojega ali bolje rečeno, besed mojega namišljenega sogovornika, pa vendar tudi on ni razumel, kakor kažejo gori navedene besede: „Da ste tudi Vi mislili, da svetuje pesnik Bogu, zdi se (komú se zdi?), da sledi to iz naslednjih besed: „Začetek je dober“. In dalje piše: „A zopet té besede Vaše tolmačim tako, da ste hoteli reči: je dober, relativno, v primeri z naslednjo, nadaljno razpravo, kjer ni, po Vaši misli, nikake logike.“ — Ne, téga jaz nisem mislil, nì reči hotel; začetek se mi ne zdi nikakor dober, nì relativno, nì absolutno dober, ravno narobe. Nemec bi tu rekel menda: „das ist köstlich“, in jaz menim, da bi ga vsakdo umel, kaj hoče reči s to besedo. S kratka: to je ironija, ki ima pomen ravno nasproten temu, kar pravi na videz. V svojem prvem pogovoru sem svetoval slovenskemu pisatelju, da naj, kadar govori ironično, vselej zraven zapiše: To je ironija, da ne bode kake pomote in zamere. Drugim dajem svete, sam pa ne ravnám po njih. Ko sem pisal navedene, zdaj tako krivo razumljene besede, bilo je pristaviti treba: Veste, ljudje, to je ironija, ne — kamela!

Sedaj stoprav mi je nekaj zasvetilo v glavi, in tako ima ta neješča pravda tudi nekaj dobrega v sebi. Nikoli nisem mogel doumeti, zakaj mi moji rojaki očitajo prevzetnost, ošabnost, da rad samega sebe hvalim in povzdigujem. V svesti sem si bil vedno, da je to očitiranje čisto neopravičeno, brez vsake resnične podloge. Sedaj pa menim, da sem

ugenil, od kod piše ta sapa. Med drugimi slabostimi imam jaz tudi to, da rad samega sebe „ironizujem“, v govoru in v pismu. To je slabost, pravim, morebiti tudi neprijetna drugim slabost, kakor če se kdo v družini preglasno odkašlja; ali moralna napaka to nikakor ni. Tako „ironizovanje samega sebe“ vendar ni znamenje prevzetnosti in samovšečnosti, ravno narobe! Pameten človek, in ta pridevek si vendar še prisvajam, brez zamere ali pa z zamero! — pameten človek, ki vidi in sodi stvari, kakoršne so, zdi se često sam sebi tako neskončno majhen, da ga obide nek poseben čut, ki se mu napósléd nehoté izlije v tisto „ironizovanje samega sebe“. Dobro se še spominjam, kako me je bil nek mogočen „kritikus“ slovenski neusmiljeno zgrabil ter mojo nezaslišano samohvalnost raztrobil „urbi et orbi“, in drugi so potem trobili za njim, ker sem bil — kaj neki sem bil pregrešil? Ko se me je bil zopet jedenkrat polastil tisti čudni čut, pohvalil sem se o neki priliki ali nepriliki, da so pesmi moje — brez apostrofa! Takrat sem mislil, da mož iz hudobnosti tako govori, zdaj vidim, da sem ga krivo sodil; in to mi je res žal, še zdaj ga torej prosim odpuščenja! Kar mi nekdaj nikakor ni hotelo v glavo, zdaj mi je verjetno: mož me res ni razumel! — in to je najhujša ironija! — —

Ali bode sedaj vendar že kdaj konec te pravde, ki ni nam Slovencem nikakor na čast! Jaz vsaj sem je popolnoma sit! Kako mi je žal, da sem sploh kdaj kateremu človeku odgovoril! Ko je človek jedenkrat rekel A, reči mora skoraj tudi B. In to ni pametno. Delaj, govori in piši, kakor misliš, da je prav; svet pa pústi, naj govori, kar mu drago; psujejo te naj in obrekujejo, dolžé te naj prevzetnosti, samopašnosti, izdajalstva! Pústi jih in mirno idi pótem svojim! O da se nisem vedno držal tega jedino pravega načela! Ali menil sem, da se je treba vsakemu nasproti odločno in krepko potegniti, ne záse, nego za dobro stvar. In v tem prepričanju sem se dal zaplesti in zamotati v mnoge boje in prepire, jaz, ki nisem po naravi svoji nikakor bojevit in prepirljiv, že zato ne, ker sem — prelén! In tako sem sedaj proglašen za človeka, ki ne more živeti brez boja in prepira, brez „ravsa in kavsa“! K temu mi je pač tudi nekoliko pripomoglo, kakor sem moral večkrat slišati, že v svoji mladosti, nesrečno svoje nemško ime. Ali ime nič ne dokazuje. Poznal sem človeka, ki se mu je dejalo „Mali“, ali bil je visok, da je „zvezde klatil“. Zameniti sem hotel nekdaj to nesrečno ime z drugim, ki je bilo tudi bolj slovensko, ali tudi to ni bilo po volji nekim ljudém. Torej sem je opustil in zopet se imenujem in podpisujem s svojim starim, zloglasnim imenom, Jos. Stritar.

Jožef Pagliaruzzi-Krilan. †

... cui pudor et iustitiae soror,
 Incorrupta fides, nudaque veritas
 Quando ullum juveniet parem?

Hor. Carm. I. 24.

Ko sem se pred petimi meseci v prijazni Gorici poslavljajal od njega, nisem si pač mislil, da mi ne bode nikdar več dano, v ljubeznivem prijateljskem razgovoru pretresovati ž njim najrazličnejša vprašanja o človeškem in narodnem življenji, razmišljevati o blaginji in bodočnosti našega naroda, pozabljati neveselo našo sedanost, — nisem si mislil, da mi bode tako kmalu prijeti za pero ter pisati najžalnejše vseh pisanj — nekrolog! Dasi ni dosegel še celih šestindvajset let, storil je vendar tudi v ti kratki dobi toliko, da na njegovem grobu ne žalujejo po pravici samo njegovi svojci, prijatelji in znanci, ampak tudi slovenski narod. Pod laškim njegovim imenom se je skrivala najblaža slovenska duša, polna ljubezni za trpečega brata in ubogi svoj narod, — za slovenski naziv pa se je zagrinjalo široko srce, v katerem je plala prava, čista poezija.

V romantični soški dolini, blizu visokega Krna, izpod katerega je vzletel v slovenskih logeh tako priljubljeni slavec S. Gregorčič, zagledal je v Koboridu luč sveta tudi drugi goriški pevec, Jožef Pagliaruzzi; porojen je bil 25. maja 1859. l. Skrbna vzgoja razumnega očeta in ljubeče matere položila je že zgodaj trden temelj ugodnemu razvoju njegovega značaja. Oče njegov je bil inteligenčen in imovit posestnik ter se je posebno rad bavil s bučelarstvom; ko je bil poslanec v deželni zboru goriškem, pridobil si je mnogo zaslug ob izsušitvi staroselskega blata in si je mnogo prizadeval za povzdigo svojega domovja. Že doma se je vadil naš Krilan, imeti oko odprto za obdajajočo ga prirodo in njene prikazni po logeh in poljih, ter ohraniti si srce čisto, čvrsto in pobožno. Hodil je s prva v domačo šolo, bil sam selski otrok med selskimi otroki, kar je pač tudi nekaj pripomoglo k temu, da se je vzbudilo v njem tisto iskreno sočutje za uboge, zapuščene in zanemarjene, kateremu se ima zahvaliti več njegovih goriških rojakov, da niso na trnjevi poti življenja in skušnjav izgubili vseh moralnih moči.

L. 1869. pride na goriško vadnico, kjer sta mu bila učitelja vrla in ljubezniva gospoda Hribar in Humar. Do konca gimnazije je bil v šoli vedno prvi odličnjak. Glavne lastnosti njegovega značaja so bile že takrat te le: čvrsto hrepenenje po cilju, katerega mu je bilo doseči,

neumorna pridnost in energična volja, združena z dobrohotnostjo in ljubeznijo do vseh, ki so ž njim občevali. Slovenščina se mu je posebno priljubila, ko je v drugi šoli dobil za profesorja sedanjega urednika „Ljubljanskemu Zvonu“. Levec je sploh v vseh slovenskih učencih, ki so bili takrat na gimnaziji, vzbudil neko ognjevitost navdušenje za domači jezik in domače slovstvo. Posebno radi smo prebirali narodne pesmi, slovenske in srbske. Med prvimi v tem oziru je bil takrat in še kasneje tudi naš Krilan. Nj se samó pridno učil za šolo, ampak še bolj pridno je prebiral umotvore raznih literatur. Učil se je tudi tujih jezikov, francoščine, angleščine in italijanščine, katero je kmalu govoril tako, kakor rojen Italijan; laške literature pa je prebral toliko, da se mu ni bilo tréba z lepa ustrašiti kateregakoli svojih laških sošolcev. Z velikim veseljem se je učil tudi zgodovine.

Ko dovrši l. 1878. gimnazijo, prinese Stritarjev „Zvon“ (IV. 1. 19., 20., 21.) prve njegove pesmi lirske vsebine. V njih se nam zrci mehka in blaga njegova duša, katero je bridko užalila materina smrt; zato išče utehe svoji bolečini v poeziji. Želi si domov med planine, kjer mu je pokopana mati; želi si, da bi mu samota, ali vsaj tiha noč mir zlila v burno srce. Oblika je tem pesmim dovolj snažna in prijetna in tudi misli so originalne, dasi se ne dá tajiti nekak Stritarjev vpliv. Bosenska okupacija mu je dala snovi za dve pesmi. „Na junakovem grobu“ opeva požrtvovalnost naših junakov, kateri so šli reševati bosanske brate turškega jarma. Mnogo krepkejša in dovršenejša pa je pesem „Slovenski vojak“, (Stritarjev „Zvon“ V. 1. 2.). Ko vidi, kako brezsrčna je Evropa in posebno Nemci, vskipi mu moški ponos ter nevoljen zakliče nasprotnikom Slovanstva:

„Naj le brezsrčniki srdé se,
Preteče dvigajo pesti;
Slovanom ljuto naj grozé se,
Zastonj ni tekla naša kri!

Če še tako se nam grozíte,
Nikdar več rob Slovan ne bo!“

Pesem je jako globoko in krepko občutena: postaviti nam jo je med politične pesmi, kakoršnih imamo Slovenci le malo.

Na dunajski univerzi se vpiše Pagliaruzzi v juriste. Kakor na gimnaziji, bil je tudi na univerzi silno priden: češ, čim prej zvršim, tem prej bom mogel svojemu narodu koristiti. V pesnikovanji se je uril še vedno, ali tiskati ni dal dve leti nič, razen neklih podlistkov v „Soči“, kateri pa ne dosežajo njegovih spisov v vezani besedi. Znovič se je oglasil l. 1881. v „Ljublj. Zvonu“ (I. 416) s pesmijo „Rod bolgarski!“ katera je nekaka politična oda Bolgarom, ko jim je knez vzel konstitucijo

ter razgnal narodno sobranije. Odsle je začel posebno skrbno gojiti balado in romanco ter si ž njimi zaslužil priznanje vsega čitajočega občinstva našega. Njegovi umotvori te vrste so priprosti, pregledni, dejanje jim je jasno in se mirno razvija; junaci njegovi so bolj določeni nego določujoči, bolj odvisni od drugih nego drugi od njih. Načrtani so še precēj plastično. Posebno spreten je pesnik v pojetičnem pripovedovanji. Oblika jim je dovršena, tek misli jasen, ritem in dika sta tu pa tam popolnoma narodna, kar spričuje, da se je naš pesnik znal dobro uživati v narodne pesmi. Mi ne poznamo v vsi novejši naši poeziji pesmi, ki bi bila v vseh ozirih tako napojena z narodnim duhom, kakor je Pagliaruzzijsva romanca „Zakaj ni mogla šivati“ („Lj. Zvon“ I. 484). Da bi se mladim pesnikom smelo kaj svetovati, opomnili bi jih radi na to, naj posnemajo v tem oziru pokojnega Krilana ter opuste prazno lirično sofistiko, ali kako naj zovemo tako popevanje, ki je vseh misli in čutov tešče. V narodnem duhu je opeval naš pokojnik tudi vesele praznike o cesarjevem prihodu na Slovensko l. 1883. („Fran Josip na Slovenskem“ — „Lj. Zvon“ III. 546). O bistrournnem opazovanji narodnega življenja priča balada „Ljubica“ („Lj. Zvon“ I. 617), kjer je v kratkih potezah, ali izvrstno načrtan naš grdi slovenski greh, obrekovanje. Med baladami je pač najboljša „Na bojišči“ („Lj. Zvon“ II. 1); brez vsega fantastičnega prizorovanja je sezidana na podlagi čistega realizma; jezik ji je čist, tekoč, mnogovrsten in čvrst, izraževanje neprisljano. Ne menj krasna je balada „Smrt carja Samuela“ („Lj. Zvon“ III. 34), katera nam spričuje, kako si je znal pesnik prestrojiti zgodovinsko poročilo za svoje namene. Po živem koloritu in čvrstem pripovedovanji se odlikujeta tudi baladi „Zaljubljeno morje“ („Lj. Zvon“ II. 385) in „Stara mati“ („Lj. Zvon“, III. 81), ali menj srečna jim je snov. Romanca „Najljubša želja“ („Lj. Zvon“ II, 546), v narodnem duhu zapeta, veselo iznenadi bralca s svojim aprosdoketom.

V poslednji dobi je bil Pagliaruzzi omolknil za javnost, ali pesnikovanja vendar ni popolnoma opustil. Mnogo sicer ni pisal v svojem življenji, ali zato je svoje spise skrbno pilil in ni jih pošiljal še „gorkih“ med svet. Instinktivnega delovanja pri njem res ne smemo iskati, ali nikdar ni delal samó za efekt, nikdar ni z visokoletečimi in zvenečimi frazami zakrival revnih misli: njegova poezija je resnična. In če pomislimo, kaj bi bil pokojnik še lahko napisal, da ga ni zasačila smrt in bi bil še globokeje spoznaval življenje ter bistril svoj duh, — lahko trdimo, da je njegova smrt za našo literaturo velika izguba.

Dovršivši l. 1883. vse državne preskušnje, vstopi pri okrožnem sodišči goriškem za praktikanta, kjer ostane do novembra lanskega leta.

Ker se je hotel posvetiti odvetniškemu poklicu, kjer bi bil popolnoma svoboden mož, in ker je imel po očetovi smrti mnogo opravila s svojimi privatnimi razmerami, postane pri goriškem advokatu Frapportiju odvetniški koncipijent. Pridno se je pripravljaj, da kmalu dovrši še doktorat: ali po kratki bolezni 1. marcija t. l. ga ugrabi neusmiljena smrt — ter ljubečim svojcem, prijateljem in goriškim Slovencem odnese veselo upanje, da jim bode kedaj nastopil v njem vrl podpornik in zagovornik, slovenskemu narodu sploh pa prestriže nado, da se bode še kedaj oglasil med pesniki njegovimi drugi slavec goriški.

Pagliaruzzi je bil blaga duša, popolnoma čist od nesnage dan danes vsemogočne podlosti. Vzprejemen za vse, kar je vzvišeno, bil je ob jednem tudi posebno nagnen k temu, povzdigniti se čez vse, kar je navadno in nizko. Najboljši sin, najljubši brat, najzvestejši prijatelj bil je ljubljen od vseh. Ali tudi on sam je bil poln ljubezni za druge ter je pomagal, kjer je le mogel. Kakor drugim udan, tako strog je bil samemu sebi. Vsakemu, kdor ga je poznal, zdel se je, kakor bi s svojim jasnim čelom molel v nekako čistejšo atmosfero iz okuženosti denašnjega sveta; bil je pravičen in odkritosrčen od nog do glave; človek, kateri je dosegel, kar se med tisočimi ne posreči niti jednemu: imel ni nobenega sovražnika!

V prijaznem Koboridu, v vznožji vi okih planin, kamor si je vedno želel, kraj bistre Soče, poleg svojih roditeljev in bratov, spiš zdaj tiho smrtno spanje, ali tvoj — spomin bdi. Izginilo ti je sicer življenje, toda — sunt aliquid manes!

K. Štrekelj.

Agitator.

Roman.

Spisal Janko Kersnik.

Tretje poglavje.

Predpust se je že bližal svojemu koncu, ko so odličnejše Borjane iznenadila nekega jutra na debel rožnat papir tiskana vabila k večerni zabavi pri graščaku Medenu. Fant, ki jih je raznašal, ni imel livreje, bil je navaden vrtnikov pomagač, in je oddavši omenjeni listič, rad malo postal, češ, morda bo tudi zanj kaj odletelo; a vabila so bila tem elegantnejša ter so v običajnem zlogu nemški naznanjala, da se „gospod Meden in njegova soproga čestita z vabilom k soire dansante.“

„Kaj vraga!“ vzkliknil je dr. Hrast, prebravši dotični listič, katerega mu je bil prinesel sèl v pisarno.

Koren je pri tem vstopil ter nosil jednako pismo v roki.

„Ste li tudi Vi povabljeni?“ vpraša ga šef.

„Tudi! Pa kaj to pomeni?“

„Ne vem; toda nekaj novega je to vsakako!“

Koren je skrivnostno zmajal z glavo.

„Kaj ugiblujete?“ dejal je doktor radovedno.

„Dozdeva se mi, da sem ugenil,“ zavrne koncipijent s smehom.

„Ali ne veste, da bomo imeli kmalu volitve? To je vse ad caplandam

— — — oh, jaz poznam take ptičke!“

Hrast se je nasmehnil.

„Mogoče,“ pritrdil je onemu; „a tjà moramo vsakako.“

„Jaz ne!“ dejal je odločno Koren.

„Kako? Zakaj ne?“

„Ker v nemškutarjevo hišo ne zahajam!“

„A s tem zabavnim večerom vendar politika nima opravila!“

„Jaz trdim, da je tako! In ko bi tudi ne bilo — saj vendar poznate moja načela?“

„Slobodno! A jaz bi mislil, da je prav z našega stališča umestno udeležiti se te veselice — in čim več nas bo tam, tem bolje — toda — kakor Vam je drago; Boletovih in drugih se nádejem!“

Doktor je govoril to brez posebnega namena ter pregledoval akte pred seboj. Tudi Koren se je obrnil, da odide. A ko je čul imenovati Boletove, zastala mu je noga; hotel je še nekaj povprašati, pa po kratkem premisleku je odšel.

Zunaj v svoji sobi je še jedenkrat razgenil vabilo in čital poluglasno dan in uro napovedane veselice.

„Na pustno nedeljo torej!“ šepnil je in položil rožnati listič v svojo miznico.

Nepričakovana vest o veselici pri Medenovih se je bliskoma razširila po trgu. V stalni krčmi uradnikov, kamor je zahajal tudi Koren, nocoj ni bilo o drugem govoru, in ker so bili vsi povabljeni, čulo se je tudi le laskavo odobravanje te nove Medenove misli. Celó podrobnosti pričakovanega zabavnega večera so bile že znane. Tako je poštar vedel, da je Meden naročil vojaško godbo in dve imenitni kuharici iz mesta. Tudi o plzenskem pivu in renskem vinu in napósled o šampanjci se je govorilo. Zadovoljnost je vladala povsod, le jedno vprašanje ljudem ni dalo mirovati, namreč: „Kaj to pomeni? Čemu to?“

In tu je bil vsem dan dušek, da navzlic težko pričakovani zabavi in poleg svoje zadovoljnosti izpuste nekoliko zlobnih ali zlovoljnih opazek.

„Radoveden sem, bo li kaj oficirjev iz mesta —“ šepnil je davkarski nadzornik sosedu pl. Rudi na uho.

Ta ni izpremenil lica, kakor bi ne umel, kaj tiči za to opomnjo.

„Lepo bi bilo; potem oblečem tudi jaz svojo uniformo.“

„Ste li rezervni častnik?“ vpraša adjunkt.

„Se ve da, pri dragoncih!“ zavrne oni samosvestno.

„Meden vendar ni tako — umazan in skop, kakor pripovedujejo!“ omenja sodnik.

„Bodemo videli!“ hiti notar Koprivec, ki je bil v vseh stvareh nekoliko skeptičen.

Tako so besedovali ves večer.

Koren je molče sedel poleg in pušil smodko.

„Ali Vi niste povabljeni?“ vprašal ga je potihoma poštar.

„Da, da — tudi!“

„Oh!“

„Se Vam li to dozdeva čudno?“

„O ne, ne! Pa le — ker tako tiho tu sedite!“

„Plesal vendar ne bom že prej od veselja, ako me kakov Meden povabi na obed?“

Poštar je umolknil, kajti bil je jako miroljuben mož ter se je največ prepiral s svojimi hlapci.

„Oh, gospod pl. Ruda — Vi bote pa zopet Boletovo krasotico vzeli v izključivo posest!“ šalil se je sodnik.

„Kotiljon je že moj in prva kadrilja! Danes sem bil na Drenovem,“ kričal je oni. Nehoté je uprl svoj pogled ob dolgi mizi tja v drugi konec, kjer je sedel Koren.

Ta je grizel konec smodke in iskal žveplenic, katere je bil adjunkt pred-sé postavil in jih mehanično prebiral.

„Čestitam!“ dejal je sodnik.

„Ko bi ne bila tako mlada!“ omenil je adjunkt.

„Zakaj? Gospod koncipist še lahko čaka!“ oglasil se je Koprivec.

Iz vseh opazek pa je vsak lahko čutil porogljiv naglas — jedini koncipist menda ne.

Sredi pogovora je nekdo predlagal, da se napravi tarok in kmalu potem so začeli nekateri igrati. Adjunkt pa se je šalil s točajko in Koren mu je pomagal.

Bilo je že blizu polunoči, ko sta se Koren in notar Koprivec vračala domov. Stanovala sta v isti hiši.

„To Vam je gizdalin, ta koncipist,“ omenil je Koren pred težnimi vrati.

„Pa jaz bi še stavil, da bo Boletov zet!“ zavrne notar.

Iz Korenovih ust se je vzvil kratek, hripav glas, ki ni bil ne smeh, ne beseda, niti pritrjujoč, niti odrekujoč.

„Kaj menite?“ vprašal je notar in globoko zazeval.

„Jaz — nič! Mrzlo je!“

V tem je zapiral koncipijent večna vrata.

„Ali pojdete k Medenu?“ opomnil je Koprivec na stopnicah.

„Ne vém!“

„To se pravi, da pridete!“

Ločila sta se na temnem mostovži in odšla vsak v svojo sobo.

Na pustno nedeljo zvečer je bilo živahno gibanje na gladki, debelo s snegom pokriti cesti, katera je tekla iz Borja do četrte ure oddaljenega Medenovega gradiča. Vsak trenutek so pridrdrale odprte sani, in tenak glas kraguljcev, ki so viseli ob konjih, razlegal se je daleč po raztegneni dolini. Trije, štirje vozniki, kolikor jih je premogel trg, imeli so nocoj dovolj posla, kajti nihče ni hotel peš priti, in ako so trije ali štirje séli na voz, tudi račun voznikov ni bil velik za posameznika. Okrajni glavár in njegova soproga sta se peljala skupaj, in ko se je voznik zopet vrnil, naložil je pri čitalnični krčmi sodnika, adjunkta, notarja in pl. Rudo. Prav, ko so že konji potegnili sanj, pripisoval je Koren.

„Jaz sem že mislil, da Vas ne bo!“ klical je Koprivec. Koncipijent je naglo sédel poleg voznika; na drugi strani pa se je tiščal notar. Oni trije so balancirali zadaj.

Po kratki vožnji so ugledali pred seboj razsvetljena okna Medenovega gradiča, in ko je ustavil voznik svoja konjiča pred velikimi vrati, pritekel je hlapec pomagat gospodom s sanij. Dva druga pa sta svetila z bakljami. Nekoliko korakov proč je stala cela gneča gledalcev, domačih hlapcev in deklin, kateri so si šepetali razne opazke o prihajajočih ter klopotali z zobmi ob hudem mrazu. Po veži in po stopnicah je bilo vse zeleno. Oboki so bili prepreženi s smrečjem, ob straneh so stala drevesa iz cvetličnjaka, in v vsakem ovinku je brlela svetilnica. Zgoraj v prvem nadstropju na mostovži je pričakoval graščák Meden svoje goste, opravljen v frak in na rokav rumene rokavice in pokrit z visokim svilenim klakom. Mož je bil že malo starikav, dokaj trebušnat in debeli vrat mu je silil izza ozkega, trdega vratnika. Z nenaravnimi pokloni je pozdravljal prišlece in jim stiskal roke; govoril je

malo, in tem urneje hodil prihajajočim gostom odpirat vrata v sobo, kjer jih je sredi došlih gospé pričakovala in pozdravljala njegova soproga.

„Prosim, prosim, gospod sodnik“, hitel je Meden in tiral ogovorjenega k vratom; adjunkt in koncipistu je stisnil roki, Korena in notarja pa le površno, a vendar prijazno pozdravil. V sobi je bilo še malo gostov, največ uradnikov iz Borja; pa kmalu so se sobe polnile. Prišlo je tudi nekoliko gospodov iz mesta, med njimi trije oficirji. Tudi Bolè s svojo soprogo in Milico se je pripeljal. Družba je bila sila raznovrstna ali raznobarvna, in zato s početka tudi živahna zabava ni mogla prodreti. Vse je le bolj šepetalo in boljši znanci so se stiskali skupaj. Gospé so zlasti ogledovale graščakinjo, soprogo Medenovo. Bila je opravljena v težak siv brokat in sem ter tja je nosila po krilu pripete šopke svežih sneguljčic. Ta oprava je čudno pristovala njenim svetlim, plavim lasem, a prav ker se je videlo vse bolj jednotno in skromno, vplivala je celota zmagonosno na gledalca.

Sedaj se je pripeljal tudi doktor Hrast s soprogo svojo. Elza, Medenova soproga, pozdravila je oba jako prijazno in doktorju tudi stisnila roko. Boletova in Hrastova družina je zasela kot v dvorani poleg sobe, kjer je vzprejemala graščakinja goste; poleg njih na nizkem odru pa so godci, vojaki, pripravljali gosli svoje.

„Nekoga menda še pričakujejo“, omenil je Bolè, prišedši od druge strani h gospém.

„Koga vendar? Jaz skoraj nobenega znanca ne pogrešam in tujcev je tudi že nekoliko“, zavrne Hrast.

V tem je prišumela Elza mimo.

Bila je lepa žena; lepša nego prej deklica, in óna mirna samosvest, katera je prej le časih zasijala iz njenih modrih očij, razlita je bila preko bledega, polnega lica. Le oko je bilo nemirno.

„Baron Jablonski je obljubil, da pride nocoj“, dejala je, obrnivši se k Boleški; „čudim se, da ga tako dolgo ni; a mrzlo je in sneg, ta sneg — —“.

„Baron Jablonski?“ ponavljal je Hrast, ki je stal poleg. Vprašal je to z vidnim čudenjem, a takoj mu je bilo žal, da je isto pokazal.

„Ste li že dolgo znani z njegovo rodbino?“ omenila je Boleška, katera je bolje vedela prikriti čudenje svoje.

„Obiskal nas je pred kratkim, in tudi midva sva bila že v Grobljah pri njem“.

Hrast je pri teh besedah jel gledati po dvorani; spomnil se je nehoté Korena in pogovora ž njim o priliki, ko sta prejela povabilo na ples k Medenovim.

V prvi sobi se je gnetlo nekoliko oseb, in Elza se je ozrla tja. „A tu bode! Res je“, dejala je skoraj bolj naglo nego je sama hotela ter odšla novim gostom naproti.

Hrast je nekoliko potipal Boleta.

„To pa vendar nekaj pomeni, prijatelj! Jablonski — in tukaj...“

V tem je prišel Koren urno iz prve sobe mimo doktorja.

„Kaj sem Vam pravil?“ šepnil je potihoma, a vendar je bilo nekoliko srditosti v tem vprašanji.

„Kaj?“ ponavljal je Hrast, akopram je vedel, kaj misli Koren.

„Da je vse humbug, političen humbug, in mi smo okvir, statisti, klovni, bedaki...“

Bole se je glasno zasmijal, da so celó gospe pozorne pogledale.

„Kaj Vam je, gospod Koren?“ vprašala je Milica in s pahljačo zakrila pol obraza.

(Dalje prihodnjič.)

Književna poročila.

II.

Slovenska slovnica za srednje šole.

Spisal J. Šuman, c. k. profesor na akad. gimn. Dunajskem. V Celovci. Tiskala in založila tiskarna Družbe sv. Mohora 1884. — VIII + 208 str. v 8°. —

Cena po 1 gld.

(Dalje.)

Naglas (§. 12.) je Šumanu, kateri se v tem oziru izrekoma drži teorije Škrabčeve in Valjavčeve, trojen: eden kratek in dva dolga (zategnjeni in potisnjeni). Da pa pisatelj mladini in učitelju to v resnici težavno poglavje še bolj zmede, rabi poleg Valjavčevih znamenj tudi svoja, namreč: ' za kratek, ' za oba dolga naglasa in ^ tedaj, če se o in e glasita kakor ôā, ēā. S tem, da zaznamenuje potisnjeni in zategnjeni naglas z istim znamenjem, pa je g. pisatelj nehoté priznal, da sploh ne veruje v Škrabčevo in Valjavčevo teorijo. Ker pa so te stvari brez dvojbe jako važne, bodi mi dovoljeno, nekaj obširneje spregovoriti o njih.

Glavna uzroka, da še ne vemo, pri čem smo gledé našega naglaševanja, sta po mojih mislih ta le: a) pri določevanju našega naglasa se je dozdej premalo ločila kvantiteta od akcenta; b) ni se pazilo na to, je li naše naglaševanje ekspiratorno ali muzikalno.

I. Ločitev kvantitete od akcenta je sicer v slovenščini zavoljo tega, ker se prva dá razločevati samó na naglasenih zlogih, precej težavna, ali za našo nalogo je neobhodno potrebna. Pri kvantiteti nam ni paziti na to, s kako močjo ali krepkostjo izgovorimo n. pr. kak vokal, tudi ni nam paziti na viši ali nižji zvok tega vokala, ampak na to, kako dolgo traja. Vsak bode razložil, da *a* v besedi *brat* (*frater*) menj časa traja, nego *a* v besedi *vrat* (*collum*): to je, da je *a* v prvem primeru krajši nego v drugem. Ali s tem, da pravimo „krajši, daljši“, govorimo še presplošno; iskati si moramo torej podstave, na katero te pojme konsolidujemo ter spravimo v določno razmerje. Za tako podstavo smemo vsprejeti pojem kratkosti sploh, to je tisto dobo, katera ravno zadostuje, da pri navadnem, ne prehitrem govoru kak glas določno in jasno izrečemo. (Prim. Trautmann, *Die Sprachlaute im Allgemeinen und die Laute des Englischen, Französischen und Deutschen im Besonderen*, Leipzig 1884, str. 123.) Ako s to najnavadnejšo dobo primerjamo, koliko časa potrebujemo za izgovor pri drugih glasovih, dobimo po naukih fonetikov pet stopinj trajanja ali kvantitete, namreč glavni stopinji kratkosti in dolžine in še tri postranske stopinje, kajti kratkost, oziroma dolžina je lahko krajša ali daljša od navadne kratkosti, oziroma dolžine. Tako torej dobimo pri kratkosti: krajšo kratkost (*Unterkürze*, *reducierte Kürze*), kratkost sploh (*Kürze*), in daljšo kratkost (*Oberkürze*); pri dolžini pa dobimo: krajšo dolžino (*Unterlänge*), dolžino sploh (*Länge*) in daljšo dolžino (*Ueberlänge*). Toda stopinja daljše kratkosti in krajše dolžine je v sredi med kratkostjo in dolžino sploh, torej je ista in potemtakem nam ostanejo le tri postranske stopinje. (Prim. Trautmann l. c. Sievers, *Grundzüge der Phonetik*², str. 161).

V navadnem slovenskem govoru sta navadni glavni stopinji: zlogi so torej dolgi ali kratki. V narečjih pa se nahaja večkrat tudi srednja stopinja med dolžino in kratkostjo in daljša dolžina. Srednje dolgi zlogi so v rabi n. pr. v rezijanščini. I. Baudouin de Courtenay piše v svojem vzglednem delu „Opyt fonetiki rezbjanskich govorov“ §. 15: „’ oboznačat voobščee udarenie, no otnositelno količestva, ja ne mogu v dannom slučae skazat', est' li tak oboznačennyj glasnyj dolgij ili že kratkij“. Tudi v bohinjsko-posavskem govoru nahajamo srednjo kvantiteto. Isti učenjak piše v knjigi „Otčety komandirovannago ministerstvom narodnago prosvěščenija za granicu s' učenoju čeliju J. A. Boduena de Kurtena (J. Baudouin de Courtenay) o zanjatijach po jazykověděníju v' tečenie 1872 in 1873 gg., Kazan' 1877“ str. 49. to le: „’ že nad znakom glasnago oboznačat' polnoe udarenie glasnago srednej dolgoty.“ Tudi Roman Brandt vé za srednje dolžine v slovenščini. On piše v svoji knjigi „Na-

čertanje slavjanskoj akcentologii. Sanktpeterburg 1880" str. 90.: „kromě akuta, cirkumfleksa i dvojného gravisa, budu upotrebljati ešče znaky neopredělenago udarenija, v^o tčch^o slučajach^o, kogda u menja ne ukažetsja točnych^o svědčnij o vygovorě slova.“ Take srednje dolžine se slišijo tudi po Goriškem in po Krasu. — Daljša dolžina se sliši po Štajerskem, kakor spričuje Miklošič, V. Gr. I² 335, kjer pravi, da je dolžina v besedi v r ā t (gen. pl. od vrata, porta) dvakrat tako dolga kakor v besedi v r ā t (collum). Sploh se mi zdi, da spadajo sem gen. pl. dvozložnih, na predzadnjem zlogu dolgo povdarjenih substantivov, ki postajajo v rečenem zlogu enozložni: žena, žen; pōlje, polj, kōsa, kōs i. t. d. Da bi pa bila ta dolžina v resnici še enkrat tako dolga kakor prosta dolžina, torej „doppelt lang“, ne morem pritrditi: meni se zdi samó blizu za polovico ene dolžine daljša.

Stopinje trajnosti, katere smo tu postavili, seveda nimajo stalne mere, ampak so samó razmerne: razmera torej ostane ista, ako govorimo prav počasi ali prav hitro, mera pa ne. V jezi, razburjenosti more se pa tudi razmera spremeniti. (Prim. Trautmann o. c. pg. 124).

II. Zdaj, ko vemo, kaj in kolikera je kvantiteta, ogledimo si še naše naglaševanje.

Pred vsem moramo določiti, ali je naše naglaševanje ekspiratorno, to je, odvisno od moči ali jakosti, s katero kak glas izgovarjamo, ali pa muzikalno, to je tako, pri katerem se zvok povišuje. Kakor pri kvantiteti, hočemo tudi tukaj na podlagi fonetiških preiskav najprej pokazati, kaj s tem menimo.

1. Vsak jezikoven glas ima že od narave večo ali manjšo moč ali jakost: tako je *e* krepkejši nego *i*, *o* je krepkejši nego *u*, *a* je med vokali najkrepkejši, vokali sploh pa so krepkejši od konsonantov. Ali pri naglaševanju ne gledamo na to naravno jakost, ampak na to, je li ta jakost povečana ali ne; to povečanje jakosti provzročimo s tem, da svoja pljuča napnemo. (Prim. Trautmann o. c. pg. 124.) Ako rečemo máti, sta *m* in *a* krepkeje, jasneje povdarjena, nego *t* in *i*; če pa rečemo slovó, je drugi zlog krepkejši, glasnejši. V stavku: to bi se mi zdelo sramotno — ločijo se zlogi to, z de, mot od drugih s svojo jakostjo in zatorej pravimo, da so povdarjeni. Tako naglaševanje, katero se naslanja na večo ali manjšo namerjano jakost, imenujemo ekspiratorno.

Ekspiratorno naglaševanje more biti četvero: slabo, srednje-močno, močno in prav močno. (Prim. Trautmann o. c. pg. 125, Sievers, o. c. 182.) Prav močno naglaševanje se na zlogih in besedah navadno ne nahaja, ampak samó v stavkih (Satzaccent), posebno v adverbativnih. Kar se tiče slovanskega slabega, srednje-močnega in močnega naglasa, moramo omeniti, da Nemci naše slabo povdarjene zloge občutijo za srednje-močne. Nasproti

nemščini so se torej stopinje ekspiratornega naglaševanja v jezikih slovanskih nekoliko presuknile na stran večje jakosti. Srednje močni povdarek je pri nas vedno postranski poudarek: kámniskegà, ribníškegà, zdélo bi se mī. Kjer ga bo treba zaznamenovati, predlagali bi za slovenščino piko nad sonantom, torej à, è, ì, ò i. t. d. **Glavna povdarka** pa nam ostane: splošno-slabi in močni.

2. Kakor ima vsak glas, vokal in konsonant, svojo posebno, naravno jakost, tako ima tudi vsak glas svojo posebno višino (Tonhöhe). Pa kakor one naravne jakosti, tako nam tudi te naravne višine ni pri naglaševanju jemati v poštev, ampak tisto povišatev ali ponižatev glasu, katero v govoru nalašč dajamo nekaterim glasovnim skupinam in tudi posamičnim sonantom (Prim. Trautmann o. c. pg. 126). Tako je višina glasu drugačna, ako vprašamo navadno: kd o? ali pa, ako začudeno vprašamo kd ˆo? To povišanje moremo sploh samó občutiti, ako na glas govorimo; če šepetamo, ga ne moremo zapaziti (Prim. Trautmann o. c. pg. 126, 128). Najbolje določiti pa se dá to poniževanje ali poviševanje glasu, ako usta zapremo in skušamo kako besedo izgovoriti: vsi nezveneči glasovi omolknejo in namesto vseh zvenečih se sliši samó m, ki traja tako dolgo, kakor bi trajala beseda ali stavek, ter zavzema vse tiste stopinje poviševanja, kakor bi jih zavzemala beseda, oziroma stavek (Prim. Wilh. Viëtor, Elemente der Phonetik, Heilbronn 1884. pg. 193 nasl.). Na tem povišanji in ponižanji zvoka je osnovano muzikalno naglaševanje.

Muzikalno naglaševanje je: a) ravno (—), b) kipeče (/), c) pojemajoče (\); vrsti b) in c) pa sta lahko združeni, torej: d) kipeče-pojemajoče (^), e) pojemajoč-kipeče (v). Poslednji dve vrsti pa sta v evropskih jezikih redkejši.

3. Katero iz teh dveh je torej naše naglaševanje? Mi mislimo, da je ekspiratorno; kajti če katero koli besedo šepetamo, zapazujemo razloček med jakostjo in slabostjo zlogov, ne občutimo pa, da bi dosti drugače zvenele, kakor če jih na glas govorimo. Pravimo: ne dosti drugače — in za to nam podaja Sievers o. c. pg. 186. to-le razlago: „Man kann einen lauten Ton tief und einen leisen Ton hoch singen, man kann ebenso eine starke Silbe mit tiefem, eine schwache Silbe mit hohem Ton sprechen, und es beruht auf einem vollständigen Verkennen nicht nur der theoretischen Möglichkeiten, sondern auch der thatsächlichen Verhältnisse, wenn man behauptet hat, die stärkste Silbe des Wortes müsse auch den höchsten musikalischen Ton haben. Man pflegt zur Begründung dieser Behauptung wohl zu sagen, dass das stärkere Anblasen der Stimmbänder in starken Silben den Ton derselben in die Höhe treiben müsse, wie das bei jedem andern Zungenwerk geschieht, aber man lässt dabei ausser Acht,

dass die Stimmbänder nicht eine für allemal fixirte Stimmung haben, wie die Zunge eines Zungenwerks, sondern dass die Wirkung des stärkeren Anblasens durch den Mechanismus des Kehlkopfs vollkommen compensirt werden kann. Wenn demnach im Deutschen z. B. in einem beliebigen zweisilbigen Worte wie morgen die erste Silbe nicht nur stärker als die zweite ist, sondern musikalisch auch etwas höher liegt, so ist dies keineswegs die nothwendige Folge der stärkeren Aussprache der ersten Silbe, sondern nur eine dieselbe gewohnheitsmässig begleitende Erscheinung. Dass dieselbe aber nicht einmal im Deutschen stets mit den starken Silben verknüpft ist, lehrt sofort die Vergleichung der verschiedenen Tonstufen, welche dasselbe Wort etwa am Schlusse eines Aussage- und eines Frage-satzes einnimmt. In dem Satze ich komme morgen ist die Silbe mor stärker und höher als die Silbe gen aber in der Frage kommst du morgen? ist mor zwar stärker als gen, aber es liegt musikalisch tiefer: die Stärke nimmt durch das Wort morgen hindurch ab, aber die Tonhöhe steigt“.

Kar je povedano tu o nemščini, velja tudi o slovenščini, kakor jo govoré olikani Slovenci in po Primorskem tudi priprosti narod. Ne gledé torej na to ravnokar omenjeno sekundarno povišanje glasu, je po naših mislih slovensko naglaševanje ekspiratorno. Posebno trdimo to o posamnih besedah, katere niso zvezane v stavek, ampak če jih opazujemo same za se, v tako zvanem „Wörterbuchstil“-u, kar ravno fonetiki zahtevajo. (Primeri med drugim Leonh. Masing, Die Hauptformen des serbisch-chorwatischen Accents S. Petersburg 1876. pg. 85.: „Um den selbständigen, von keiner Seite beeinflussten Wortaccent zu hören, bleibt nur übrig, dass jedes Wort als einzelnes und ganz für sich gesprochen werde“.)

V stavkih imamo seveda tudi Slovenci muzikalno naglaševanje, s katerim moremo jasneje izražati čute in misli.

Kaj pa je s tistimi narečji, ki „pojejo?“ vprašal bi kdo. Kakor sem ravnokar povedal, imamo v stavkih vsi tudi muzikalno naglaševanje, zgodi se pa jako lahko, da se v raznih narečjih stavki iste vsebine drugače naglašajo; potem pravi jedno narečje o drugem, da „poje“. V resnici pa „pojeta“ obedve in petje se nam zdi to zavoljo tega, ker se stavki muzikalno drugače naglašajo, nego v našem narečji. Za vzgled nam je n. pr. soška dolina. Ako praviš Tolmincu, da poje, rekel ti bo precej: mi ne pojemo, pač pa pojo Koboridci in Bolčani; takisto se ti bo odrezal Koboridec ali Bolčan ter bo gotovo trdil, da on ne poje. Našel sem že Bolčana, kateremu smo Kraševci in Vipavci strašno „peli“. (Prim. Trautmann o. c. pg. 128.)

jega znamenja, ker se že po glavnem naglasu dá spoznati; obdržali smo to znamenje pa zato, ker v narečjih lahko kaj takega najdemo, kar ne odgovarja splošnim pravilom (prim. v starotrškem narečji: *máati*). Po tem takim bi nam torej bilo treba za zaznamenovanje naglasa v besedah le znamenj ' in 1.

Ako bi hoteli sevéda zaznamenovati tudi naglas v stavku, morali bi ta znamenja pomnožiti; ker pa se naglaševanje stavkov dan danes še premalo preiskuje, nočemo podajati bralcem svojih nasvetov. —

Kam pa si dejal tiste tako zvane potisnene (pojemačoe, padačoe) in potegnene (zategnene, kipeče, rastoče) naglase, o katerih govori teorija Škrabčeva in Valjavčeva? vtegnil bi kdo vprašati. Na to mu odgovorim: Tistih pojemačoh in kipečoh naglasov (v besednem naglaševanju) ne priznavam za slovenščino in zato jim tudi nisem dal znamenj. Zakaj jih v besednem naglaševanju ne priznavam, razvidno je pač iz vsega dozdanjega besedovanja. Naš naglas je, kakor trdim, ekspiratoren in ne muzikalen; sklep je torej legak vsakemu, kdor pomisli, da sta kipeči in pojemačohi naglas muzikalna. Da se upiram pojemačemu in kipečemu naglasu v slovenščini, k temu ne silijo me samó ravno kar razpravljani razlogi sive teorije, ampak najbolj to, da v slovenščini sploh takega naglaševanja ne morem zapaziti. *) Mojega mnenja so tudi nekateri drugi pisatelji, ki so o slovenskem naglasu premišljevali. Tako ni J. Baudouin de Courtenay, ki je tako vestno opisal rezijansko narečje, tam nič zapazil o kipečem in pojemačohem naglasu ter razločuje le eden kratki, jeden dolgi, in kjer ne more na tanko določiti, je li kratek ali dolg, eden srednji naglas. S tem torej kaže, da smatra rezijansko naglaševanje za ekspiratorno, da si tega izrekoma ne pove. V opisu bohinsko-posavskega govora (v že omenjenih „Otčetyh o zanjatijach“ po jazykovéděniju str. 49 pa pravi: „^ nadъ znakomъ glasnago oboznačety dolgiy glasnyj, udarennij vъ načalě i neudarennij vъ koncě, takъ čto onъ kažetsja soedineniemъ dvuchъ glasnychъ, tožestvennychъ kačestvenno, no različnychъ po otnošeniju (svoego roda diftongomъ) (eto takъ nazyvaemyj accentus circumflexus, ~, Грековъ)“. V teh besedah torej pravi, da ima bohinsko-posavski govor pojemačoh naglas. Rabi ga v teh le vzgledih: póte j pa róko u líft ozígnuwa; súkno, k jó je obóku 58; Zásp 61; píkú, píršú, jumú, jmú, sbdú zdú, 1p1hnú, ubú 78; upú 79; bôh 93; z rók, móš, gôš, kôt,

*) Pred par leti, ko sem se s temi stvarmi počel baviti, veroval sem s prva tudi jaz v trojico slovenskega naglasa in sem par opomenj o naglaševanju nekaterih glagolov poslal ljubeznivemu in učenemu g. Valjavcu. V teh opomnjah sem rabil Valjavčeva znamenja: ali kesneje sem svoje mnenje o teh stvaréh spremenil ter se mi zdaj dolgo povdarjeni zlogi zde samó dolgi — močno povdarjeni, ne pa kipeči ali pojemačohi.

gòsc 103. Vendar pravi, da se govori tudi: róko 78; búh 103; pškú, píršú, jlmú 109; zdú, upú, ubú 110. Vsega vkupe ima 18 besed, v katerih je zapazil potisnjeni naglas, od teh pa se osem govori tudi z navadnim dolгим naglasom, ostaja torej le 10 besed s potisnjenim naglasom. Ali kakor sem se pričel na nekem tovarišu z Bleda, tudi te nimajo potisnenega, ampak prosti dolgo-močni povdarek. Sicer pak gledé naglasa v bohinjsko-posavskem govoru g. Baudouin sam pravi str. 51.: „vъ nastojášece vremja ja vovse ne razdělaju moichъ togdášnichъ vzgljadovъ na suščnoscъ i mnogija častnyja otnošeniya krajno-slovenskich udarenij“. — Roman Brandt v svoji knjigi „Načertanie slavjanskoj akcentologii“ piše str. 86, da je naše naglaševanje raznorodno (to je, naglas ni navezan na isti zlog), ali ne muzikalno. Ta preiskovalec pa vse edno sprejema teorijo Škrabčev-Valjavčev (str. 89), katera se vendar oslanja na muzikalno naglaševanje! Potem pa pristavlja te le važne besede: „Nesmotrja na to, menja nêskolko smuščaetъ soobščenie sdělannoe mně professoromъ Krekomъ, čto onъ naročno prislušivalsja kъ vygovoru svoichъ gradeckichъ studentovъ, sošedščichъ sъ raznychъ koncovъ slovenskoj zemli, no rěšitel'no ne mogъ podmětiti nikakoj dvojakosti protjažnago udarenija“. Ako po teh besedah sodimo, trdi g. prof. Krek isto, kar smo v teh listih mi skušali dokazati. Enakih misli je tudi Miklošič (Ueber die langen Vocale in den slav. Sprachen str. 5) in Božidar Raič, kateri pravi v svojem spisu „Prekmurski knjižniki pa knjige“ (Letopis Matice Slovenske 1869) kar naravnost, da pozna slovenščina navzlic srbsko-hrvaškemu naglaševanju samó dvojen naglas.

Pisatelj naše slovnice bi vtegnil prašati, čemu te stvari tukaj razlagam. Vzrok je ta, ker sem hotel pokazati, da je nepotrebno sprejemati v šolske knjige teorije, ki še niso vtrjene. Preiskovalcema našega naglaševanja, učenemu Valjavcu in Škrabcu, s tem seveda ne izrekamo nobene graje; dasi stojita po naših mislih na napačnem stališču, ostane vendar material, katerega zbirata, neprecenljive vrednosti, saj more vsak, kdor bi bil morda mojih misli, na mesto potisnenega in potegnjenega naglasa postaviti moj dolgo-močni povdarek (˘). —

Kakor smo že rekli, ima Šuman v slovnici tudi svoja posebna znamenja za naglas. Da bi se jih bil dosledno držal, bil bi ves nauk o naglasu precej razumnejši in preglednejši; nevedé je namreč nasvetoval dobra znamenja, katera se z našimi vjemajo, ali rabil jih le poredkoma. — Za o in e, kadar se glasita kakor oa in ea, bilo bi pač treba posebne črke, kajti znamenje ^ bi vtegnilo bralca motiti, posebno ker bi lahko videl v njem akcent (Prim. predlog Romana Brandta o. c. pg. 86 in nasl.).

Kar se tiče Šumanovè trditve (§. 13), da so se kratki naglašeni zlogi ohranili na zahodu „le v jednosložnih besedah s kratkim samoglasnikom in isto tako na zadnjem zlogu večsložnih besed“, moramo reči, da je napačna. Prepričati se more pisatelj o tem, da le pogleda v Baudouinov „Opyt fonetiki rezijskikh govorov“. Tudi o Primorskem sploh ta trditev ne velja. Iz srednje-kraškega narečja nahajam le par besed, katere nasprotno dokazujejo: bédŭ (velika posoda, kjer se grozdje masti), cèpić (Flegel), cvèdrć (majhen sveder = svedrič), dŭška (Brett), ȳrèbenčat (Reben absenken), jŭtka (hectica), jŭtrna (stsl. jetry), pŭsŭk (s. pisak) i. t. d. — V op. 1. §. 14 pravi pisatelj, da se naglas časi zanemarija in da velja samó prigras. Splošno to ne velja; res je, da časi kak neroden verzifeks napačno povdarja, ali pri boljših pesnikih je vedno prej pomisliti, kako se govori v njih rojstnem kraju, predno tako sodbo izrečemo. Pesnik tudi ni kriv, ako zdaj pravi sŭce, zdaj srcé, ampak mi, ki ga obsojamo in pri tem popolnoma pozabljamo, da se naš naglas tudi še dan danes pomika od konca proti začetku (navadno za eden zlog). Tako se nam zdi čudno, ako beremo v nar. pesmi:

Pod senco miza rúmena
Okolo mize stoli pa,
Sedi na stolih góspoda.

Ali tukaj smo sami krivi, ker napačno beremo, narodni pesnik je pel:

Pod senco miza rumenà,
Okolo mize stoli pa,
Sedi na stolih gospòda.

Dandanes se je tako starejše naglaševanje še ohranilo po nekaterih krajih, drugodi pa se je pomaknil naglas za eden zlog proti začetku: rumèna, gospòda. Primerjaj, kar o tem važnem vprašanji piše R. Brandt o. c. pg. 91. in nasl.

(Dalje prihodnjič.)

Slovenski glasnik.

Nove knjige slovenske. — Ljudska knjižnica, katero izdaje g. Leopold Kordeš v Mariboru (glej inserat na zadnji strani!), vrlo napreduje. Prejeli smo spet tri nove zvezke 3., 4. in 5. Tretji zvezek nam prinaša konec Zschokke-Malavašičeve povesti „Zlata Vasa“; v 4. zvezku priobčuje J. S. Gombárov „kratke povesti za kratek čas“, in v 5. zvezku nam L. Kordeš podaja nekoliko „kratkočasnih povestij“. „Ljudska knjižnica“ je v prvi vrsti namenjena našemu préprostemu narodu, ki rad bere, a nima novcev na prebivanje, da bi kupoval drage knjige; brala jo bode pa s pridom tudi šolska mladina, kajti prinaša samó take povesti, ob katere se ne more spotikati niti najstrožji moralist. Zategadelj priporočamo vsem roditeljem in gospodarjem slovenskim, naj jo kupujejo odraslim otrokom in poslom svojim. Ne moremo zamolčati, kaj nam je te dni pripovedoval neki posestnik s Kranjskega. Večkrat sem se jezil, pravil nam je ta gospod, da so

hlapeci moji ob nedeljah popoldne lenobo pasli, za denar igrali, ali se celó v krčmo zmuznili. Brez posebnega namena si nedavno naročim „Ljudsko knjižnico“ ter jo dam jednemu hlapcev svojih. Da bi videli to izpremembo! Zdaj so se že tri nedelje hlapeci vse popoldne na solnci grelí, „Ljudsko knjižnico“ čítali, zvečer pa ugbali o mladem Ladisu in o Zlatovaščanih. Nobenemu ni prišla na misel igra ali pijača. Probatum est! —

Živinozdravništvo ali nauk o spoznanji in ozdravljanji vnanjih in notranjih bolezni. Spisal dr. Simon Strupi. Drugi pomnoženi natis; natisnili in založili J. Blaznikovi nasledniki v Ljubljani, 1885, v 8. 506 str. Knjiga, katero je že pred več leti spisal znani, zdaj že pokojni dr. Strupi, bivši živinski zdravnik v Ljubljani in pozneje profesor v Pragi, obseza splošna vodila, kako je spoznavati in ozdravljati notranje in vnanje raznovrstne živinske bolezni; pripoveduje, kakšna so jim zdravila; govori o navadnih boleznih domače perotnine in domačih ptičev ter uči, kako je zvrševati razne operacije. Namen knjigi je ta, živino obvarovati vsakovrstnih nevarnostij in bolezni ter živinorejce denarne škode pri živinoreji; pisana je tako, da jo s pridom bere vsak slovenski gospodar. — Knjigo kazi jako starikast in nepravilen jezik. —

Ljubljanski knjigar Janez Giontini je slovensko narodno slovstvo pomnožil spet s štirimi knjižicami, namenjenimi preprostim ljudem. Prva knjiga je „Pavliha“, druga „Lažnjivi Kljukec.“ Kdo ju ne pozna? „Nemški Pavliha v slovenski obleki“ je doslé res nosil še prav gorenjski kmetški kožuh, in pisal je še z bohoričico; zdaj mu je Giontini umeril obleko novejšega kroja in naučil ga je pisati gajico; toda jezik se mu sem in tja še vedno zapleta. V govorici se nam razodeva, da je rojenjá Nemeč, dasi nosi „slovensko obleko.“ — „Lažnjivi Kljukec“ ima nekoliko bolje namazan jezik in ne zna se nič več, da se je naselil pri nas iz nemške domovine svoje. Knjižica stoji vsaka po 20 kr. — Tretja knjižica je: „Narodne pripovedke za mladino.“ Spisal Dominicus. I. zvezek. Cena 25 kr. Obseza devetnajst kratkih pripovedek ter stoji 25 kr. — Četrta knjižica ima to vsebino: I. „Cerkvica na skali ali zveza s hudim“. Pravljica. Za slovenski narod prosto predelal F. S. — II. „Plačilo sveta ali žalostna usoda umetelnika“. Slovenskemu ljudstvu zapisal S. S. Brdski. Cena 12 kr. Vse štiri knjige odlikujejo močan papir, razločne črke in nizka cena; prve tri vrhu tega še naslovni listi s podobami v barvanem tisku. Marljivemu založniku želimo veliko kupcev.

Jurčičevi zbrani spisi so se zadnje čase začeli nekoliko bolje razprodajati, tako da je, mislimo, zagotovljeno izdavanje ostalih zvezkov. Vendar bi bilo želeli, da bi se oglašalo več naročnikov. Doslé so se na prvih pet zvezkov naročili samó ti gg.: Križnik Gašpar v Motniku; Kronvogel Josip v Celji; Cotelj Ivan, škofov kaplan v Poreči; Krolikowski A., knjigar v Tarnopolu; Majar Gašpar, kaplan v Senožečah; Skuhala Ivan, ravnatelj duh. semenišča v Mariboru; Praprotnik Fr., nadučitelj pri D. M. v Puščavi; Kocjančič Josip v Vipolžah; Škerjanec Janez, duhovnik v Harijah; delavsko bralno društvo v Idriji; Gomilšek Josip, uradnik južne železnice v Vidmu; Sadnik Julij v Št. Pavlu pri Celji; dr. Turner Pavel v Pešti; Peterman Jos., župnik v Dobrhlivesi; Kante M., učitelj v Sežani; Dimnik Ana v Trbovljah; Ferčnik L., dekan v Žabnici; okrajna učiteljska knjižnica v Krškem; Roglič Jakob, c. kr. kancelist v Vel. Laščah; okrajna učiteljska knjižnica v Kranji; Musič Janko, c. kr. davkarski pristav v Črnomlji; dr. Svetina Ivan, c. kr. gimn. profesor v Ljubljani; bralno društvo v Dol. Logatci; Globočnik Viktor, c. kr. notar v Zatičini; Turnšek Anton v Nazaretu; Lavrenčič M. v Hrenovica; Tramšek Marko v Hočah;

dr. Ambrožič Fr. v Ljubljani; dr. Mravljak Anton v Ljutomeru; Murnik Ivan, ces. svetovalec v Ljubljani; Lenarčič Jos. na Vrhniki; dr. Jenko L. v Ljubljani; Apih Jos., profesor v Novem Jičinu. —

Na prve tri zvezke so se naročili: Žirovnik Josip, učitelj v Cirknici; Cvek Valentin, učitelj v Sežani; Mehle Ivan v Ljubljani; Vončina Fr. v Idriji; Žvab Lovro v Trstu; Ferluga Štefan, učitelj na Opkinah; Godnič Jos., kaplan v Solkanu; Strelec Ivan pri Sv. Marku; Knez Anton v Šiški; Heric Martin v Mariboru; Wratschko Oskar v Trstu; Zotman Drag v Sisku; Kronvogel Jos. v Celji; Rudolf Fr. v Metliki; Maselj Fr., c. kr. lajtnant v Dun. Novem Mestu; Mažgon Anton, administrator v Trstu; Žunkovič M., c. kr. kadet v Mostaru; Skolaris Anton v Vipolžah; Brumen Anton, c. kr. sod. adjunkt v Postojini; Lipold Jos. v Mozirji; Rudež Karl, graščak v Gracarjem Turnu; Korman Fr., župnik v Možici; Valentič Jos. v Lazaretu; Wetušek Jos. v Lehnu; Zelenik Jos. na Dunaji; Potočin Vinko, posestnik na Zidanem Mostu; Murovec Ivan, kaplan v Koboridu; Primožč Janez v Idriji; Irgl J. v Ungvaru; Koželj M., kaplan v Košani; „Triglav“ v Gradci; Erjavec Fr., c. kr. prof. v Gorici; Ciglar V. v Ksaveriji; Gaberšek Fr., učitelj v Ratečah; Vencajz Ivan, c. kr. okr. sodnik v Krškem. —

Na dalje so naročili: g. Inglič Jakob, c. kr. šolski ravnatelj v Idriji 9 knjig; g. Vencajz Ivan, c. kr. okr. sodnik v Krškem 15 knjig; gg. bogoslovci v Ljubljani 27 knjig; Jereb Gregor, c. kr. brzojavni uradnik v Trstu 30 knjig; Hauptmann S., učiteljski pripravnik v Mariboru 10 knjig; Leban Ign., gimnazijalec v Gorici 10 knjig; učiteljski pripravnik v Ljubljani 44 knjig; Zupančič Ivan, dijak v Kopru 38 knjig; tretješolci gimn. v Ljubljani 8 knjig; četrtošolci v Ljubljani 8 knjig, gojenci „Alojzijevišča“ in osmošolci v Ljubljani 84 knjig; Blaž Jos., osmošolec v Celji 58 knjig, Slavik Ed., gimn. v Trstu 12 knjig; šestošolci v Ljubljani 32 knjig; Strancar Albert, osmošolec v Novem Mestu 30 knjig; g. Skalja v Ljubljani 18 knjig.

Naročnina za prve tri zvezke nevezane znaša 2 gld. 40 kr., za lepo vezane pa 4 gld. — Prvih 5 zvezkov stoji nevezanih 3 gld. 50 kr., ukusno vezanih pa 6 gld. — Dijaki dobivajo Jurčičeve zbrane spise nevezane po 60 kr., vezane po 1 gld. izvod. Naročnino prejema g. dr. Jos. Starč v Ljubljani. Knjigo prodajata tudi knjigarja J. Giontini in Kleinmayer et Bamberg v Ljubljani.

Zlasti je želeli, da bi po večjih krajih, n. pr. v Kranji, Škofji Loki, Postojini, Kamniku, Cerknici, Celji, Mariboru, Ptuiju i. dr. kakšen delaven rodoljub nabral kaj naročnikov ter naročnino poslal g. dr. J. Starču v Ljubljano. Ali morebiti bi bilo še bolje, da bi ljubeznive dame naše, katerim je pokojni Jurčič spisal toliko lepih povestij, že iz same hvaležnosti do pisatelja storile kaj za to, da bi se njegovi spisi vspešneje prodajali. Marsikdo še ni naročen na Jurčičeve spise, ker se mu ne ljubi pisati pónje; a naročil bi se, da mu kdo drug preskrbi knjigo. Vrh tega je pa pri takem razprodajanju knjig tudi odbor na dobičku, ker mu ni treba plačevati knjigarjem izdatnega rabata.

Četrte zvezke, ki hode obsežal štiri lepe povesti, izide sredi meseca aprila.

Viktor Smolč †, netjāk Preširnovega prijatelja Andreja Smolčeta in poslednji moški te imovite ljubljanske rodovine, umrl je po kratki bolezni 10. marcija t. l. v 42. letu svoje dobe. Temeljito omikan, darežljiv, vesel, zgovoren in ljubezniv, kakor pokojni strije njegov, bil je Viktor Smolč priljubljen vsakemu, kdor je občeval z njim. Največje veselje mu je bila velika njegova privatna knjižnica in zbirka dragocenih starinskih stvari. Obe zbirki in vse ostalo premoženje svoje — okoli 130.000 gld. — volil je deželnemu muzeju „Rudolphinum“ v Ljubljani.

Literarna zapuščina Krilanova. Pokojni J. Pagliaruzzi — Krilan je ostavil šest zvezkov pripovedek, epičnih in lirčnih poezij, katere, zbrane v jedno knjigo, še to leto uredi in na svetlo dá Pagliaruzzijev sorodnik, prečestiti gospod deželni šolski nadzornik Anton Klodič vitez Sabladoski. Zbrane poezije Krilanove bodo pokojnemu pevcu pač najlepši spomenik.

Josip Petkovšek. Nova moč med našimi, slikarstva se učečimi rojaki je g. Josip Petkovšek, doma z Vrda pri Vrhniki. Izobraževal se je, prišedši od vojakov, nekaj časa na beneški akademiji, pozneje pa se je preselil v Monakovo in je slikal v specialni šoli prof. Seitz'a. Pred letom je prišel v Pariz in si ustanovil tam svoj atelier, poleg tega pa obiskaval slikarske šole pri profesorjih Boulangerju in Cabanelu. Dolgotrajna očesna bolezen pa je prisila našega rojaka, da je ostavil Pariz in se vrnil zopet v Monakovo, kjer biva sedaj že par mesecev. Kakor smo se prepričali, ima gosp. Josip Petkovšek jako lep talent za kolorit in dela njegova kažejo posebno razvit čut za tako zvani „genre“. Vsled tega se peča tudi najrajši s prizori iz domačega življenja in ravno sedaj ima v delu večjo podobo, ki predstavlja zanimiv dogodek v slovenski kmetški koči. — Mlademu rojaku v Monakovem želimo mnogo vspaha!

J. Š.

Društvo slovenskih pisateljev se z novega snuje v Ljubljani. Znano je, da se je tako društvo osnovalo že leta 1872. v Ljubljani; a ker je bilo osnovano na tesnosrčnem stališču jedne politične stranke, živelo je kratko dobo in potem umrlo brez vse slave. Upajmo, da se sedanji snovatelji, po izkušnji poučeni, ognejo tistih napák, ki društvu leta 1872 niso dale niti delovati, niti živeti. Društvu slovenskih pisateljev bode namen, z raznovrstnimi sredstvi pospeševati slovensko literarno delavnost in podpirati slovenske pisatelje z denarno pomočjo. Pravi ud društva more biti samó slovenski pisatelj, kateri je pisal ali piše za tisk v slovenščini, naj stanuje, kjer koli. Pravi udje plačujejo po 3 gld., podporni po 6 gld. na leto; ustanovniki po 50 gld. jedenkrat za vselej ali v petih letnih obrokih. Takoj po veliki noči skliče g. dr. Jos. Vošnjak v Ljubljano osnovni zbor. Opozarjamo pisatelje in sploh razumnike slovenske, da mnogoštevilno pristopajo in vsak po svojih močeh podpirajo to prekorsno društvo. Veliko imamo mladih nadarjenih pisateljev, potrebnih gnotne pomoči, a tudi nekoliko onemoglih starejših zaslužnih pisateljev, katerim skrb za vsakdanji kruh jemlje čas in veselje do literarnega posla. Obojim pomagati z združenimi močmi, bilo bi plemenito, bilo bi domoljubno delo; zatorej: Bog daj srečo!

Za „Narodno Šolo“. Literarno-zabavni klub v Ljubljani je na korist tega društva, ki z učnimi pripomočki podpira slovenske šole, priredil troje javnih predavanj. Dne 19. marcija je g. dr. Bleiweis vitez Trsteniški govoril o boleznih uma, dne 22. marcija g. prof. Andrej Senekovič ob električni razsvetljavi in dne 25. marcija g. dr. Janko Babnik o slovanski ženi. Prvo in tretje predavanje je bilo v dvorani narodne čitalnice, drugo v prirodoslovni dvorani ljubljanske realke. Imena odličnih gospodov predavateljev, zanimivi predmetje, o katerih so govorili, in lepi namen, za katerega se je skladala vstopnina, privabili so k tem predavanjem toliko gospóde in deloma tako odlične, kolikor je o enakih prilikah še nismo videli zbrane v Ljubljani. Zategadelj je bil pa novčeni vspah jako lep; nabralo se je za „Narodno Šolo“ okoli 230 gld.!

Razne novice. Videmski dnevnik „Il Cittadino Italiano“. Giornale religioso-politico-scientifico-commercialo prinaša od svoje 47. št. dalje prevod dr. Tavčarjeve povesti „Vita vitae meae“. — G. advokat K. Podrecca je dal na svetlo brošuro

„Slavia italiana polemica“, v kateri navaja in po nekoliko tudi pobija kritična poročila, katera so raznovrstni italijanski, nemški in slovenski časopisi prinesli o njegovi knjigi „Slavia italiana“. Dotična kritika prof. Rutarja v našem listu se mu zdi „severa ed in molte parte giusta“. — G. D. Nemanic, ki je bil nedavno iz Pazina poklican za direktorja gimnaziji v Sarajevu, priobčil je v poročilih dunajske cesarske akademije nadaljevanje svojega spisa „Čakavisch-kroatische Studien. Accentenlehre“ (II. Fortsetzung). — Francoski časopis, katerega pod naslovom „Revue internationale“ v mesečnih zvezkih izdava v Florenciji A. de Gubernatis in A. Fantoni, prinaša v svojem 3. letošnjem zvezku razpravo „Les sciences en Croatie“, v kateri g. prof. Jos. Starč točno opisuje znanstveno delovanje jugoslovanske akademije od njenega početka do današnjih časov. Tudi Srba St. Novaković in St. Bošković seznanjata v tem časopisu zapadno Evropo s srbsko književnostjo in z razmerami srbske kraljevine. Kaj ni nikogar med nami, da bi se oglasil tudi o Slovencih? — Da bi zadnje čase v nekem listu ostro, a krivično grajanemu Simonu Gregorčiču dali nekako zadostilo, osnovali so nekateri pesnikovi čestitelji v Ljubljani dne 12. marcija „Gregorčičev večer“ ter priljubljenemu pesniku poklonili srebrni tintnik in zlato peró.

Pogled na cerkveno književnost slovensko leta 1884. (Dalje.) 6. Sveti Alojzij mladenčem in deklicam zvest in zanesljiv vodnik proti nebesom ali šest-nedeljska pobožnost k njegovi časti. Spisal Franc Ser. Bezjak, kn. šk. duhovni svetovalec in župnik pri sv. Marku niže Ptuja. Z dovoljenjem visokočast. Lavant. knezoškofijstva. Tisk in zaloga J. Leonov v Mariboru. 8, 128 str. Cena 30 kr. in više po razmeri veza. —

Ta knjižica, ki je brez naznačene letnice v začetku meseca junija prišla na svetlo, je prav primerna v pospeh pobožnosti, katero naznanja že naslov. Posebno je priporočevati naši šolski mladini, da se kakor na poti vednosti tako tudi čednosti poprime tega slavnega uzornika in svetega priprošnjika. Pa tudi vsak kristjan najde v nji dobro zrno, ki v srce vsejano obrodi plemenit sad. Ker je tvarina kratko pa jedernato sestavljena, ker se v nji ne nahajajo one pretirave in presiljave, ki se tolikrat beró v nabožnih spisih, ta knjižica skoraj zasluži prednost pred obširnejšim molitvenikom, ki je bil že pred leti v isti namen izdan. Vso hvalo g. župniku za lepo darilce v lepi obliki in besedi (izvzímši nekaj tiskovnih hib).

7. Mašne in druge Molitve. Spisal Lovro Pintar, duhoven v Radovljici. Z dovoljenjem visokočastitega Ljubljanskega škofijstva. Devetega pomnoženega natisa. V Ljubljani 1884. Založil Matija Gerber bukovez. 8, 316 str. — Da ta molitvena knjiga vernikom ugaja, vidi se iz tega, ker je prišla že do devetega, nekoliko pomnoženega natisa.

8. Molitvene Bukvice za popožno mladost. Z navadnimi mašnimi molitvami, s križevim potom, litanijami itd. Spisal A. P. Tretji natis. V Ljubljani. Založba H. Ničmana. Tisk J. Blaznikovih naslednikov v Ljubljani. 1883, 16, str. 252. Cena v popir vezano 20 kr. — Mladini prav primerna knjižica, pristavljenih je tudi dokaj lepih pesemc. (Uvrstiti bi se morala za tek. št. 20. v lanskem „Zvonu“ str. 444.)

9. Služabnik in cerkovnik pri katoliški službi božji. Lahko razumljiv poduk, kako se je treba obnašati pri navadnih cerkvenih opravilih; pristavek nekaterih kratkih mašnih molitev, litanij in drugih cerkvenih molitev. Sestavil Jos. Jurik. Knjižica velja 25 kr. V Mariboru 1884. Založil izdatelj. Natisnila Klein in Kovač (Eger). 16, 80 str. —

Ta obširni naslov že pripoveduje, kaj obseza knjižica. Vendar je sestavljena bolj za obrede, kakor so navadni v labodski vladikovini; v ljubljanski n. pr. se. iz-
vzimi samostanske cerkve, ne zvršuje „posvečenje vode na sv. Treh kraljev dan“
(str. 63). Jednako odpadajo tudi „posebna opravila kadilničarja“ pri veliki maši
„brez asistence ali levitov“, str. 37, ker takov obred brez dijakona ter subdijakona
sploh ni dovoljen. Pristopne in druge molitve pa litanije vseh Sv. so natisnene v
latinskem pravopisu, žal da se je dokaj (tiskovnih) pogreškov urinilo, ki lahko
zmotijo latinščine nevedčega služabnika. N. pr. str. 56. M. Salvam fac anciam
tuam . . . C. Deus meus sperantem in te. Mesto: ancillam — meus, sperantem.
— Str. 75. Omnes santi —, s. Nicole; 77. per baptismum . . et s. Jejunnim;
80. Et clamorum meus . . Menimo, da bi bilo za nevedčije ministrante bolje v
slovenski transkripciji take molitve natisniti ter jim ob enem pridejati naglas,
kar je že sploh navada v novih liturgičnih knjigah.

10. Dejanje svetega Detinstva. V poduk malim in odrasčenim. Zvezek
IV. Z dovoljenjem visokočastitega knezoškofijstva Ljubljanskega. V Ljubljani. Na-
tislili J. Blaznikovi nasledniki 1884. 16, str. 48. — Menda iz „Danice“ ponatisnen
snopič, ki bo našim šolarčkom, posebno udom te prekoristne bratovščine, gotovo
ugajal. Kolikor več se takih spiskov pošlje med mladino, toliko bolj se pospešuje
blagosrčnost. —

11. Bratovščina sv. Uršule in njenih tovarišic, za srečno zadnjo uro
ter za medsebojno kerščansko podučevanje in bratovsko opominjevanje k lepemu
življenju. Podučne in molitvene bukvice bratom in sestram te družbe in slehernemu
v poduk in spodbudo. Z dovoljenjem visokočast. velike namestnije Ljubljanskega
škofijstva. Tretji natis. V Ljubljani. 1884. Založba bratovščine. — Tisk „Katoliške
tiskarne“. Mala 8, str. 160. Cena, trdovezana 40 kr. — Smoter te lično natisnene
knjižice vsak spozna že iz naslova. Udje to obširnejšo knjigo lahko rabijo tudi
kot molitvenik in za to bolj segajo po ti, kakor po skrčeni knjižici iste tvarine,
ki se dobiva po 12 kr. pri J. Gerberji.

12. Rožni venec, s katerim počastimo čednosti najsv. Serca Jezusovega.
Tisk in založba J. Blaznikovih naslednikov. 1884. 8 str. — Na posamnih listih,
ki se lahko vtaknejo v molitvenik, dokaj primernih molitvic.

13. O Marija, Kraljica sv. roženvenca, prosi za nas! Z dovoljenjem
visokočast. ljubljanskega knezoškofijstva. Tiskal in založil J. Krajec v Novomestu
(sic!) 1884. — Na dveh listkih sestavljeno, kar je védeti udom bratovščine prsv.
Marijinega rožnega venca. Ali naj bi pisali v knjigah: rožni venec po slovnicih pra-
vilih, ali zbog kratkoče kot jeden sestavljen izraz: roženvenec, in v sklanjah ter
pridevkah: rožnega venca ali roženvenca, roženvenšk ali rožnovenski? Med ljud-
stvom se najrajši sliši se ve zastarela oblika: roženkranc, roženkranski, -a, -o, (n. pr.
nedelja, pobožnost i. t. d.). Kaj, ko bi naši slovniciarji v ti stvari katero izprego-
vorili, ker v naših knjigah se zdaj vse to križem nahaja? (Komur se pero ustavlja
zapisati tujo, a med narodom udomačeno besedo roženkranc, adj. rožen-
kranski, in kdor želi ti besedi dati slovensko lice, mora pisati rožni venec,
adj. rožnovenski; kajti pravilni rožni venec (gen. rožnega venca) se od besede
roženvenec (gen. roženvenca) loči v tem, da je v besedi rožni venec prvi del
pravilno narejeni adjektiv od slovenskega subst. roža; — v roženvenci je pa rožen
odrvnela nemška „Rosen“ in za tega voljo roženvenec blizu tiste vrednosti
kakor ledek-stan, šnajdek-človek ali fovš-denar. Ured.)

14. Molitve po tihi sv. maši, kakor jih je ukazal sv. Oče Leon XIII., posebej natisnene za cerkve, list, večja oblika. Na podobicah za v molitvenik pri Milici po 2 in 5 kr.; v kat. bukvarni po 3 kr.

15.—19. Omeniti nam je tudi pastirskih listov prevzvišenih vladik slov. biskupij, izhajajočih za postni čas v dotičnih službenih listih, pa tudi posebe na posamnih. Pastirski list knezoškofa dr. Alojzija Zorna za goriško nadškofijo, govoreč (?) Pastirski list dr. Janeza Nepomuka Glavine, za tržaško-koprsko škofijo, govoreč o postu. — Pastirski list dr. Jakoba Maksimilijana Stepischnegga, knezoškofa labodskega. Tvarina? — Prestava iz nemškega? — Pastirski list knezoškofa Petra Funderja za krško vladikovino podaje „nauke za postni čas“, najbrž iz nemščine preložen. — Za ljubljansko biskupijo je izšla samó „postna postava“. —

(Dalje prihodnjič.)

„Glasbena Matica“. Javna preskušnja, katero je priredila „Glasbena Matica“ z gojenci glashene šole dné 15. marcija t. l. v dvorani ljubljanske čitalnice, obnesla se je izvrstno in mnogoštevilni poslušalci so bili iznenadjeni o produkcijah učenk in učencev. Počastila sta to produkcijo s svojo navzočnostjo tudi visokorodna gospoda c. kr. deželni predsednik baron Winkler in deželni glavar grof Thurn.

Vspored je obsezel 23 toček in preskušnja je trajala poltretjo uro.

Takoj prva točka programa: Mendelssohnova koračnica iz „Sommernachts-trauma“, prirejena za dva klavirja (šročno) in godála na lok, vzbudila je občno pozornost. Na klavirji so svirale gospice Lujiza Moosova, Marija Moosova, Jeni Rupnikova in Josipina Dolenčeva, gosli, violi, violoncello in kontrabas so godli učenci 1., 2. in 4. razreda. Ensemble je bil vrlo dober, vse je šlo tako gladko in točno, da je bilo veselje slušati in gledati, kako vneto in pazljivo so mladi sviratelji na svojih instrumentih zvrševali nalogo svojo.

Ker bi bilo preobširno, ko bi hotel vse posamezne točke naštevati, omeniti hočem le onih, katere so imele že bolj koncertantni značaj. —

V Ant. Nedvčdovem mešanem zboru „Oblakom“, katerega so peli vsi učenci pevske šole, zapazili smo, da je med učenci „Glasbene Matice“ mnogo pevcev in pevk, in da jih je dosti, ki imajo prav lepe čvrste glasove. Petje je bilo jako dobro, le tempo je bil nekoliko prepočasen pri ti pesmi. — Jako prijetno je bilo slišati F. Mendelssohnov dvoglasni spev „Gospodov dan“, katerega so pele s spremljevanjem na klavirji gospice Lujiza Moosova, Jeni Rupnikova, Josipina Dolenčeva, M. Stupičeva, Z. Kersnikova, M. Puciharjeva, Ana Moosova in Herm. Šuhova. Iste gospice so pele tudi V. Lichteneggerjev zbor: „Lepa naša domovina“ v sestavi za 4 ženske glasove. Priznati mora vsak, da so se gospodične v tem kratkem času, odkar obstoji pevski oddelek pri „Glasbeni Matici“, vrlo dobro privadile petja in ko bodo po daljši vaji ojačile svoje glasove ter otresle še óno, vsacemu začetniku več ali menj prirojeno bojazen pri javnih nastopih, bode vspah gotovo še lepši. Tode že po prvi ti preskušnji jim smemo čestitati, da so s pravim čutom popevale in da so posebno tudi tekst prav lepo izgovarjale, kar dela nekaterim pevcem mnogo težave. — Ker sem že o petji začel poročati, naj takoj zdaj omenim učenca Ivana Pianekkega, kateri je pel Zajčevo pesem „Večerna“. Pianekki ima izreden talent za muziko in jako simpatičen bariton, prikupil se je torej občinstvu takoj po prvih taktih. Skladba, katero je pel, pač mu ni ugodna bila in tudi spremljevanje je bilo sem ter tja nekoliko preglasno, pri vsem tem pa je le prodril solist ter izzval gromovite dobroklice, kateri naj bodo nadarjenemu mladenčcu v vzpodbujbo k daljnemu učenju. —

Mešani zbor: „Opomin k petju“ so peli vsi učenci pevske šole tako čvrsto in eksaktno, da so jo morali na občno burno zahtevanje ponavljati — Med instrumentalnimi točkami so bile posebno pohvaljene: Homanov „Adagio“, kvartet za gosli, violo in violoncello, katerega so godli učenci J. Kos, K. Gabriel, St. Primožič in Iv. Pianekski. Poznalo se je, da so tu svirali najboljši učenci godbenega oddelka, kajti čuli nismo niti najmanjše napake. — Vse hvale vredno je godel učenec Štefan Primožič viola-solo iz Suppéjeve uverture k igri „Dichter und Bauer“. Redkokrat se sliši kakšen solo na violi in vendar je ta instrument prav pripraven tudi za soloigre. Prav vesel smé biti učenec Primožič, da je premagal že prve tehnične težave ter da je že zmožen izvabiti violi tako prijetne glasove. — Izenadil nas je tudi učenec Janko Kos, ki je Mazasovo „koncertno etudo“ tako briljantno igral, da smo ga vsi občudovali. Le tako naprej! Kalivodovo „koncertno uverturo“ za klavir (4ročno) in godála na lok so svirali Ana Moosova, Oskar Dev in učenci 2., 3. in 4. oddelka prav dobro, še bolj je pa ustrezala občinstvu Sochorjeva „Popotnica šolska“ za dva klavirja (8ročno) in godála na lok. Klavir so igrale učenke J. Hofbauer, M. Pucihar, A. Zajec in J. Jeršan, druge instrumente so godli učenci 2., 3. in 4. oddelka, goslarji. Taka skladba je kakor nalašč za tako produkcijo, ker ugaja mladini po svoji lahкотni melodiji in vsled veselega ritmičnega gibanja. Urejena je tako, da jo svirajo učenci brez posebnih težav, tedaj ni čuda, da so jo s pravo mladostno ognjevitostjo svirali vsi učenci.

O produkcijah na klavirji moram posebno pohvaliti gospico Ano Moosovo, katera je svirala „allegro“ iz Mozartove sonate v F jako dobro; gospico Lujizo Moosovo, katera je svirala „allegro molto“ iz Beethovnovne sonate opus 10 in s svojo spretno igro dokazala, da vsled svoje velike nadarjenosti in pridnosti kaj vrlo napreduje. —

Uverturo iz Heroldove opere „Zampa“ svirale so 8ročno na dveh klavirjih učenke L. Moosova, A. Moosova, M. Moosova in J. Dolenčeva tako sigurno, da sme njih učitelj gosp. O. H. m. pl. Janušovský pač ponosen biti na take učenke.

Kaj pogumno in efektno je igral učenec Oskar Dev Varlanoff-Bayerjevo „Sarafan-fantazijo“ in ako ostane ta mladenič stanovit in vaji in učenji na muzikalnem polji, postati more s časom imeniten virtuozi. — Gospica Josipina Dolenčeva pa je svirala z lepim čutom F. S. Vilharjevo skladbo „V tihem mraku“ ter s tem sebi in svojemu strijčku skladatelju delala čast. Ko je predsednik „Glasbene Matice“ gospod Fran Ravnihar v lepem govoru zbranemu občinstvu razjasnil važnost in korist tega društva ter izrekel hvalo gospodom učiteljem in marljivim učencem, zahvalil se je še v imenu odborovem visokorodnemu gospodu deželnemu predsedniku in deželnemu glavarju ter občinstvu, da so počestili učence, učitelje in vse društvo s svojo navzočnostjo. Na to je predsednik izročil najprijadnejšim učencem priznalne diplome, na kar je sklenil govor svoj z navdušenim „živel naš presvetli cesar!“ in odmevali so po vsi dvorani gromoviti živio- in slava-klici. Potem so zapeli kaj navdušeno vsi učenci s spremljevanjem godbe cesarsko pesem, katero je občinstvo stojé poslušalo.

Vspreh te javne preskušnje je bil sijajen in odbor „Glasbene Matice“, kakor tudi njeni učitelji smejo ponosni biti zaradi tega vspeha. — Napredek od lanskega leta je zares velik. Letos je nad 80 gojencev v glasbeni šoli in ti dobivajo pouk v godbi na klavirji, na goslih, na violi, na violoncelu, na violonu, v petji, v harmoniji in v zgodovini glasbe.

Ko smo ustanovili „Glasbeno Matico“, imeli smo pač pred očmi tudi to, da s časoma nastane v društvu glasbena šola, iz katere bi se pozneje osnoval konservatorij. Ako bode glasbena šola tako vrlo napredovala, kakor do sedaj in ako najde „Glasbena Matica“ dovolj podpore od slavne c. kr. vlade, od slavnega deželnega zbora, od slavnega ljubljanskega mestnega zbora in tudi od naših domorodcev, nadejati se smemo, da nam vzraste kmalu za Slovence, med katerimi se nahaja toliko glasbenih talentov, tako potrebni konservatorij. Ne zamerite mi torej, predragi rojaki, ako vas zopet moledovam in vam vroče priporočam našo „Glasbeno Matico“, da jo podpirate, da ji pristopate v prav mnogobrojnem številu kot ustanovniki ali pa vsak kot letniki, kar vsacega stoji samó po 2 gld. na leto. Poznam vas, da radi poslušate petje in godbo, da radi čujete, ako se pokaže tudi jeden naših ljudij kot virtuoz ali izvrsten pevec; kaj veseli ste, če vam zлага kdo na naše slovenske poezije lepe napeve; toda treba je tudi, da radi posežete nekoliko v žep in žrtvujete vsak po svoji moči nekaj goldinarjev, da moremo podpirati našo nadarjeno mladino, ki se z ognjevitim veseljem vadi v prelepi glasbeni umetnosti.

V. Valenta.

Vacslav Brožík. Gospod Sedelmayer je priredil na Dunaji jako zanimivo razstavo avstrijskih in ogerskih slikarjev, ki živé v Parizu. O Munkacsyji sem že pisal, a takrat razstava še ni bila dovršena, kajti nekaj tednov pozneje se je uredila tudi zbirka Brožíkovih podob. Munkacsyjeve slike so zanimale tako, da je bil umetniški dom vedno poln, a sedaj, ko so pridjali še Brožíkove, kar vrelo je ljudstvo notri. Menda ves Dunaj si je ogledal epohalne umotvore. Ne morem si kaj, da bi v kratkih črticah ne podal životopisa Brožíkovega, predno opišem podobe, kajti prezanimiv je.

Vacslav Brožík se je porodil leta 1852. v Tremošni pri Plznu na Češkem. Pred kakimi dvajsetimi leti je bil oče njegov ključar v Ringhofferjevi tovarni za vagone v Kosirji pri Pragi. Malega dečka so poslali v šolo, a rajši je varoval sadje na vrtu, kjer je lahko po volji svoji risal ali pa narejal podobe od ilovice. Že tačas je naslikal prvo oljnato podobo, ki je predstavljala družino piskrovežčev. Umetnik pa sam ne ve, kaj se je zgodilo z njo. Ko je bil deček petnajstih let, hoteli so mu roditelji preskrbeti kako službovanje. Štiri tedne je delal v Smíchovski tovarni za porcelan, kar mu ni nič ugajalo; zategadelj je šel zopet za vrtniškega čuvaja, da je mogel risati. Kmalu se je zvedelo po umetniških krogih praških o nenavadni nadarjenosti mladega čuvaja Vacslava. Čul je to tudi dunajski prof. Trenkwald, takrat ravnatelj praški akademiji. Ta bi ga bil takoj rad vzprejel v svojo šolo, a ker ni imel nikake vede in omike, moral je nekoliko časa obiskovati privatno šolo, kjer je dobil prvi sistematični pouk v risanju. Leta 1868. je stopil reden učenec v praško akademijo. Deset let pozneje si je pridobil v Parizu prvi lavor, postavil temeljni kamen svoji sreči. Ta desetletna doba njegovih studij je bila doba borjenja in stradanja; mnogo je užil bridkosti, a vztrajnost njegova mu je pomagala in nič ga ni odvrnilo od svojega namena, postati slikarjem velike historije. Prvo njegovo delo je bila zgodovinska slika „Eva Lobkovičeva pri svojem očetu v ječi“. Leta 1871. izvršeno sliko je kupila umetniška družba praška. Takrat je imel Brožík dvajset let. Umetniške razmere v Pragi mu niso ugajale in šel je v Draždane, kjer se mu je kaj slabo godilo; najlepše kopije je prodajal po tolarji, da je mogel živeti, a vendar je v tem naslikal podobo „Ženitovanje Zaviša s Kuniundo, vdovo Přemisa Otakarja II.“ Že leta 1872. je bila v Pragi razstavljena in je vzbudila občno pozornost zaradi krasnega kolorita. A kako je nastala? Na

tleh ležé jo je naslikal, ker je bila temna podstrešna sobica prenizka. Modelov ni imel, kako bi jih bil tudi plačal? Za krasno obleko Kunigunde je studiral barve na glavi divje race, katere pa pač ni on pojedel. S to podobo je zaslovel, njegovi gmotni pripomočki pa so ostali še vedno jako nedostatni. Povrnili se je v Prago, kjer je imel naročenih več podob, da si prisluži nekaj novcev. Okoristil se je ter vrhu tega je napravil tudi načrt za zgodovinsko podobo „Poslov Přemysla Otakarja II. od svoje družine“, a spoznal je, da temu umotvoru ni še kos, odločil se je naglo, šel v Monakovo v Pilotyjevo šolo, kjer je ostal dve leti. Že leta 1874. je dodelal omenjeno sliko. S svojim prijateljem Andriolijem, sodrušnikom Doréjevim, obiskal je Pariz in tamošnje umetniške razmere so ga navdušile tako, da je sklenil stalno preseliti se v Pariz. Nekateri aristokratje so mu obljubili podpore, a komaj je bil četrto leta tam (1876), bile so pozabljene vse obljube. Tu je stal na mednarodnem bojišču, brez prijateljev, brez novcev, jezika nezmožen, vsak dan mu je pretila poguba. Vztrajnost ga je rešila obupnosti. Poslal je dve podobi v pariški Salon (1877); bile so vzprejete. Rekli so, da niso slabe, kupca pa le ni bilo. Zopet nesreča. Zadnjo poskušnjo je hotel napraviti. Ta pot mi ne bode podobe prezrli, menil je, kupil si je pet metrov dolgo platno in barve — na upanje in pričel slikati novo podobo za Salon. A kje dobiti modele? Tudi tu je izumil pravo; obljubil jim je jeden del svote, ki jo bode dobil za podobo, slikal je — na delnice! Ker ni imel novcev, da bi si najel dosti veliko stanovanje za ogromno sliko, napravil si je atelier v neki kolarnici, kjer so pariški vozniki spravljali svoje vozove! Čudna naloga, velikanske zapreke, a čez leto in dan je bila slika zvršena. Leta 1878. so v Salonu občudovali „Snubitev Ladislava, kralja češkega in ogerskega na dvoru francoskega kralja Karla VII.“ Za načrt te slike je studiral Palackega in de Brantesovo „Histoire des Ducs de Bourgogne“.

Vspreh je bil velikanski! Sedelmayer je kupil podobo njegovo za 12.000 frankov in naročil si manjšo kopijo za 6000 frankov. Brožik je bil rešen, imel je novce in slavno ime. Sedaj je pač hitro napredoval, oženil se je s Sedelmayerjevo hčerjo in tačas se tudi seznanil z Munkacsyjem, ki je kaj dobro vplival na njega. Danes pa slovi Brožikovo ime po vsem olikanem svetu. Zadnja dva umotvora: „Janez Hus na kostniškem cerkvenem zboru“ in „Krištof Columbus“ je izdelal ob jednom. S prvo podobo si je lansko leto v Salonu prislužil red častne legije, že prej pa si pridobil zlato svetinjo pariškega Salona in belgijski Leopoldov red.

Hus na kostniškem cerkvenem zboru. Ozadje podobe nam kaže lepo perspektivo kora kostniške stolne cerkve. Pri stebri sredi podobe sedi cesar Sigismund na prestolu, opravljen s cesarskim ornatom, njemu na desni ogerski velikaš z mečem v roki, za njim Ludovik, grof Heidelberški z državnim jabolkom. Na levi cesarja se opira Ludovik Norimberški na belomodri državni prapor. Stari Henrik, vojvoda Bavarski drži na baržunasti blazini malo krono. Cesar in velikaši se ozirajo na škofa Corcordijskega, kateri, opravljen s krasnim škofovim ornatom, bere smrtno obsodbo z levico pritrujé groznim besedam. Za njim na podiji sede drugi cerkveni učenjaki in očetje, med njimi kardinal Johannes de Brogni, škof Ostijanski, ki predseduje konciliju namesto ubežnega papeža Janeza XXIII. Na desni podobe in bralcu smrtné sodbe nasproti stoji Janez Hus. Oči ima obrnène proti nebu, udan v grozno usodo. Na mizi stoji kupa, gotška monštranca in kazula, poleg mize na préprostem stolu visi mašna obleka. Za Husom stojé oni češki velikaši, ki so ga spremili v Kostnico in se do zadnjega zanj pote-govali. Žalostno je povesil sivo glavo Vacslav iz Dubé in Leštne, jezno tišči v pesti

bojno sekiro, kakor bi hotel primorati koncilij, naj izpremeni sodbo. Janez Kepka iz Slavatove rodbine mu je položil krepko levico na ramo, v desnici drži še spremeljavno pismo, ki je pa izgubilo že vso veljavo, kakor nam kaže izraz njegovega obraza. Po klopeh na desni in levi od prestola sedé sovražniki in protivniki Husovi, največ minoriti in bosonožci. — Podoba je velikanska, pokriva vso steno. Snov je za slikarja jako težka, kajti vse dejanje je v obrazih. Mislite si prizor, ko se obsojencu bere smrtna sodba. Vse je mirno in poslušna zbrano. Brožiku pa se je slika jako posrečila: sovrašтво duhovščine, fanatizem mnihov, potrptost čeških velikašev, udanost obsojenčeva — izvrstno je izražena!

Krištof Columbus na dvoru Ferdinanda Katoliškega in Izabele Kastiljske. Slika nam predločuje prizor, ko Columbus v državnem svetu razlaga svoje načrte o nameravanem potovanji proti neznanim deželam. V sredi podobe stoji Columbus pri mizi, z levico kaže na razgrnen zemljevid, z dvigneno desnico pa navdušeno v daljo. Na desni podobe sedí kraljica na prestolu, verno slušajo ona in njene dvorne dame Columbove besede. Zakladnik ravno nese krasotine, katere je ukazala kraljica prodati, ker je bila državna blagajna prazna. Kralj Ferdinand hoče ravno podpisati Columbu pismo. Kraljevi svetovalci se pomenkujejo med seboj, kakov bode vspeh ekspedicije, drugi zopet verno poslušajo. Nekaterih niso prepričale Kolumbove besede in z nekako zaničljivim posmehovanjem ga pogledujejo.

Munkacsyjeve in Brožikeve slike so bile ob jednom razstavljeni, naravno je tedaj, da človek nehoté primerja ta dva umetnika. Oba moramo prištevati največjim zgodovinskim slikarjem sedanjega časa, a vendar je med njima velik razloček. Munkacsy je starejši, zatogadelj je bolj izurjen, lože dela, ima tudi lepši kolorit in njegove osebe imajo več življenja in strasti, nego Brožikove. Pri zgodovinskih podobah je to mnogo vredno. Tudi Munkacsy vse dejanje veliko bolj usredotoči na glavno osebo, zato pa je vtis njegovih slik bolj neposreden. Mnogo pripomore k temu tudi razlika snovi; Munkacsy slika stvari, ki jih pozna in se zanje zanima ves svet, postavim le „Križanje Krista“, ali „Krist pred Pilatom“. Tudi neolikan človek ve, kaj predstavlja podoba. On je v prvi vrsti kolorist, za lepo ubrane barve dostikrat zanemarija natančno risanje, celó pravo perspektivo. Brožik pa je strog v vsem, njegove osebe, obleke in stvari so risane brez napake, razsvetljava je naravna, on ne išče efektov; obleke in stvari slika in riše ravno tako skrbno in natančno, kakor obraze. Razumeje se, da je na ta način veliko težje lepo ubrati barve in ugodno razsvetlavo dobiti. A Brožik je dosegel tudi to. Akopram Munkacsyjeve podobe bolj slovó, in v obče zanimajo, ker je snov bolj znana, delajo vendar Brožikove podobe velikanski vtis, posebno na omikane ljudi in ker je Brožik mlad in v vsaki poznejši podobi velikansko napreduje, daje nam vse povod, da smemo pričakovati Munkacsyja videti prekošenega. Čestitajmo Čehom, da se jim je posrečilo nabrati med narodom toliko novcev, da so si Husovo podobo omislili za narodni muzej v Pragi.

Jos. Vesel.

Srbska književnost. „Pesme Mite Popovića“ (1874—1884) izdala je v dobršem zvezku knjigotržnica Gjermekova in Matićeva v Zemunu. Pesnik Mita Popović se je kmalu vsemu srbskemu občinstvu jako priljubil. — Izšle so tri nove knjige „Glasnika srpskog učenog društva“. Zvezek 55. ima to vsebino: 1) „Srbija i srpski pokret u Ugorskoj 1848—1849 g.“ V ti jako zanimivi razpravi riše bivši ministerski predsednik Jovo Ristić gibanje ogerskih Srbov v rečenih letih; spis jo tem bolj zanimiv in važen, ker je pisatelj porabil zánj dosti netis-

kanega le malo komu pristopnega gradiva. — 2) Bivši profesor logike in psihologije na veliki školi v Belem gradu in minister v Rističevem ministerstvu, spisal je razpravo: „Odnosaj izmed fizičnih i duševnih osobina rase i spola.“ — 3) Gliša Gršić, bivši profesor na veliki školi, katerega pa je vlada kot opozicijonalca avstro-ljubnemu sedanjemu ministerstvu dejala v pokoj in ga predlanskim celó nekaj priprla; spisal je: „Pogled na borbu izmedju centralizacije, samouprave na zapadu i u nas.“ — 4) Žugović, še mlad profesor geologije na veliki školi, objavlja: „Gragju za geologiju kraljevine Srbije.“ — 5) Tajnik oskrbnika za narodno prosveto in bogočastje na Črni gori, Marko Dragović objavlja: „Materijale za istoriju Crne gore“, kjer je podano precěj gradiva za zgodovino vladike Petra I. od l. 1804—1814. Te materijale je nabral nekaj v moskovskem arhivu za inostrane stvari, v peterburškem vladnem avhivu in v cetinjskem monastirskem skladu. — 6) Pantelija Slavkov Srečković, profesor srbske historije na veliki školi, podaje zanimive črtice iz prvega vstanka za osvobojo, osnovane na pripovedovanji še živečih prič, z naslovom: „Sendar Nikola Mandra, pobedilac Turaka kod Debelog drveta 1815. g.“ Nato pride še Gjorgja Mušickega odgovor J. Živanoviću o razpravi „Sudbine kirilskih pismena u austrijskoj državi“ in izvod iz društvenega zapisnika. — V 56. zvezku objavlja arhimandrit Dučić „Starine hilandarske“; stari Gavriilo Vitković, l. 1882. upokojeni profesor, znan zbiratelj starih dokumentov in aktov in tudi že priprt pisatelj, razglaš „Izveštaj Maksima Ratkovića eksarha beograckog metropolita 1733. g.“ Ratković je na povelje svojega metropolita omenjenega leta prehodil severno stran Srbije, ki je bila tedaj (1718—1739) pod Avstrijo. Podajajo se nam jako interesantne novice o stanju srbskega naroda in njegove cerkve. — Ljubomir Kovačević počel je že v X. zvezku „Starin“ prijavljati podpise in napise, katere je nabral po rokopisih, knjigah, rakah, svetih podobah, cerkvah; v tem zvezku „Glasnika“ pa podaje drugi oddelek teh „beležek i natpisov“, katere je pobral po rokopisih narodne biblioteke v Belem gradu, v biblioteki srbskega učenega društva, v biblioteki belgradskega seminarja in v biblioteki monastira sv. Gjorgja v Teški. — Že omenjeni Srečković podaje štiri zgodovinske razprave: a) „Jelena, prva srpska carica; b) Jevdokija in Dejan; c) Marija Oliverićka; d) kako je pridružen Srbiji Jadar i Ragjevina.“ Tudi Pavlović objavlja dve zgodovinski razpravi: „Tri potomka Nemanjina“ in „Poreklo kneza Lazara“. Potem obseza ta zvezek še tri razprave: jedno matematično („Prilog algebarskim vlačinca višeg stupnja“ od Živkovića) in dve kemični („O hlornim derivatima dibrom-dinitro metala“, in „Analiza novog bromnog minerala avalita“ od profesorja kemije na veliki školi, Lozanića). Zanimiva pa je tudi v tem zvezku „Biblijografija srpske i hrvacke književnosti za g. 1883.“ od Dragutina Posnikovića, katere je tu objavljena prva polovica. Knjigo završujejo „Izvodi iz zapisnika“. 57. knjiga podaje te-le razprave: „Klasična nastava u našim gimnazijama“. V nji razklada profesor grškega in latinskega jezika na veliki školi, Turman, potrebo teh jezikov po srbskih srednjih šolah. I. Jastrebov, ruski konzul v Prizrenu, marljiv zbiratelj in izdavatelj mnogovrstnega zgodovinskega in drugega gradiva, piše: „Nastavak beležaka iz mog putovanja po Staroj Srbiji.“ — (Konec prihodnjič.)

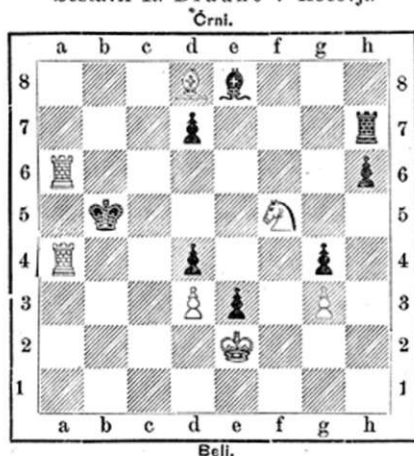
Popravek. V pesmi „Rod za rod“ št. 3. str. 1. kit. 3. naj se namestu: „In tebi“ bere: I tebi (= tudi tebi). — Na 143. str. v 7. vrsti od zgoraj mora namestu: nedolžni stati nedožni (= bolni, trpeči, hirajoči); na 144. str. v 1. vrsti od zgoraj grajniki (= remeljni) namestu: krajniki.

Š a h.

Ureduje Janko Kalan v Velikih Laščah.

V. naloga.

Sestavil R. Braune v Kočevji.

Beli vleče in naredi v 3 potezih mat.

Na to mojstersko in jako težavno kompozicijo posebno opozarjamo slovenske šaholjube. — Menj izurjenim reševalcem bode ta naloga pretežka; zato jim podajemo po „D. Schachzeitung“ naslednjo nalogo, katera je bila z gaslom: „Sneewittchen“ poslana v Kingstonu na otoku Jamajki izhajajočemu časopisu „The Tri-Weekly Gleaner“ povodom problemskega turnirja, ki ga je razpisal imenovani list.

VI. naloga.

Beli: K.f2; D.g6; T.e4; S.d7; k.g4.

Črni: K.d5; S.g7; k.c7.

Beli vleče in naredi v 2 potezih mat.

Rešitev

II. naloge v 2. številki „Lj. Zvona“.

Beli:

1. L. g7 — a1

2. D. h2 — e5 †

Črni:

d6 × c5 (A, B, C, D.)

mat.

A.

1. — — —

2. S. e4 — f6

Skakač vleče

mat.

B.

1. — — —

2. D. h2 × d2 ali h5 †

kmet d3 ali g5 vleče.
mat.

C.

1. — — —

2. D. h2 × a2 †

D zapusti vrsto a.
mat.

D.

1. — — —

2. D. h2 × d6 †

D zapusti 6. vrsto.
mat.

Ideja naloge je poteza črnega tekača (kateri ne sme črte a1 — h8 zapustiti) na polje a1, na kar je črni prisiljen vleči (Tempozwang). Ako črni ne bi vlekel, ne bi ga mogel beli v 2. potezi mat napraviti.

Pravilne rešitve so nam poslali do 16. sušca gg.: Ivan Lavrenčič, notarski kandidat v Postojni (2. 3. 4.); A. U. v G. (2. 3. 4.); J. Sicherl v Dol. Logatci (2. 3. 4.); Fran Plohl, c. kr. višje realke profesor v Gorici (3. 4.); Jož. Križman, prof. v Pazinu (3. 4.); Ivan Poljanec, prof. v Novem Mestu (3.); D. Žunkovič, c. kr. oficirski namestnik v Mostaru (3.) in J. Pauer v Braslovčah. (2.)

Darilo za najboljšo (t. j. najpopolnejšo) rešitev I. naloge je prejel g. J. Sicherl v Dol. Logatci, za 6no II. naloge pa g. Jožef Križman, c. kr. profesor v Pazinu. Vsakemu teh dveh gospodov smo poslali razpisano darilo — po dva elegantno vezana zvezka Jurčičevih zbranih spisov.

Opozarjamo, da rešitve šahovih nalog vzprejemamo od vsakega šaholjuba ter objavljamo njegovo ime; a darila za najboljšo rešitev prejemajo samo naročniki „Ljublj. Zvona“.

Popravek.

V III. (Kosovi) nalogi je po pomoti izostal črni kmet na polji g7, kateri je potreben, da se naloga ne dá rešiti na dva načina. Zatorej prosimo svoje reševalce, da zaznamenujejo na omenjenem polji še jednega črnega kmeta.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji: vse leto po 4 gld. 60 kr., pol leta po 2 gld. 30 kr., četrt leta po 1 gld. 15 kr. Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: Fr. Levec i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: Fr. Levec
Uredništvo in upravnništvo v Ljubljani, Nove ulice 5.

Tiska „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani.

Navodilo

o pravilnem igranju šaha za začetnike.

(Dalje.)

III.

Kmetje; njih tók, jemanje in preobražanje.

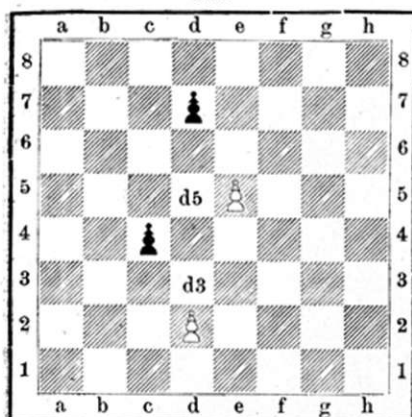
Kmetov ima vsak igralec po osem; kmetje vsi enako vlečejo, namreč samo naprej. Smé pa vsak kmet, ko se prvič vleče, storiti dva koraka, ali pa samo enega, kakor hoče igralec; pozneje pa gré le korak za korakom, samo naprej; nazaj ne smé nikdar!

Pri oficirjih smo videli, da jemljó sovražne kamene vsi v istej sméri, kakor vlečejo; pri kmetih je pa baš nasprotno: vlečejo naravnost naprej, jemljó pa po šévi.

A še v dvéh drugih ozirih se razlikujejo kmetje od oficirjev. Edna razlika je ta, da smejo kmetje jemati sovražne kmete tudi mimo gredé („en passant“), a to samo tedaj, ako kmet edne stranke stori „z doma“, t.j. s svojega prvotnega stališča dva koraka (beli iz 2. v 4., a črni iz 7. v 5. vrsto) tako, da stoji po potezi tik kmeta sovražne stranke (tudi v 4. ali 5. vrsti). V tem slučaju ima sovražni kmet pravico, vzeti ga ali pa né; ako ga vzame, ne smé se postaviti kmet, ki vzame, na polje, kjer je stal vzeti kmet, nego za edno polje naprej. To je edini slučaj, v katerem se ne postavi kamen na polje vzetega kamena. Da se to pravilo bolje razume, pojasnujemo je z diagramom.

Podoba II.

Črni.

Beli.

Ako vleče v diagramu (pod. II.) n. pr. črni kmet d7 — d5, smé ga vzeti beli kmet e5; črni kmet se odstrani z deské, a beli kmet se postavi na polje d6; prav tako, kakor da je storil kmet d7 samo jeden korak. Takisto smé i črni kmet c4 vzeti belega kmeta d2, ako bi ta vlekel na d4, a črni kmet se ne postavi po vzetji na polje d4, kjer je prej stal vzeti kmet, nego na polje d3. Bel. kmet, preje na polji e5, zdaj na d6, gré potem po vrsti d naprej, isto tako tudi črni kmet c4 po vrsti d3 — d2 — d1.

Mimo gredé pa sme vzeti kmet samo kmeta, ne pa tudi drugih kamenov (figur); tudi ga sme vzeti le takó, v prvi potezi; pozneje izgubi to pravico.

To pravilo je v Slovincih še malo znano, dasi je veljavno po vsem sveti, izimši Italijo, kjer velja „passar battaglia“, to je, kmet smé na Laskem mimo sovražnega kmeta iti, ne da bi ga smel ta vzeti.

Ker gredo kmetje le naprej, ne nazaj, primeri se često, da pride kak kmet v zadnjo (beli v osmo, črni v prvo) vrsto šahove deské, kjer so stali preje nasprotnne stranke oficirji. Jasno je, da tak kmet „naprej ne more, nazaj ne smé!“ — Kaj torej ž njim? — Kmet postane, ko je bil storil zadnji svoj korak, mahoma oficir, in to po prostej volji igralčevej ali dama, ali turen, ali tekač i. t. d., ne gledé na figure, katere so še na deskí. Zatorej je možno napraviti iz kmeta drugo, tretjo damo, tretji, četrti turen i. t. d., samo kralja ne.

O tem vprašanji je bilo prejšnja stoletja mnogo prepira med šaholjubi po vsej Evropi in tudi drugod, ker so veljala po raznih deželah in v raznih dobah različna pravila. Stoprav v začetku tega stoletja je bila stvar končno dognana in zdaj velja malone po vsem svetu gorenje pravilo.

V pojasnilo do sedaj podanih pravil bomo priobčili v prihodnjem (5.) zvezku „Lj. Zvona“ 3 partije, nalašč v ta namen izbrane in za začetnike jako poučljive.

(Dalje)

Vabilo na naročbo.

Dobro vedoč, koliko koristijo kratke, v lahko razumljivem jeziku pisane pripovedi pri prostemu ljudstvu in kako pospešujejo njegovo omiko, odločili smo se izdajati:

„Ljudsko knjižnico“

katero prideta vsak mesec dva po četiri tiskane pole obsežajoča snopiča na svetlo. Dosle je izšlo pet snopičev.

„Ljudska knjižnica“ je namenjena pri prostemu ljudstvu, posebno odrasli mladini, kateri je živo potrebno, da se uči gladke, pravilne slovenščine. in zbog tega hočemo posebno na to gledati, da bo jezik priprost, gladek, v vsakem obziru pravilen.

„Ljudska knjižnica“ ima primerno ceno:

za četrť leta	48 kr.
„ pol „	90 „
„ vse leto	1 fl. 70 „

Pojedini snopiči se bodo dobivali s poštnino vred po 8 kr., a brez poštnine po 6 kr. To je cena, o kateri ne more nikdo reči, da bi bila previsoka. To malo svotico premore skoro vsak posestnik, in mnogo bolje je, da njegovi otroci ob nedeljah in praznikih čitajo koristne knjižice, nego da bi se brezposleno klatili po vasi.

Čitajoče slovensko občinstvo torej uljudno prosimo, da bi nas blagovolilo v tem hvalevrednem, premilemu narodu našemu toliko koristnem podjetji po mogočnosti podpirati.

S posebnim spoštovanjem

za Lecnovo tiskarno

Leopold Kordeš,

izdavatelj in odgovorni urednik.

V Mariboru, meseca februvarija 1885.

Poziv slovenskim pisateljem!

Odbor Matice Slovenske se obrača do vseh rodoljubnih pisateljev slovenskih z iskreno prošnjo, da bi čim prej, tem bolje tudi letos poslali kaj primernih doneskov za letošnji Letopis.

Kakor lani, vzprejemali se bodo tudi letos v Letopis samo izvirni znanstveni in znanstveno-poučni spisi iz raznovrstnih strok človeškega znanja; vendar je želeli, da bi čestiti gospodje pisatelji svojim razpravam izbrali take predmete, ki ugajajo obče znanim književnim potrebam naroda slovenskega ter zaradi svoje splošne zanimljivosti pri-jajo večini Matičinih družabnikov.

Rokopisi naj se pošiljajo do konca aprila t. l. predsedništvu Matice Slovenske v Ljubljani.

Po pravilih določena nagrada v Letopis vzprejetim spisom se bode izplačevala, kadar bode knjiga dotiskana.

V Ljubljani 25. februvarja 1885.

„Za odbor Matice Slovenske:“

Prvosednik:

Grasselli.

Odbornik:

Marn.